

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie
a
Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Bakalářská práce

Preference hodnot mladých lidí z křesťanských rodin

Vypracoval: Zdislava Rodová
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zdislava RODOVÁ**
Osobní číslo: **P100147**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Název tématu: **Preference hodnot mladých lidí z křesťanských rodin.**
Zadávající katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je zmapovat vliv křesťanské rodiny na utváření životních priorit dětí. Práce se bude zabývat rodinou jako základní sociální skupinou, ve které si jedinec osvojuje hodnoty, utváří postoje a názory tím nejpřirozenějším a nejúčinnějším způsobem.

V teoretické části budou objasněny základní pojmy hodnot a specifika hodnot v křesťanství a popsány hodnoty preferované v současné společnosti. Bude charakterizována rodina jako sociální skupinu s nejsilnějším vlivem na člověka a popsány principy fungování křesťanské rodiny, jejich specifika a odlišnosti. Stručně seznámí s ontogenezí člověka a popíše specifika vývojového období adolescence a mladé dospělosti v souvislosti s hodnotami jakožto důležitými motivačními faktory. Pozornost bude věnována vlivu rodinné výchovy a výchovy křesťanské pro vývoj na rozvoj osobnosti dítěte, zmíněny budou metody výchovy, rodinné role a atmosféra, výchovné styly.

Hlavním cílem výzkumné části bude zjistit významné životní priority lidí v mladé dospělosti pocházejících z rodin s křesťanskou výchovou a s nimi spojené postoje a hodnotový žebříček. Zároveň bude zkoumat vliv těchto hodnot na utváření jejich života.

V praktické části bude použit smíšený přístup a metody kvantitativního i kvalitativního dotazování. Kvantitativní výzkum bude realizován pomocí standardizovaného dotazníku pro výzkum hodnotové orientace.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **40-50 stran**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Olga Vaněčková**
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: **26. března 2012**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

Mgr. Michal Vančura, Ph.D.

děkan

prof. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 1. dubna 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 31. 3. 2014

.....

Poděkování

Tímto chci poděkovat zejména PhDr. Olze Vaněčkové za její odborné vedení a cenné rady, za věnovaný čas, za její velkou vstřícnost a trpělivost při zpracování této bakalářské práce. Poděkovat bych chtěla také PhDr. Miloslavě Dvořákové za její ochotu zapůjčit dotazníky k výzkumnému šetření.

V neposlední řadě bych ráda vyjádřila poděkování Zdeňkovi Šplíchalovi, vedoucímu pastoruvi evangelického sboru plzeňské Bratrské církve za odbornou konzultaci a pomoc při distribuci dotazníků.

Velký dík za podporu a pomoc patří také mým blízkým a přátelům.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá preferencí hodnot lidí v období mladé dospělosti, pocházejících z křesťanských rodin a ke křesťanským hodnotám v dětství vedených. Cílem práce je zjistit významné životní priority těchto lidí a vliv těchto priorit na motivy, postoje, cíle a způsob jejich života. Teoretická část obsahuje nejen informace o základních pojmech týkajících se hodnot, potřeb a motivací, jejich popisem a rozdělením, ale také se zabývá křesťanstvím a rodinou, jako základní křesťanskou hodnotou. Teoretická část se dále věnuje ontogenezi člověka v kontextu vývoje jeho spirituality se zaměřením na vývojová stádia adolescence a mladé dospělosti.

Obsahem empirické části práce je analýza kvalitativního šetření. Toto šetření se zaměřuje na zjištění působení rodinných tradic, křesťanské výchovy, víry rodičů a vnímání vlivu aktivit církevních společenství na život a preferované hodnoty informantů.

Při analýze získaných dat byl použit kvalitativní přístup s metodou dotazování a technikou rozhovoru.

Klíčová slova

Hodnoty, hodnotová orientace, motivace, ontogeneze člověka, spirituální vývoj, křesťanství, křesťanská rodina, křesťanská výchova, víra, církev, spirituální hodnoty, smysl života.

Abstract

This thesis follows up young people's value preferences in period of young adulthood. These people are coming from Christian's families and were led to Christian's merits in childhood. Aim of the thesis is to find out significant life priorities of these people and their influence on motives, attitudes, targets and way of their life. Theoretical part includes not only information about basic terms concerning values, needs and motivations, their description and division, but it also deals with Christianity and family as basic Christian merit. Theoretical part also describes human's ontogenesis in context of evolution of his spirituality focusing on adolescence and young adulthood evolution phases. Empirical part of thesis includes qualitative research analysis. This research is trying to find out the effect of family traditions, Christian education, parent's faith and perception of church societies influence of activities on life and preferred merits of informants.

At analysis of obtained data it was used qualitative attitude with method of questioning and interview technique.

Keywords

Merits, merit orientation, motivation, human's ontogenesis, spiritual evolution, Christianity, Christian family, Christian education, faith, church, spiritual merits, meaning of life.

Obsah

1	ÚVOD	11
2	HODNOTY A JEJICH SOUVZTAŽNOSTI.....	15
2.1	HODNOTY JAKO POJEM, JEJICH VYMEZENÍ VE FILOZOFII, PSYCHOLOGII, SOCIOLOGII.....	15
2.1.1	Vymezení pojmu hodnota	15
2.1.2	Hodnoty ve filozofii, psychologii, sociologii	16
2.1.3	Vztah hodnot k potřebám.....	18
2.1.4	Hodnoty a motivace	20
2.1.5	Dělení hodnot, hodnotové systémy.....	21
2.1.6	Hierarchie hodnot	22
2.2	HODNOTOVÁ ORIENTACE, MORÁLNÍ A DUCHOVNÍ HODNOTY	25
2.2.1	Morální hodnoty.....	25
2.2.2	Hodnotová orientace	26
2.2.3	Duchovní hodnoty.....	27
3	KŘESŤANSTVÍ	29
3.1	HODNOTY V KŘESŤANSTVÍ	30
3.1.1	Láska, víra, naděje	31
3.2	VÝZNAM KŘESŤANSTVÍ PRO ČLOVĚKA.....	33
3.3	KŘESŤANSTVÍ A POSTAVENÍ CÍRKVE V SOUČASNÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI.....	34
3.3.1	Význam církve pro věřícího	37
4	RODINA JAKO ZÁKLADNÍ KŘESŤANSKÁ HODNOTA	40
4.1	RODINA JAKO SPOLEČENSKÁ INSTITUCE	40
4.1.1	Význam rodiny pro člověka.....	40
4.1.2	Vývojově významné etapy v rodině	43
4.2	KŘESŤANSKÁ RODINA	43
4.2.1	Příprava na manželství	45
4.2.2	Manželství	45
4.2.3	Vlastnosti manželské lásky u křesťanů	46
4.2.4	Postavení a role věřícího muže a ženy v manželství	47
4.2.5	Děti v křesťanské rodině.....	48
4.3	VÝCHOVA V RODINĚ	49
4.3.1	Výchovné přístupy	51
4.4	VÝCHOVA V KŘESŤANSKÉ RODINĚ.....	53
5	VÝVOJ JEDINCE V KONTEXTU HODNOT	55
5.1	ONTOGENEZE ČLOVĚKA Z POHLEDU SPIRITUALITY	55
5.1.1	Teorie osmi stádií celoživotního vývoje se spirituálními aspekty	55
5.2	VÝVOJ MYŠLENÍ A OBRAZ BOHA	64

5.2.1	Fowlerovy stupně víry	64
5.2.2	Vývojová koncepce náboženského úsudku Fritze Osera	66
6	REALIZOVANÉ EMPIRICKÉ VÝZKUMY HODNOT V ČR.....	69
7	REALIZOVANÉ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	72
7.1	VÝCHODISKA ŠETŘENÍ	72
7.2	CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	73
7.3	METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	74
7.4	POUŽITÉ METODY A TECHNIKA VÝZKUMU	74
7.5	PŘEDVÝZKUM	75
7.5.1	Realizace předvýzkumu.....	75
7.5.2	Vyhodnocení předvýzkumu	76
7.5.3	Dílčí zhodnocení dotazníku	76
7.5.4	Vyhodnocení	78
7.6	HLAVNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	80
7.6.1	Použitá výzkumná metoda.....	80
7.6.2	Informanti	80
7.6.3	Etická stránka výzkumu	81
7.6.4	Stručné představení informantů.....	81
7.7	ANALÝZA DAT	86
7.7.1	Otevřené kódování	86
7.8	KATEGORIE A SUBKATEGORIE.....	87
8	ZÁVĚREČNÁ INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	117
9	ZÁVĚR	122
10	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	127
11	SEZNAM PŘÍLOH	133

MOTTO

„Existuje jen jediný způsob, jak si poradit se životem, a to najít onen soubor hodnot, které nepodléhají módním trendům, které se nikdy nemění a budou neustále rodit ovoce v tom smyslu, že nám i uprostřed velice nejistého světa přinesou klid, zdraví a jistotu.“

Thomas Hora

1 ÚVOD

„Lidské hodnotové preference představují strategicky nejsilnější kauzální činitele mající vliv na běh událostí po celém světě. Více než který jiný kauzální systém, kterým se věda zabývá, budou právě lidské hodnoty určovat směr budoucnosti“. (Sperry, 1974)¹

Hodnoty a hodnotová orientace společnosti i jedinců se stávají zejména v současnosti aktuálními tématy, která sice již byla mnohokrát zpracována v nejrůznějších vědeckých pojednáních a odborných publikacích, v nespočetném množství závěrečných prací i v sociologických průzkumech, a přesto jejich stoupající četnost vypovídá o naléhavosti výrazných změn a procesů v naší společnosti v posledních letech.

Co je pro nás v životě důležité? Proč žijeme? Takové nebo podobné otázky si pokládáme nejednou v průběhu času, vybavují se nám však zejména v důležitých zlomových situacích, kdy jsme nuceni se rozhodovat mezi závažnými alternativami a volit pokud možno nejlepší, nebo alespoň přijatelné řešení. A tak žijeme své životy a v jeho průběhu postupně poznáváme a osvojujeme si základní lidské hodnoty, zaujímáme postoje, stanovujeme si blízké i daleké cíle a díky jim činíme závažná rozhodnutí. Hodnoty nás provázejí po celý život, hodnotami je utvářen náš charakter, jsme jimi ovlivňováni doslova na každém kroku, hodnoty tvoří základ pro naše vnímání smyslu života vůbec....

Základní součástí hodnotového systému každé společnosti je morálka. Stav současné české společnosti však není dobrý. Žijeme v konzumní, sekularizované společnosti, ve které morálka přestává fungovat a v níž se morální a duchovní hodnoty pozvolna vytrácejí.

Kde můžeme vidět určitou vizi její obrody? Může například křesťanská výchova nějak specificky ovlivnit současnou i budoucí generaci mladých lidí, pomoci jim v jejich

¹ Kavalíř, Petr (2005). K problematice výzkumu hodnot a hodnotových preferencí . *Československá psychologie*, 49, 4, 333-341 . zdroj: <http://cspsych.psu.cas.cz/result.php?from=433&to=433> [citace 6.10.2012]

životní orientaci, usnadnit jim start do samostatného života a tím v obecném měřítku ovlivnit i budoucí nasměrování společnosti?

Oblast hodnot a smysluplnosti lidského života mě oslovuje již velmi dlouho. Daleko intenzivněji jsem se však začala touto tematikou zabírat před několika lety, kdy jsem se náhodně setkala s menší skupinou křesťanů z Metodistické církve evangelické a Bratrské církve evangelické. Měla jsem možnost je blíže poznat v jejich osobním životě, seznámit se s jejich rodinami, pochopit a přiblížit se jejich víře a duchovním hodnotám. Vnímala jsem, čím žijí, z čeho se radují a co je trápí, jak řeší své problémy a každodenní těžkosti, jak vychovávají své děti. Pokládala jsem si otázku, co dává křesťanská rodinná výchova takto vedeným dětem navíc, nebo jestli není pro ně v dospělosti spíše brzdou v dnešní materialisticky zaměřené společnosti právě proto, že většina ostatních lidí pokládá hodnoty, které vyznávají křesťané, za historicky překonané a absurdní. Zajímalo mě, které hodnoty takto vychovávaní jedinci považují za nejdůležitější a co je v tvorbě jejich hodnotové orientace nejvíce ovlivňuje.

Výše položené otázky mne vedly k volbě tématu této bakalářské práce.

Práce se zaměřuje na zjištění utváření hodnot a hodnotového systému člověka v období adolescence a mladé dospělosti, vyrůstajícího v křesťanském prostředí.

Hlavním cílem bakalářské práce je seznámit se s problematikou křesťanských hodnot a jejich dalším vlivem a významem pro utváření života jedince, jeho životních cílů a priorit.

Bakalářská práce se skládá ze dvou hlavních částí, teoretické a praktické. V teoretické části budou objasněny základní pojmy hodnot a specifika hodnot v křesťanství a popsány hodnoty preferované v současné společnosti. Dále bude charakterizována rodina jako sociální skupina s nejsilnějším vlivem na člověka a budou objasněny principy fungování křesťanské rodiny, jejich specifika a odlišnosti. Pozornost bude také věnována vlivu rodinné výchovy, a to zejména výchovy křesťanské na rozvoj osobnosti dítěte. Poslední třetina teoretické části bude popisovat ontogenezi člověka se zaměřením na vývoj spirituality v jednotlivých etapách, zejména vývojového období adolescence a mladé dospělosti v souvislosti s hodnotami, jakožto důležitými motivačními faktory.

Praktická část bakalářské práce se pokusí na základě prostudované problematiky zmapovat formou kvalitativního šetření vliv křesťanské rodiny na utváření životních priorit jejich dětí a dále zjistit, v čem spočívá význam hodnot v životě mladého člověka, jak se utváří a utvářel jejich hodnotový systém a jak tito lidé samotní vnímají vliv křesťanské výchovy ve své orientační rodině na utváření jejich dalších životních postojů a hodnotových systémů. Výzkum bude realizován mezi mladými lidmi z prostředí křesťanských komunit evangelické Bratrské církve v Plzni a ve Stříbře, Metodistické církve evangelické v Plzni a také z některých komunit církve římskokatolické.

Cílem praktické části bude zjistit, jak účastníci šetření vnímali působení křesťanské výchovy a tu skutečnost, že rodiče byli věřící; zda křesťanskou víru považují za přínos pro svůj život a pokud ano, jakým způsobem jim pomáhá při řešení životních problémů a situací. Dále jakým způsobem budou oni sami předávat svým dětem vlastní hodnotové preference a jak vnímají působení církve a společenství na sebe, na vlastní rodinu a své děti.

A TEORETICKÁ ČÁST

Cílem teoretické části bakalářské práce je vymezení a zpracování všech teoretických pramenů a východisek. Tyto cíle obsahují seznámení se a prostudování odborné literatury, analýzu uskutečněných výzkumů a odborných textů již publikovaných na daná témata a zahrnují také studium kvalifikačních prací, zkoumajících problematiku křesťanství a křesťanských hodnot v souvislosti s jejich vlivem na život člověka.

Základním teoretickým východiskem této práce je skutečnost, že v dnešní době je povědomí o křesťanech, o jejich životních cílech a hodnotách, o jejich místě a fungování ve společnosti velmi slabé a často zkreslující.

2 HODNOTY A JEJICH SOUVZTAŽNOSTI

2.1 Hodnoty jako pojem, jejich vymezení ve filozofii, psychologii, sociologii

2.1.1 Vymezení pojmu hodnota

Pojem hodnota (*value*) se používá v mnoha oborech lidské činnosti. S hodnotou se setkáváme v běžném životě i při výjimečných situacích. Každý člověk vědomě i nevědomky neustále posuzuje a hodnotí, co je dobré, prospěšné a správné, co je škodlivé a nežádoucí a podle toho se také chová, jedná a někam směřuje. To co je však hodnotné pro jednoho, pro druhého může mít pouze okrajový význam, co člověk, to jiný systém hodnot a jiné preference. Hodnoty a hodnocení tedy obsahují jak složku intelektuální, tak emocionální. Preferované životní hodnoty proto patří k poměrně stabilním strukturálním prvkům (Cakirpaloglu, 2009, s. 311), a tak určují celkový životní styl člověka, záleží však na vyzrálosti jedince a na jeho prostředí – okolí a společnosti, kterým hodnotám dá přednost a které jsou pro něj okrajové či dokonce negativní.

Hodnoty a hodnotové systémy, jak vyplývá z předchozího, se nevztahují pouze k jedincům, ale také ke skupinám a k celé společnosti. V každé společnosti platí určitý systém hodnot; kulturní hodnoty, tradice a normy se v daném společenství nejen předávají, ale zároveň vlivem sociálních změn transformují.

V současnosti se velmi často setkáváme s tím, co má či nemá pro tu nebo onu skupinu lidí nebo pro jednotlivce cenu, co je pro ně hodnotné. Můžeme si klást otázku, zda jsou nějaké hodnoty společné všem lidem, zda jsou univerzální. Existují nějaké objektivní, absolutní hodnoty? Dá se říci, že některé hodnoty (např. hodnota života, zdraví) mají obecně velký význam a stabilitu pro každého jedince a každou společnost a v průběhu času se téměř nemění. Hodnoty a hodnocení jsou zpravidla spojovány s kategoriemi dobra a zla, každá hodnota má svou pozitivní, ale také negativní stranu.

Kučerová se k této otázce vyjadřuje v tom smyslu, že „*neexistuje dobro o sobě, vždycky je dobro jen pro někoho, ve vztahu k někomu...*“, věčný je princip, který hodnoty tvoří:

Lidská touha po sebeuvědomění a sebevyjádření v pravdě, svobodě či kráse je věčná.“ (1994, s. 41).

Názorů na původ, podstatu a význam lidských hodnot je nepřehledné množství, hlavní jejich vlastností je tedy obecnost; hodnota nemůže být proto jednoznačně definována. Například jen koncepce subjektivistické filozofie reprezentují podstatnou část filozofických učeních a škol antického Řecka a společně s křesťanstvím zásadním způsobem ovlivnily vývoj evropské kultury (Cakirpaloglu, 2009, s. 21).

Terminologickou různorodost pojetí hodnot rovněž podporuje rozmanitost filozofických a psychologických teorií a směrů. Pojem hodnoty je zcela odlišný z pohledu ekonomie, sociologie, psychologie a filozofie (O.Čačka, 1997).

2.1.2 Hodnoty ve filozofii, psychologii, sociologii

V rámci filozofie zkoumá podstatu hodnot a hodnocení její poměrně moderní disciplína axiologie (z řeckého *axios*, rovnocenný, zasloužený). Z filozofického pohledu je hodnota pojímána jako morální kategorie, která určuje normy chování (Durozoi, Roussel, 1994, s. 109).

Dorotíková konstatuje, že téma hodnot je veskrze lidské téma a že v reálné skutečnosti neexistuje lidský svět jinak, než jako svět hodnotový... „z filozofického hlediska je hodnota vnímána jako vše, co je kladné a žádoucí“ (1998, s. 42).

V současné sociologii neexistuje jednotná teoretická koncepce hodnot. V této oblasti se hodnoty klasifikují jako životní a kulturní hodnoty a určují principy společenského soužití.

Ze sociologického hlediska „hodnoty představují společenské standardy, kterými jsou regulovány činnosti a chování lidí ve společnosti. Hodnoty určují, co je třeba dělat, oceňovat, k čemu směřovat“ (Popović in Cakirpaloglu, 2009, s. 286).

Hodnoty v sociologii jsou proto nejčastěji spojované s výzkumem motivací a zkoumáním sociálních orientací skupin i jednotlivců.

Čačka definuje hodnotu z psychologického hlediska jako jisté zobecnění snahových tendencí člověka, které se opírají o jeho zkušenosti a ideje... „jsou tedy zpravidla formovány každým jedincem z jeho subjektivního hlediska“, o čemž svědčí i jejich

jedinečnost a vazba k vlastní osobě. Dále hovoří o tom, že v psychologii se obvykle „*neposuzuje hledisko dobré – zlé, ale pouze žádoucí – nežádoucí, na různé úrovni obecnosti*“ (1998, s. 332-334).

Podle Cakirpaloglu hodnoty představují vytoužené, uvědomělé tendence konstituující bio-psycho-socio-duchovní podstatu lidského bytí (2009, s. 322).

V Psychologickém slovníku (2009, s. 192) je uvedena definice hodnoty jako vlastnosti, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo jiné činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb a zájmů. Hodnoty podle Hartla, Hartlové jsou součástí společenského vědomí a odrážejí kulturu společnosti, přičemž se vytvářejí a postupně diferencují v procesu socializace.

Také pedagogika je úzce provázána s hodnotami; zabývá se člověkem v procesu výchovy a je tedy vědou především praktickou. Kučerová konstatuje, že pedagogiku si nelze představit bez hodnocení, ...*“bez upřesnění toho, co je lepší, co horší, co je lidské, co nelidské, co je pokrok, co je úpadek”* (1994, s. 8) a ve svém pojednání o pedagogické axiologii hovoří o hodnotách v souvislosti se vším, co nám přináší uspokojení, ...*“co uspokojuje naše potřeby, nebo pouze hodnoty v užším slova smyslu, základní kulturní kategorie, které odpovídají lidským kulturním potřebám, zvláště etickým a estetickým”* (1994, s. 39-40). Dále zdůrazňuje, že filozofie a pedagogika se střetávají a prolínají právě v axiologické rovině: *„neboť problém člověka je problém hodnot, problém výchovy člověka je problémem výchovy člověka k hodnotám“* (1994, s.12).

Hodnota může být také chápána jako čistě objektivní kvalita (Scheller, Hartmann, Kozák, Popelová), tj. jako objektivně existující předměty, ideje, děje, vlastnosti materiálních a duchovních produktů atd.. Tyto kvality existují bez ohledu na to, zda jim lidé hodnotu a význam přisuzují (Hudeček, 1986, s. 45).

Popelová také zdůrazňuje úlohu citu v hodnocení (Popelová in Kučerová, 1994) a mimo jiné uvádí, že hodnoty vznikají konkrétní lidskou činností v procesu historického vývoje společnosti a jsou podmíněny vznikáním a zanikáním společenských formací (Popelová, 1962).

Při hodnocení je také zároveň hodnota vnímána jako vztah součinnosti subjektu a objektu, přičemž vztahové pojetí hodnot je svou povahou dialektické, hodnota je subjektivně objektivním jevem a proces hodnocení se pohybuje mezi oběma póly (Kučerová, 1994, s. 40).

Hodnoty tedy patří mezi jednu z nejvyšších složek řídicích mechanismů osobnosti, jsou relativně stabilní ve své hierarchii (tj. v *hodnotovém vědomí*). Toto hodnotové vědomí ve své podstatě určuje životní orientaci každého člověka (Čačka, 1998, s.335).

2.1.3 Vztah hodnot k potřebám

Hodnoty, které formují a regulují chování i jednání lidí, velmi úzce souvisí s potřebami, s vnitřními motivy a také s duševním zdravím každého člověka (Allport in Cakirpaloglu, 2009, s. 198).

Čačka však zdůrazňuje rozdíl hodnot od potřeb. Konstatuje že „*hodnoty těsně souvisejí, avšak zároveň se také liší od potřeb, motivů, postojů, zájmů i ideálů. Co je potřebné, stává se nezřídka také hodnotou*“, zároveň však ne vše, co je hodnotou, musí být také potřebou (Čačka, 1998, s. 335).

V Psychologickém slovníku je potřebou prožívaný nedostatek či nadbytek něčeho, který vede k určitému chování, jehož cílem je právě uspokojení potřeby, tj. dosažení stavu rovnováhy (Hartl, Hartlová, 2009, s. 444).

Také Kohoutek definuje potřeby jako procit'ované a prožívané nedostatky nebo nadbytky něčeho, které jsou provázeny vnitřním napětím. Toto napětí pak vede k určitému druhu chování za cílem uspokojení potřeby. Potřeby dále dělí na *materiální a kulturní, biologické a sociálně psychologické*, tj. potřeby *základní* a vyšší.

(<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0812/osobnost-jeji-zajmy-a-hodnoty>)

Helus považuje potřeby za základ zaměřenosti osobnosti. Rozlišuje *potřeby nižší* (primární nebo deficitní či cyklické), *potřeby orientující do mezilidských vztahů* (např. důvěra, láska, sounáležitost, empatie) a *potřeby vyšší* (rozvojové – estetické, mravní; hodnoty poznání a pravdy; hodnoty sebezrovoje, sebeúcty). Z jiného pohledu rozlišuje *potřeby výkonové* a *potřeby sociální* (afiliace – izolace, dominance – submise, kooperace

– kompetice). Potřeby vyvolávají vnější činitele – popudy, incentive (Helus, 2009, s. 145-46).

Hudeček popisuje dvojí základní rozdělení potřeb a to: *primární, vrozené potřeby* biologické povahy a *potřeby sekundární*, které vznikají v průběhu socializace. Dle Hudečka právě sekundární potřeby ovlivňují vývoj hodnot jedince. Zprostředkovávají spojení mezi primárními potřebami a orientací v sociálním prostředí, což je významnou podmínkou pro rozvoj vztahů. Na základě těchto vztahů se utvářejí hodnoty a hodnotové orientace (1986, s. 49). Je však nutno podotknout, že koncepce hodnot J. Hudečka je poplatná době svého vzniku.

Z celkového pohledu je velmi zajímavá shrnující diferenciací hodnot do čtyř kategorií dle Čačky (1998, s. 343-344):

- Hodnoty existující bez ohledu na vztah jedince k této hodnotě, jedná se o hodnoty platné v určitém sociokulturním okruhu, např. hodnota uměleckého díla
- Hodnoty uznávané jedincem, ale současně osobně odmítané, tzv. *mimoosobní* hodnoty, např. sportovní výkon, odvážný čin
- Hodnoty uznávané obecně, ale jedincem osobně nepřijímané, nebo jen do určité míry (volba subjektu); významný je rozpor mezi obecnými a subjektivně akceptovanými hodnotami
- Hodnoty akceptované jedincem a pro něj přitažlivé, motivační; jsou ve shodě s osobními potřebami, cíly a ideály konkrétního člověka; nemusí být však obecně akceptované

Co je pro člověka hodnotné, záleží právě ve velké míře na jeho potřebách, na kontextu potřeb konkrétního jedince. S potřebami a hodnotami jedince však úzce souvisí *normy* (pravidla chování) a *zákony*, jakožto závazné normy určité společnosti platné pro všechny.

Podle Fromma normy, podle kterých funguje společnost, utvářejí také sociální charakter jejích členů (Fromm, 1994, s. 87).

Bělehradský sociolog Popović popisuje rozdíl mezi normou a hodnotou. Zdůrazňuje, že tento rozdíl je především určen směrem, kterým tyto kategorie působí na chování

jedince - hodnoty jsou více pozitivní, obsahují více tolerance a svobody, určují, co je třeba dělat a jsou založeny na ideálech. Normy vymezují, co se nesmí dělat a tak zužují prostor pro svobodu projevu a spontaneitu člověka (Popović in Cakirpaloglu, s. 89).

Z výše uvedeného vyplývá, že hodnoty a potřeby, na rozdíl od norem, může mít každý člověk jiné, ale dosahování či uspokojování těchto hodnot a potřeb normy zásadním způsobem ovlivňují.

2.1.4 Hodnoty a motivace

Každá lidská činnost je nějak motivována a jednání člověka, ba i jeho nečinnost má většinou více motivů. Všechny příčiny jednání však nejsou vždy vědomé. Motivy se stávají nejen příčinami jednání, ale dá se říci, že jsou to všechny síly, které přímo či nepřímo uvádějí naše chování do pohybu a toto chování a jednání usměrňují tak, aby byl dosažen určitý cíl či cíle. Jednotlivé motivy nefungují osamoceně, ale v propojených vztazích – mohou se vzájemně podporovat nebo být mezi sebou v konfliktu. Důležitou vlastností člověka je jeho motivační šíře, tzn. schopnost aktivace a realizace motivů. Každý jedinec má jiné meze a jiný motivační horizont.

Dvořáková charakterizuje motivy jako osobní příčiny určitého chování, které se zaměřují na uspokojování konkrétních potřeb jedince. Motivaci dělí na *vnitřní*, která je charakterizována jako výsledek potřeb a zájmů; dále na *vnější* - na kterou působí vnější podněty, např. odměna či hrozba trestu (2000, s. 92).

Balcar definuje motivaci jako hypotetickou hybnou sílu v duševním životě, jako snažení ve smyslu „*tíhnutí člověka k činům různého obsahu, cíle a intenzity*“ (Balcar in M. Dvořáková, 2000, s. 92).

Základním druhem motivů jsou potřeby i hodnoty. Kučerová však zdůrazňuje, že ne každá potřeba je spojena s hodnotou (1994, s. 43). Hodnoty hrají poměrně velkou úlohu v procesu rozhodování a představují relativně stálé motivy. Zahrnují jak zdroje, tak i cíle chování.

Jednotlivé motivy jsou ve vzájemných vztazích – mohou se vzájemně podporovat nebo střetávat v konfliktu. K důležitým získaným motivačním prvkům patří také zájmy, např. sportovní, umělecké, technické. V nich se projevuje vztah jedince k určité činnosti nebo skutečnosti. K získaným motivačním faktorům patří také postoje jako specificky získané dispozice, které většinou vycházejí ze soustavy hodnot jedince. Dávají impuls pro určité chování či jednání na základě poznání souvztažného jevu a jeho emočního hodnocení (kladný – záporný postoj k ...)

Hodnoty či soubory hodnot tak představují důležitou směrovou složku v motivaci (např. zdraví je nejdůležitější ...).

Motivační struktura každého člověka je složitá, zahrnuje soubor motivačních sil vzájemně se ovlivňujících a souvisejících s dalšími aspekty vývoje člověka, s jeho zráním, učením i výchovou nebo sociálním začleněním. Motivace tak představuje zdroj, který způsobuje soudržnost v osobnosti člověka a je zároveň silou, která dává smysl na první pohled nesrozumitelnému chování a jednání lidí

Výzkum motivace lidí – zjišťování a měření jejich motivů, má významný vliv na edukační proces, tento proces zkvalitňuje a zároveň umožňuje předpověď chování a prožívání určitého člověka v daných situacích (Dvořáková, 2000 s. 94).

Hodnoty jako motivy jsou obzvlášť významným prvkem při provádění primární a zejména sekundární a terciární prevence.

2.1.5 Dělení hodnot, hodnotové systémy

Úvodem je třeba zmínit fakt, že hodnoty neexistují samostatně, ale vždy v určitých hierarchiích a systémech a zároveň „*vztahy mezi hodnotami mohou mít i charakter koexistence*“ (Dorotíková 1998, s.72). Hierarchií hodnot je tedy myšlen určitý systém hodnot, seřazený podle důležitosti. Zahrnuje nejobecnější postoje, které člověk vlivem nejrůznějších událostí zaujímá během svého života, dále celkový životní styl a morálku každého jedince (Hartl, Hartlová, 2009, s.187-188).

Tento hodnotový systém má nejen konkrétní člověk a skupina, ale i společnost. Hodnotový systém jednotlivce se může více nebo méně přibližovat či vzdalovat hodnotovému systému skupiny nebo celé společnosti, ve které tento člověk žije.

Dorotíková rozděluje hodnoty na *všeobecně platné normy lidského chování* – hodnotami tedy nemohou být výlučně individuální hodnoty; hodnotou je to, *o co člověk usiluje* (usiluje proto, že touží realizovat, získat a vlastnit své hodnoty; co je mu lhostejné, nemá povahu hodnoty); hodnoty jsou *zvláštní vlastnosti* (např. určité jednání je správné – špatné, vhodné - nevhodné; určitá věc je umělecky cenná, užitečná či nevkusná; poukazuje tím na rozdíly mezi vlastnostmi) (1998, s. 58).

Německý psycholog Spranger budoval svou životní filosofii i psychologii na duchovních vědách. Rozlišuje mezi subjektivní duší a objektivním duchem. Subjektivní duše se vyvíjí vrůstáním jedince do objektivního ducha, tj. do úhrnu kulturních hodnot určité doby. Stykem se světem kulturních hodnot, duchovními akty, roste individuální duše a stává se schopnou rozumět objektivnímu duchu a znovu jej oživovat. Na základě této filozofie vymezuje šest duchovních principů přístupu ke světu. Těmito principy jsou *pravda, krása, užitek – zisk, láska k lidem, moc, Bůh – moudrost*. Podle toho, který princip člověk upřednostňuje, vymezuje Spranger šest typů hodnotových orientací – člověka teoretického (hodnotou je pravda), ekonomického (hodnotou je užitek), estetického (hodnotou je krása), sociálního (hodnotou je vztah), mocenského (moc jako podřízení se vyšším principům) a náboženského (hledání smyslu života).

Typologie Sprangera byla přijata a dále rozvíjena Allportem při výzkumu hodnotových orientací.

2.1.6 Hierarchie hodnot

Hierarchie životních hodnot vzniká na základě vlastních zkušeností každého jednotlivého člověka. Notoricky známou je hierarchie hodnot amerického humanistického psychologa Maslowa. S pojmem potřeba nakládá jako se synonymem

hodnot. Na základě svého výzkumu je uspořádal stupňovitě, podle jejich důležitosti uspokojení – od nejnižších *D – hodnot*² (základní fyziologické potřeby a potřeba bezpečí) po nejvyšší *metamotivy*, tzv. *B - hodnoty*³ (růstové potřeby) zahrnující potřeby lásky, sounáležitosti a uznání a také krásu, dobrotu, dokonalost, pravdu, spravedlnost, řád, celistvost, bohatství atd..

Maslow pohlíží na osobnost jako celek a zdůrazňuje cíl seberealizace člověka jako proces naplnění lidských potenciálů a jeho nejvyšších potřeb, cílů a hodnot. Ve své studii *K psychologii bytí* zveřejnil seznam patnácti metamotivů a později ho ještě rozšířil o patologenní podoby těchto hodnot. Podle Frankla však nevzal Maslow v úvahu, že „*případné neuspokojení nižších potřeb nemusí zablokovat výskyt vyšší potřeby*“ (Cakirpaloglu, 2009, s. 208-214).

Výše zmíněný vídeňský lékař, psychiatr a psycholog Frankl patří mezi jedinečné osobnosti humanistické psychologie 20. století. Jeho koncepce je vybudována na základní tezi, že lidský život poskytuje možnost smysluplnosti skrze uskutečňování hodnot. Na této základní myšlence je založena i jeho známá psychoterapeutická metoda – logoterapie. Hodnoty uspořádal nejen tématicky (*tvůrčí, zážitkové, postojoyé*), ale také hierarchicky – nejvyšším typem jsou *postojoyé* hodnoty, které člověk realizuje většinou v nezměnitelných osudových situacích a tuto nezměnitelnost osudu nese jako svůj kříž. Frankl konstatuje, že na základě těchto hodnot nemůže být lidská existence nikdy bezesmyslná (1996, s. 61-63).

I dánský myslitel Kirkegaard se zabýval otázkami lidské existence, odhaluje *pravé hodnoty* od *pseudohodnot* (presentativ) (Kirkegaard in Cakirpaloglu 2009, s. 38).

Jeho filozofie se zaměřuje na konkrétní lidskou realitu a zkoumá z etického pohledu vnitřní prožitky člověka v určitých situacích. Zároveň zdůrazňuje velký význam osobního rozhodnutí a vůle. Kirkegaard zajímavě vymezil tři způsoby lidské existence. Jako člověka *estetického* označil jedince - požitkáře, který je mravně nejnižší, ale díky sebeuvědomění může dále růst. Člověk *etický* má smysl pro povinnost a žije mravně.

²z anglického *Deficient* = nedostatek

³z anglického *Being* = bytí, růst

Nejvyšší způsob existence představuje podle Kirkegaarda člověk *náboženský*, který koná dobro a věří v Boha.

Oproti poněkud striktnímu duchu Kirkegaardovy filozofie německý filozof Scheller vyvinul objektivní teorii hodnot; podle něj hodnota není vztahem, ale specifickou kvalitou. Byl přesvědčen o jejich hierarchickém uspořádání, kde základ tvoří *hédonistické* hodnoty (příjemnosti, nepříjemnosti), pak následují hodnoty *vitálních stavů organismu* (např. zdraví), třetí vrstvu tvoří *duchovní* hodnoty a následují nejvýše položené *hodnoty svatost a nesvatost*. Odvozením z těchto kategorií vytvořil Scheller hodnotovou typologii (hédonista, dobrodruh, hrdina, génius, světec), která se stala základem etického personalizmu (Cakirpaloglu 2009, s. 39-40).

Podobně rozlišuje tři základní druhy hodnot Kučerová: *přírodní*, *civilizační* (materiální kultura, technický komfort) a *duchovní* (odpovídají potřebě integrace, vnitřní jednoty, jednoty sebe a světa, smyslu věcí a plnosti života), přičemž přírodní hodnoty dělí ještě na dvě skupiny – *vitální* (potřeby tělesné existence) a *sociální* hodnoty (zahrnují vztah člověka k druhým lidem a k sobě samému) (1994, s. 43-44).

Hartmann, profesor berlínské univerzity a pokračovatel Schellera, soustředil svoji práci zejména na etiku a mravní hodnoty. V jeho hierarchii hodnot zaujímají nejnižší místo *hodnoty libosti*, nad nimi figurují *hodnoty dobra*, následují *vitální hodnoty* a nejvýše se nacházejí *mravní hodnoty* (Cakirpaloglu, 2009, s. 41).

Také Kant upřednostňoval etiku před zákony a hodnoty nad pravdou náboženství. Hodnoty jsou u Kanta výrazem *mravních potřeb* lidské bytosti (Cakirpaloglu, 2009, s. 47).

Schopenhauer rozlišuje čtyři typy hodnot: hodnota *co člověk je* (např. zdraví, síla, temperament), hodnota *co člověk má* (zahrnuje vlastnictví), hodnota *co člověk představuje* (sociální prezentace ve společnosti). Na nejvyšší příčku umístil *estetické hodnoty*, kterým přikládá zvláštní význam, neboť osvobozují a povznášejí člověka od chtění a triviálnosti (Cakirpaloglu, 2009, s. 53-54).

Rovněž Lukić, bělehradský sociolog, pracuje s hierarchií hodnot. Rozlišuje hodnoty *instrumentální, náboženské a morální*. Posledně jmenované vyjadřují pravou lidskou podstatu – ideály dobra (Cakirpaloglu, 2009, s. 90).

Na rozdíl od Lukiće se Fromm zajímal o izolovaného jedince. Jeho humanistická teorie osobnosti je naukou o hodnotách a etických rozměrech člověka. Podle Fromma jsou v lidské přirozenosti zakotveny hodnoty jako univerzální potřeby *vztahovosti, transcendentnosti, jednoty, identity a orientace ve světě* (Cakirpaloglu, 2009, s. 135-139).

Fromm říká, že hodnoty existují uvnitř člověka a „*lidská bytost je hodnotou nejvyšší*“.

2.2 Hodnotová orientace, morální a duchovní hodnoty

2.2.1 Morální hodnoty

Je zřejmé, že hodnoty a hodnotový systém velmi úzce souvisí s *morálkou a etikou* - jak ve společnosti a v různých sociálních skupinách, tak u každého jedince. Cakirpaloglu vymezuje postoj mravnosti jako „*postoj člověka spočívající na svobodném rozhodnutí vůči mravnímu zákonu*“ (2009, s. 259).

Morálka je v podstatě souhrn hodnotících soudů, pravidel, ideálů (morálně uznávaných hodnot) a týká se věcí podstatných a závažných. Člověk ji potřebuje k tomu, aby se v každé situaci mohl cítit lidskou bytostí, ... „*člověk bez morálky není člověkem, neexistuje*“ (Lukić in Cakirpaloglu, 2009, s. 90). O morálce jedince hovoříme také tehdy, pokud máme na mysli jeho charakter, charakterové vlastnosti.

Podstatnou složkou každé morálky je zásada nikomu neškodit, tzv. „*zlaté pravidlo*“. U většiny jedinců jsou morální hodnoty spojeny s jeho svědomím a při jejich porušení pak s pocitem viny, studu, nevole, rozmrzelosti; svědomí tedy plní autoregulační funkci. Schopnost dodržovat příslušné morální normy chování je závislá na celkové úrovni sociální zralosti každého člověka. Faktem však zůstává, že chápání lidí o tom, co je

správné a co je špatné, co je morální a co je zlé, se člověk od člověka a také v konkrétních okolnostech liší.

Některé základní morální hodnoty mají přesto svou trvalou platnost a ani v průběhu času se příliš nemění, jsou spojeny s celkovou představou správného jednání ve společnosti, s její kulturou. Zároveň však platí, že pro každou společnost je charakteristický určitý morální systém, představující souhrn mravních kodexů různých sociálních skupin. Morálka nejsilnější skupiny je závazná pro všechny členy společnosti (Lukić in Cakirpaloglu, 2009, s. 90).

Společnost a jejich vzájemná interakce působí na každého jedince a usiluje o to, aby si osvojil určitý morální kodex a názory. Podle sociologa R. Lukiće morálka představuje určité seskupení morálních norem, které se odvíjejí „z nejvyšší hodnoty dobra“, každá morální norma tak odhaluje hodnotu (2009, s. 90).

Podrobněji touto problematikou - fázemi vývoje morálního usuzování člověka, se zabýval Piaget. Velmi známou je také koncepce morálního vývoje Kohlberga, který z Piagetovy teorie vycházel. Na základě analýzy výzkumu dětí i dospělých Kohlberg stanovil tři úrovně rozvoje morálního usuzování a každou úroveň rozdělil na další dva stupně. Výsledky jeho výzkumů a také četných longitudinálních výzkumů potvrdily teorii pořadí morálních stádií (Čačka, s.137-140).

Jak se ukazuje, fenoménem dnešní doby je silící zanedbávání právě etických a mravních hodnot, tato situace souvisí s celkovou atmosférou v současné společnosti.

2.2.2 Hodnotová orientace

Hodnotová orientace určuje životní styl a činnost člověka, vyjadřuje tak smysl jednání a v ní zahrnutý cíl. Uskutečňuje se volbou (výběrem) možných cílů a prostředků vedoucích k jejich dosažení. Hodnotová orientace je mimo jiné souhrnem názorů a postojů k různým kvalitám skutečnosti, které pro člověka představují určité hodnoty.

Uvědomění hodnot, zaujímání hodnotících postojů je spojeno s problémem slučitelnosti vlastní hodnotové orientace a norem ustanovených společnostmi. Člověk hodnoty nejen reflektuje, ale postupem času je i přijímá – interiorizuje (Dorotíková, s. 85).

Zajímavé je zjištění Říčana, že nejdůležitější pro dobré soužití v partnerském vztahu a v manželství kromě náboženské víry je právě podobnost žité hodnotové orientace partnerů (2004, s. 253).

Dokonce již v pojetí svatby se projevuje hodnotová orientace dotyčných rodin a případný nesoulad, týkající se koncepce svatby, může být varováním před pozdějšími, vážnějšími střety mezi manžely (Matoušek, 2003, s. 62).

Kvalita života každého člověka je hodnotovou orientací výrazně ovlivněna. Jak uspokojování potřeb, tak i naplňování životních hodnot a konkrétní směřování má vliv na pohodu jedince, jeho celkovou životní spokojenost a smysluplnost žití. Pokud v průběhu života člověka se poruší osobní hierarchie hodnot – dojde ke ztrátě významné individuální hodnoty, mohou pak u takového jedince vzniknout duševní poruchy se sklony k suicidálnímu jednání.

Které hodnoty budou u člověka převládat, určuje zejména jeho celková osobnostní vyzrálost a prostředí, ve kterém jedinec žil (formování charakteru) a žije (okolí, společnost). Tuto skutečnost potvrzuje i Čačka. Říká, že zralá osobnost „*si neinteriorizuje hodnoty pouze pasivně*“, ale že jsou jedincem vědomě „*voleny či akceptovány na základě schopnosti vlastního posuzování širších souvislostí*“ (1997, s. 335).

Duchovní a hodnotová orientace je velmi důležitá. Přichází ke slovu v posledním čase života člověka, v čase umírání, v období těžké nemoci, kdy si člověk uvědomuje vlastní hodnotovou preferenci (Říčan, 2004, s. 377).

2.2.3 Duchovní hodnoty

Duchovní hodnoty bezprostředně souvisí s hledáním vnitřní rovnováhy a odpovídají potřebě integrace člověka, vnitřní jednotě sebe a druhých, sebe a přírody, sebe a světa, potřebě uvědomělého životního řádu, zahrnují v sobě smysl věcí a veškeré lidské činnosti – smysluplnosti života každého jedince.

To vše v duchu Längleho „*být člověkem znamená být na cestě*“.

V humanistickém pojetí hodnot je na prvním místě hodnota života člověka. Základní téma lidství se prolíná také celým dílem Komenského: „*Všichni lidé se mají vzdělávat v lidskosti; je to nevyhnutelné, možné a snadné*“ (Komenský, 1992, s. 42).

K duchovním hodnotám se zejména řadí vzdělanost, duchovní tvorba, intelektuální rozvoj, citové bohatství i filozofie, vztah k přírodě; vše, co se skrývá pod pojmem vnitřní kultura člověka, jedince i celé společnosti (Kučerová, 1994, s. 44-45).

Duchovním rozměrem mohou být tedy obohaceny jak hodnoty přírodní, tak společenské nebo kulturní. Za duchovní hodnoty lze tedy považovat ty, které se týkají vnitřní dimenze člověka, mají pro něj poslední důležitost a souvisí s jeho největšími životními jistotami a nejsou svou podstatou zakotveny pouze v tom, co člověk vytváří a buduje. Jsou to zejména hodnoty, které jsou člověku blízké a vzácné, které překračují horizont jeho života. Duchovní hodnoty se promítají nejen do mezilidských vztahů, ale i do vztahu k oné přesahující skutečnosti.

O důležitosti duchovních hodnot pro budování a rozvoj naší společnosti a státu hovořil také Václav Havel v souvislosti s historickou minulostí naší státnosti a v návaznosti na Masarykův odkaz humanismu. Měl vizi nového demokratického státu západního typu, který „*bude vyzařovat cosi trochu jiného, nového...*“ a který by měl vycházet „*z některých bazálních duchovních hodnot*“.

V poslední době je často zmiňován úpadek duchovních hodnot a jejich nahrazování hodnotami konzumními. Přibývá lidí, kteří ztratili a nenalézají smysl života a v důsledku této skutečnosti trpí depresivními stavy, spadají do závislostí, prožívají pocity bezmoci. Tuto životní prázdnotu se pak často snaží zaplnit různými náhražkami, např. honbou za kariérou, majetkem či drogami. Podle Křivohlavého jde v podstatě o neuspokojenou *základní* životní potřebu – potřebu *smysluplnosti života* (1994, s. 75). Také humanista Frankl potvrzuje, že člověk „*je bytostí hledající smysl*“.

3 KŘESŤANSTVÍ

„Věřit v Boha znamená vidět, že život má smysl.“

(Ludwig Wittgenstein)

Křesťanství patří mezi velmi rozšířená náboženství a zejména v Evropě má silnou tradici. Jako celek je křesťanství nejrozšířenějším světovým náboženstvím s více než 2 miliardami věřících

Jeho základy vycházejí z judaizmu, které je chronologicky kulturně a nábožensky jeho předchůdcem. Křesťanství vzniklo z židovství na území Palestiny, kde Ježíš působil. Jeho převratné působení a počátky křesťanství zachycuje Nový zákon, mladší část Bible. Podle Skutků apoštolů se Ježíšovým učedníkům začalo říkat křesťané poprvé v Antiochii, nedlouho po Ježíšově smrti (Sk 11,26).

Křesťanství není jen náboženstvím, ale zejména v raných počátcích bylo rozsáhlým sociálním hnutím chudých, slabých a utiskovaných. Patří mezi monoteistická náboženství, všichni křesťané věří v jednoho Boha, vyznávají Ježíše Krista jako Spasitele a Božího syna, uznávají křest a další svátosti, věří v možnost odpuštění hříchů a spásy a očekávají druhý příchod Kristův.

Základním kánónem učení je Písmo Svaté – Bible, která přináší učení o hříšnosti člověka a jeho následném vykoupení pro věčný život skrze výkupnou oběť Ježíše Krista. Základy křesťanského učení a jeho morální zásady vycházejí ze Starého zákona, z Desatera, které dle Starého zákona předal Bůh Mojžíšovi na dvou kamenných deskách na hoře Sinaj. Desatero dal Bůh – Hospodin lidem jako směrnici pro dobrý způsob života a jejich dodržování jako podmínku odměny po smrti. V Novém zákoně jsou tato základní křesťanská pravidla shrnuta do dvou největších přikázání: *Milovat Boha* (Dt 6,4-5, Mt 22,37) a *milovat všechny lidi* (Lv 19,18, 22,39).

Křesťan je označení člena křesťanské církve nebo vůbec člověka věřícího v Krista. Původem je tento název odvozen z latiny z řeckého „*χριστιανός*“ (christianos) s významem náležící Kristu či kristovec. Příslušnost ke křesťanství není dána původem

nebo narozením, nýbrž křtem a osobním přijetím určitého vyznání víry a životní praxe. Víra je pro křesťana jedním ze tří základních pilířů jeho duchovního života, víra je způsob poznávání světa. Dalšími dvěmi, stejně důležitými pilíři jsou láska a naděje.

Nejznámější jsou v západním světě tři hlavní směry křesťanství zastoupené církvemi - katolicismus, protestantismus a pravoslavní. Z těchto směrů však jen katolické a protestantské církve se prezentují ucelenými systémy o pozemském a posmrtném životě. Pro potřeby této práce se spíše zaměřujeme na protestantské církve v českém prostředí, protože právě z těchto zdrojů čerpá výzkum v praktické části.

3.1 Hodnoty v křesťanství

Naše kultura vychází z křesťanských hodnot. Je proto nemožné oddělit Evropu od jejích křesťanských kořenů. Celá evropská kultura a tradice vyrostla z křesťanství jako jednoho z pilířů evropské civilizace. Ať je náš vztah ke křesťanství jakýkoli, zůstává mimo pochybnost, že křesťanství výrazně spoluutvářelo evropskou civilizaci.

Dle Kozáka, evangelického vikáře, je povaha existence významných hodnot jednoznačně duchovní, tyto hodnoty vnímá jako nadosobní, objektivní a nadčasově platné. Nezpochybnitelnost křesťanských hodnot „ *je především záležitostí víry*“, přičemž křesťanský hodnotový systém byl člověku zjeven (In Dorotíková, 1998, s. 152). Hovoříme zde o uceleném morálním hodnotovém systému, v němž víra podmiňuje hodnoty, které pak podmiňují chování věřícího a člověk se pro tento hodnotový systém musí „*rozhodnout zcela svobodně sám*“.

Náboženství a zejména křesťanství tedy přímo deklaruje některé konkrétní hodnoty, přičemž Bůh je nejvýše stojícím jsoucím a zároveň nejvyšší absolutní hodnotou, naprostou dokonalostí – *Dobrem*. Dobro a zlo jsou v křesťanství vnímány jako absolutní hodnoty, které platí stejně pro všechny lidi bez ohledu na vyznání a víru. To znamená, že křesťanstvím deklarovaný svět hodnot není pro dnešního člověka záležitostí intelektuální, ale zásadně záležitostí hlubokého prožitku (Dorotíková, 1998, s. 126).

Tato skutečnost je nosnou osou celé Bible a je potvrzována všemi biblickými příběhy, které ukazují na základní význam zážitku pro život z víry.

3.1.1 Láska, víra, naděje

Víra, láska a naděje jsou uváděny jako největší křesťanské ctnosti a nelze je oddělovat. Bible definuje víru takto: „*Věřit Bohu znamená spolehnout se na to, v co doufáme a být si jisti tím, co nevidíme*“ (Žd 11,1). Věřící si však nemá víru pouze chránit, ale také ji vyznávat a šířit, protože „*víra bez skutků je mrtvá*“ (Jk 2,26). Víra samotná však nestačí, musí být spojena s láskou. Mistr Jan Hus cituje církevního otce Augustina, který říká, že teprve „*láskou se stává víra skutečně křesťanskou*“⁴. (<http://www.ccsch.cz/view.php?id=635>)

Láska v křesťanství je základním pojivem vztahu mezi Bohem a člověkem a zároveň mezi lidmi navzájem a je chápána ve smyslu vědomého konání a chtění dobra pro druhého, na rozdíl od erotické lásky. Toto vědomé rozhodnutí je motivováno tím, že láska přichází nejprve od Boha: „*Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný*“ (Jan 3, 16). Právě křesťanství Nového zákona skrze působení Ježíše přichází s nejrazantnější nabídkou *lásky* jako nejvyšší hodnoty lidského života. Možnost „*být milován v každém okamžiku a takový, jaký jsem – milování-hodnosti*“ je základní duchovní hodnotou, kterou křesťanství přináší okolnímu světu. Tato hodnota lásky zahrnuje i aktivum „*milovat svého bližního, jako sebe samého*“, tedy charitativní vztahování se k ostatním lidem, živým bytostem a světu jako celku (<http://www.hagioterapie.cz/?p=54>).

Ve Starém zákoně se téma lásky mnohokrát objevuje v emotivně laděných Žalmech, zejména však ve známé *Písni písní* nazývané též *Písni Šalamounovou*. Tato neobyčejná sbírka vyjadřuje zejména erotickou lásku. Teologální výklad písně je však chápán zejména symbolicky, vztahuje se k lásce k Bohu a ke vztahu Ježíše Krista a Církve.

Pravděpodobně nejznámější a nejkrásnější biblické vyjádření lásky je obsaženo v 13. kapitole Pavlova Prvního listu Korintským: „*Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí,*

⁴ Promluva o M. Janu Husovi – studentská bohoslužba ve sboru Církve bratrské, 13. 4. 2008; Helena Bastlová publikováno: 14.04.2008

láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy. Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy. Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá. Láska nikdy nezanikne“ (1K 13,4).

Naděje jako třetí ze ctností hraje v křesťanském životě důležitou roli. Pro křesťany je základem křesťanské naděje Ježíš Kristus, v něm nalézají svůj ideál a stává se pro ně základní hodnotou. Naděje tak odpovídá na touhu po štěstí, kterou Bůh vložil do srdce každého člověka. Váže na sebe očekávání, která motivuje lidskou činnost, očišťuje je a zaměřuje *k nebeskému království*, chrání také před malomyslností ve chvílích opuštěnosti, naplňuje srdce v očekávání věčné blaženosti.

Vzpruha naděje chrání před sobectvím a vede k radosti z křesťanské lásky. (<http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/Ruzne-36.html>)

Co o naději říká Bible: „*V ní (naději) jsme bezpečně a pevně zakotveni, jí pronikáme až do nitra nebeské svatyně, kam jako první za nás vstoupil Ježíš“ ... (Žid 6, 19-20)...* „*v něm (v Kristu) máte naději na Boží slávu“ (Kol 1,27).*

Křesťanská naděje ve vzkříšení je plně poznamenána setkáními se vzkříšeným Kristem. V biblickém pojetí mají křesťané naději ve spasení, že vstanou z mrtvých jako Ježíš Kristus: ... „*vstanou z mrtvých jako On, s ním a skrze něho“ ... Křesťan, který umírá v Kristu, opouští domov tělesný a odebírá se do domova k Pánu (2 Kor 5,8).*

Tomáš Akvinský definuje naději jako očekávání věci budoucí, dobré, nesnadno dosažitelné, ale možné (ST, I-II q. 40 a. 1 co.). Václav Havel prohlásil o naději, že je to „*stav ducha, který dává smysl našemu životu“*. Naději je možno charakterizovat jako člověkem vnímanou šanci pokroku ve zdánlivě neznámé či neřešitelné situaci, která následně vytváří víru v pozitivní výsledek událostí a situací v jeho životě. Pocit naděje vyžaduje určitou houževnatost - víru, že vše dobře dopadne i přes vnímané problémy. „*Naděje znamená mít před očima cíl“* (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Naděje>).

Jestliže je láska považována za největší z biblických (teologických) ctností, pak je naděje považována za nejdůležitější zejména v praktickém životě. Víra se týká minulých i budoucích věcí, jedině v naději je však obsažena aktivní budoucnost.

Lze tedy říci, že křesťanství již od svých počátků přináší hodnoty rovnosti, svobody, pravdy a humanismu, které se i v současnosti považují za nejvyšší cíle lidstva. Tyto ideály byly však často devalvovány ze strany církve zneužíváním její moci a manipulací věřících. Uvedené hodnoty rovnost nebo svoboda jedince, tak jak lze tyto pojmy chápat v současnosti, byly inspirovány obsahem evangelií. Většinová část společnosti ovšem chápe svobodu a rovnost zcela odlišně, ve výrazné opozici vůči náboženství.

3.2 Význam křesťanství pro člověka

Jak vnímají lidé křesťanství a co si pod tímto pojmem představují, se odvíjí zejména od toho, zda-li je jedinec aktivním křesťanem nebo se od křesťanství vymezuje a vnímá tuto oblast spíše v historickém kontextu a z vnějšího pohledu.

Prostá neinformovanost veřejnosti o veřejné i soukromé praxi nábožensky žijících lidí způsobuje, že nevěřící mají v povědomí křesťanství spíše jako náboženství, které je spjato zejména s katolickou církví a s náboženskými obřady v kostelech, vnímají je jako záležitost víceméně historicky překonanou, preferovanou zejména staršími a starými lidmi.

Pro aktivního křesťana však křesťanství znamená základní životní orientaci v oblasti rodiny, práce, kultury i politiky. V jeho každodenním životě je významné prožívání jeho osobního vztahu s Bohem, navázaném na základě poznání, lásky a oběti Ježíše Krista, který přišel na svět proto, aby právě svou obětí přinesl obnovení ztraceného vztahu mezi lidmi a Bohem, a to pro každého jednotlivého člověka (viz Nový zákon a evangelia). Z tohoto pohledu je nám představa Boží lásky nabízena zcela nezaslouženě a zdarma - Bůh přichází a sklání se k nám. Yancey označil ve své knize tuto bezpodmínečnou Boží lásku *Milostí*, z pohledu člověka je nepochopitelná a přičí se lidským instinktům (Yancey, 2001, s. 37).

Křivohlavý je přesvědčen, že křesťanství nabízí člověku daleko více, než by se na první pohled mohlo zdát. V křesťanství je skryta velká dynamičnost a k naslouchajícímu člověku promlouvá jazykem symbolů; hovoří o Lásce, Pravdě a Pokoji. *„Zve k zaměření a směřování života každého jedince k určitým cílům – vztahu k sobě, k druhým lidem*

a k tomu, co člověka přesahuje. Dává člověku možnost volby – svobodu rozhodování.“ Vykročí-li pak na cestu proměny, dodává mu sílu, směřuje člověka na cíl a zároveň ukazuje jak a kudy jít dál. Křesťanství tak nabízí cestu proměny, nikoliv odplaty. Proměna spočívá v odpuštění, které není jen příležitostným a ojedinělým činem, má se stát trvalým celoživotním postojem. Křivohlavý zdůrazňuje, že odpuštění rozhodně není náboženským sentimentem, ale že je to „základní zákon lidského ducha, podobně jako zákon přitažlivosti“ (2006, s. 154-155).

V 18. století bylo cílem lidské existence především křesťanské spasení. V dnešní době však praktikující křesťan odmítá pojmout křesťanství pouze v podobě náboženského rozměru, tj. v podobě souborů pravidel, záslužných činů a obřadných rituálů. Pro opravdu aktivního křesťana má základní význam hluboce emocionálně prožívaný osobní vztah s Ježíšem a ne striktní dodržování morálních a náboženských pravidel. Bůh, jako nejvyšší hodnota dobra, může být tedy poznán pouze osobním způsobem. Podle Řičana často právě spirituální prožitek vede člověka k dobru a nebo také ke zlu a směřuje ho na další životní cestě (Řičan, 2007, s. 106).

Zdůraznění prožívaného a zakoušeného osobního vztahu s Bohem jakožto klíčové podstaty věci napomáhá a formuje vztahové vnímání světa a je zároveň základním faktorem pro pochopení života křesťanů.

3.3 Křesťanství a postavení církve v současné české společnosti

„Ježíš, ne César“. (T. G. Masaryk)

Současnou společnost charakterizuje zaměření na hédonistické formy životního stylu, na úspěšnost, výkony, kariérismus. Obecně, až na výjimky, roste egocentrismus ve smyslu *postarej se každý sám o sebe*. K takovému životnímu postoji velmi přispívá přesvědčení spojené se strachem a úzkostí, že musíme pracovat čím dál usilovněji a běžet stále rychleji, abychom po ekonomické stránce nezaostávali za druhými,

abychom udrželi krok a nebyli tzv. *out*. Právě nadřazenost svobody jedince před zájmy celku vede ke stále větší izolaci člověka a k sebeodcizení. V tomto sekularizovaném prostředí se vše, co jen trochu se zdá být spojeno s křesťanstvím, jeví přinejmenším podezřelé a zavánějící manipulací.

Nabízí se otázka: Přežila se církev, přežil se Bůh? Rozhodně je této myšlence v dnešní době hodně napomáháno. Je očividně patrné, že západní křesťanství je v krizi, počet členů tradičních církví ubývá, což potvrzují i prováděné statistické výzkumy a výzkumy religiozity v ČR. Podle zjištěných statistik je pro českou společnost významný poměrně vysoký počet lidí, kteří jsou svým způsobem duchovně založení a věří v nějakou formu transcendentna (vyšší síly), ale jen velmi malá část jedinců se ztotožňuje s představou křesťanského Boha. Z výše uvedeného vyplývá, že je v naší české společnosti rozšířen silně individualizovaný a netradiční typ religiozity, který je charakteristický i pro ostatní současné evropské společnosti. V České republice chybí ovšem silný vliv katolické církve, jak je tomu v jiných západoevropských státech (Václavík, 2010, s. 210).

Díky tomuto společenskému klimatu rostou radikální, fundamentalistické formy křesťanství, které však rozhodně nenabízejí alternativu základní potřeby spiritualismu a péče o duši člověka (Říčan, 2007, s. 26).

Příznakem krize je i zvláštní, netečná uzavřenost a izolace církví do vlastních organizačních systémů. Důsledkem toho je neschopnost citlivě vnímat okolní svět a adekvátně reagovat na jeho potřeby. Možná i proto je dnes často přítomnost křesťanství ve slovech a činech křesťanů neprůkazná a nepřesvědčivá.

Dalším momentem je skutečnost, že v dnešní době si křesťanství nemůže vznášet exkluzivní vlastnický nárok na Boha nebo na Pravdu, což donedávna velká většina těchto církví tak deklarovala. Je nutno podotknout, že v současnosti v tomto směru pokročila katolická církev, u které se překvapivě projevuje jistá tolerance a respekt k jiným náboženstvím a rozmanitostem způsobů života.

Křesťanství však není definováno jen komunitou církve, v němž člověk zaujímá pozici *my proti vnějšímu oni*, ale definujícím činitelem je právě, jak již bylo výše uvedeno, existenciální rozměr jednotlivce - jeho osobní vztah k Bohu. Tuto křesťanskou orientaci,

kteřá je bytostně vlastní mnoha aktivním věřícím, lze v pravém slova smyslu nazvat existenciální mystikou. Právě tento rozměr však většině dnešních církví nejvíce schází.

Jaké je tedy postavení tradičních církví v České republice na prahu 21. století?

Pro pochopení současné situace je důležité si uvědomit určitý kontext, do něhož patříme kulturně, nábožensky, zároveň i ekonomicky a politicky – tedy situaci církve v celé západní evropské společnosti.

Výborný cituje ve svém článku v časopise *Getsemany* (Perspektivy poslání křesťanů v naší společnosti, 2008) nizozemského duchovního Bernarda Rootmensena. Podle tohoto duchovního „*trpí církev a její život v západní kultuře erozí. To se projevuje jak úbytky církevního života, tak i vzrůstem počtu lidí opouštějících církev. Tak se církev stává ve společnosti menšinou*“ (<http://www.getsemany.cz/node/1889>).

V dobách hlubokého komunismu a také bezprostředně po jeho zhroucení nesla církev určitou přitažlivou symboliku jako znamení odporu proti této totalitě. Byla organizací, stojící na straně člověka a jeho svobody, pravdy a spravedlnosti. Takto ji vnímali občané naší země, tehdy církvi důvěřovalo podle publikovaných statistik více jak 60 % lidí. Tento status důvěryhodnosti však církev začala rychle ztrácet. Podle uskutečněných průzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění v roce 2010 tomu bylo již naopak, důvěru v církev vyjádřilo pouze 25 procent lidí (Tichý, Vávra, 2012, s. 55). Příčin poklesu prestiže nejen katolické církve, ale i ostatních větších, nekatolických církví je více. Po roce 1989 k tomu stavu přispělo zejména prioritní nasměrování společnosti na co možná nejrychlejší dosažení ekonomické a životní úrovně vyspělejších zemí. Také vznikající soukromá média se stále větším vlivem na veřejné mínění, společně s politickou scénou, neměly příliš pochopení pro rozvíjení témat náboženských a humanistických. Církev se tak ocitla v úplně nové situaci, na kterou často nedokázala včas a adekvátně reagovat, začala se orientovat více sama na sebe. Ztrácela tím schopnost oslovovat ty, kteří se zajímají o spiritualitu a náboženství, kteří hledají a kteří pak často jsou lapeni manipulativními praktikami nebezpečných sekt a jiných, rádoby duchovních hnutí (<http://www.getsemany.cz/node/1889>).

Mezi jednotlivými církvemi je však značný rozdíl, mnohé z nich se snaží reagovat na závažné společenské a sociální problémy, orientují se zejména na potřeby sociálně nejslabších. Aktivně se angažují v charitativních a dobrovolnických organizacích a ve veřejném prostoru, nezastupitelná je jejich úloha v hospicích a ústavech, v sociálních službách, ve službách pro postižené, závislé a sociálně vyloučené.

U protestantských církví lze nalézt několik zásadních rozdílů oproti církvi katolické. Protestanti slaví dvě svátosti, *křest a večeři Páně* (eucharistii), křtí děti a dospělé. Všichni členové církve jsou pokřtěni na znamení Boží milosti a lásky a jsou pozváni do křesťanského obcenství, do konkrétní sborové rodiny věřících. Právoplatný křest, vykonaný v jiných církvích, neopakují. Nedílnou součástí bohoslužeb, kromě základního kázání, je společný zpěv – zpívají se písně ze všech dob, od tradičních starších (nad kterými někdy mládež trochu ohrnuje nos), až po nejmodernější, které většinou zpívají všichni rádi.

Jádrem tohoto společného protestantského je *předřazení Bible před tradici církve* (princip Pisma), odmítnutí jakékoli vazby Božího zjevení na pozemské instituce, zdůraznění svobodného působení Ducha Božího, ospravedlnění hříšníka pouze Boží milostí, kněžství všech věřících – mužů i žen. Charakteristická je relativně velká samostatnost každé jednotlivé obce a právo na svobodné náboženské sdružování věřících.

3.3.1 Význam církve pro věřícího

„Navrať se (poutníče), odkuds vyšel, do domu srdce svého, a zavři po sobě dvéře.“

(Komenský, Labyrint světa a ráj srdce, kap. 37)

Pro věřící je církev symbolem nezpochybnitelného řádu. Člověk hledá v církvi jistotu, bezpečí, redukci strachu a nejistot, hledá oporu v dnešní nejisté době a někteří jedinci možná i rychlá, snadná řešení svých problémů a těžkostí.

Pro každého křesťana je velmi důležité společenství a společná skupinová identita, pocit, že patří mezi podobně smýšlející jedince, pocit přináležitosti ke stejnému okruhu lidí,

ať je to farnost, církev nebo malé skupinky křesťanů. Potřeba společenství se zdá být tím větší, čím menší je podíl křesťanů ve společnosti a zvláště, čím méně jich mladí křesťané nacházejí mezi svými vrstevníky. Tuto skutečnost podpořil i jihoafrický anglikánský arcibiskup Desmond Mpilo Tutu. Vyjádřil poznání, že lidé se stávají lidmi jen v soužití, v kontaktu a ve spolupráci s ostatními lidmi. Vychází ze svých zkušeností a z africké tradice vyjadřovanou pojmem *ubuntu*, který znamená lidské společenství. *Ubuntu* znamená „*jsem, protože jsme my*“. Právě lidství tak dle něj spočívá ve společenství, tvořeném růzností způsobů života a názorů na život. Toto pojetí soužití je samozřejmě v přímém protikladu vůči moderní vizi individualismu, která hlásá, že si každý může vystačit sám a má se postarat sám o sebe v konkurenci s ostatními jedinci.

V tomto směru se jako velmi zajímavá jeví paralela účinku aktivního působení křesťanských skupin se skupinovou psychoterapií prezentovaná Říčanem:

- *Nabídka řádu*: Nabízí osvědčený řád – respektování a aktivní uplatňování řádu je odměňováno, přestupky jsou trestány hrozbami i sankcemi či dokonce vyloučením z komunity.
- *Práce s tíživými vzpomínkami*: Zpověď jako svátost smíření s Bohem – je ventilací všeho, co člověka tíží.
- *Skupinová psychoterapie*: Vznikají spontánně tzv. domácí skupinky, které se scházejí pravidelně 1 x týdně. Lidé sdílejí své problémy a zkušenosti, navzájem si poskytují emoční podporu. Jde o skutečný život, posláním je realizace Kristovy lásky a společného „chození ve světle“.
- *Prožitky vysoké intenzity; katarze*: Jedná se o zpověď individuální, skupinovou, o náboženská cvičení prohlubující sebepoznání.
- *Rituály, symbolická jednání*: Jsou podloženy tradicí, umožňují plněji prožít rozhodnutí, k nimž jedinec dospěl, nebo mu usnadňují akceptovat svůj úděl.
- *Posílení Já jako centra své osobnosti*: Jedná se o nalezení, posílení či vytvoření osobní identity – prožije-li věřící Boží oslovení, dává mu to jednotící charakter = osobní uvědomělost, lidský život získává střed, člověk nemá již své těžiště v sobě, ale paradoxně se právě tím stává vyhraněnou osobností.

- *Nábožensko- kulturní symbolizmus*: Znamená existenciální vhled a přesvědčení, významně posiluje správné duchovní postoje a životní nasměrování (Říčan, 2007, s. 303-307).

V souvislosti s psychikou věřícího a jeho vztahu k Bohu prezentuje také Říčan poměrně málo známou skutečnost o nevědomém obrazu Boha, který bývá většinou odlišný od vědomého obrazu (od pojmu vytvořeného dle církevní nauky) – Bůh, zformovaný v raném dětství na základě zkušeností s rodiči, je démonickým Bohem, proto je nutné se s tímto obrazem nevědomého Boha vypořádat a vyrovnat (2007, s. 307).

Základem členství v tradiční křesťanské církevní instituci, zejména v katolické církvi, je určitá forma vstupního rituálu, kterým je většinou křest novorozence dítěte. Takovýto vstup do církve však nelze považovat za svobodné a dobrovolné rozhodnutí člověka. S obřadem křtu novorozence je ovšem možno se setkat i v protestantských církvích. Takto provedený křest je závazkem zejména pro rodiče dítěte. Tímto rituálem se zavazují, že své dítě povedou k Bohu a vychovají z něj dobrého křesťana; jistou zodpovědnost za dítě pak nese i celé církevní společenství, které bylo svědkem obřadu. Křtem je také jejich dítě svěřeno pod Boží ochranu.

Jiné náboženské skupiny posuzují členství na základě aktivní účasti člověka na životě církevního společenství a křest je jakýmsi dovršením, jeho vrcholnou fází integrace jedince do společenství. Takovými společenstvími jsou zejména protestantské (evangelické) církve. V těchto církvích je příprava na křest spojena zejména s důkladnou duchovní přípravou a vstup do církve je podmíněn svobodným rozhodnutím budoucího člena. Obecně lze tedy říci, že členství v církvích hlavního proudu křesťanství se získává křtem, jde tedy v podstatě o evidenci pokřtěných.

Křesťanský život může být novou cestou k nalezení smyslu života a je mylné se domnívat, že řádný křesťanský život buď spočívá ve vršení skutků zbožnosti, nebo že je to život dokonalých a bezchybných jedinců.

4 RODINA JAKO ZÁKLADNÍ KŘESŤANSKÁ HODNOTA

4.1 Rodina jako společenská instituce

4.1.1 Význam rodiny pro člověka

Rodinu si lze představit jako malou, avšak velmi významnou instituci, která plní velmi důležité a těžko nahraditelné funkce Hartl (1993, s. 181) definuje rodinu jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.

Podobné znění nacházíme také v Zákonu o rodině č. 94/1963 Sb.:

„Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem“ (par.1, odstavec1), přičemž *„hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí“* (§ 2, odstavec 1).

Zákon o rodině po právní stránce vymezuje a upravuje nejužší vztahy v této významné instituci a platí u nás s drobnými úpravami kolem 50 let.

Pohled Procházky (2012) je specifictější, zaměřuje se na význam této instituce a její funkce ze sociálně pedagogického hlediska. Potvrzuje, že se rodina stala pro zdravý vývoj každého člověka významným a nenahraditelným faktorem zejména pro své široké rozpětí funkcí a rolí, a proto je vnímána jako mimořádně unikátní prostředí, které si zaslouhuje ochrany celé společnosti a to jak formálně, tak i věcně v podobě již výše uvedených zákonů. Proto dobrá rodinná politika státu se stává předpokladem pro zdravý rozvoj celého lidského potenciálu.

Smyslem a účelem rodiny *“ je vytvářet a udržovat bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí “* (Plaňava in Procházka, 2012). Toto rodinné prostředí je vždy spojeno s konkrétním, prostorem – domem, bytem, ve kterém rodina žije, utváří ho a udržuje a postupem času i mění; rodina vytváří domov. Takovýto rodinný model se vyznačuje stabilitou v téměř všech společnostech a napříč všemi epochami vývoje lidstva. Procházka však zároveň upozorňuje na velkou křehkost rodiny, a to i díky tomu, že tato primární společenská skupina v posledních letech prochází *„hlubokou proměnou, která se negativně odráží zejména ve vztazích uvnitř rodiny a následně v její funkčnosti“* (2012, s. 101-102).

Matoušek v této souvislosti konstatuje, že rodina v tomto kontextu již prošla v průběhu mnoha desetiletí některými významnými změnami, v různých společnostech a v různých dobách se jí přikládala větší či menší významnost. Matoušek hodnotí rodinu nejen jako biologicky významnou pro udržení lidstva, ale vyzdvihuje ji zejména jako základní jednotku, která již odedávna vytváří každou lidskou společnost. Ze sociologického hlediska rodina umožňuje a zprostředkovává jedinci vrůstání do jeho kulturního prostředí a do společnosti, zároveň vytváří kontinuitu a propojuje generace. Matoušek sdílí podobný názor, že rodinný život a dění v něm je pro každého člověka nepostradatelný a nesmírně důležitý. Proto rodinu těžko postrádá i dospělý jedinec (1997).

Faktem však zůstává, že nároky a požadavky na rodinu v dnešní společnosti stále vzrůstají. Současná doba posílila význam rodiny jako *útočiště před veřejným světem*, a to zejména v sociálně slabém prostředí, kdy rodina často vystupuje jako jediný opěrný bod, kam se její členové mohou uchýlit (Matoušek, 1997).

Vágnerová (2004) charakterizuje rodinu jako primární sociální skupinu, která je jednou z nejvýznamnějších pro většinu lidí. Rodinné vztahy se vyznačují intimitou s citovými vazbami a vzájemnou soudržností mezi jejími členy a s hierarchicky přesně vymezenými rolmi. Díky této skupině se formuje osobnost každého jedince velmi zásadním způsobem, získává nezbytné základní sociální zkušenosti včetně specifických emočních vazeb.

I přes hluboké změny v pojetí rodinných rolí a vazeb zůstává rodina i v současnosti prostředím, kde se nejsnáze a nejspolehlivěji stává z dítěte společenský a tvořivý člověk a kde má dospělý příležitost se neustále zdokonalovat v nesobecké lásce a v nezištné spolupráci. Matoušek poukazuje na význam rodiny v závislosti náležité péče o děti. V současné společnosti je typická tzv. *nukleární* rodina. Tuto základní rodinu tvoří muž, žena a jejich děti, zatímco do rozšířené rodiny se zahrnují také prarodiče, tety, strýci a bratřenci.

Rodina je prvním a závazným modelem společnosti, se kterým se dítě setkává. Nejenže je významná *biologicky* pro udržení lidské populace, ale také mu zprostředkovává vrůstání do jeho kultury a společnosti. Dítěti předurčuje jeho osobní vývoj a jeho vztahy k druhým lidem, také ho vystavuje určitým konfliktům a zároveň dává určitý typ podpory. Touto *socializační* funkcí se dítě učí v rodině mnoha sociálním dovednostem včetně své sexuální role, bez kterých se nemůže v dospělosti obejít. Rodina také umožňuje spojovat specifické a univerzální, tedy vlastní pravidla a obecně závazná pravidla společnosti. Bez *vysoké citové osobní angažovanosti rodičů* a bez respektu k danému stavu společnosti a jejím potřebám by se však děti vychovat nedaly. Stálá *přítomnost milujících rodičů* je tedy nepostradatelnou podmínkou zdravého vývoje dítěte. Další nezbytnou podmínkou je *stabilita a bezpečí chráněného prostředí domova*, rodina je chápána jako útočiště před veřejným světem, je její protiváhou. O nepostradatelnosti rodiny svědčí i neúspěšnost kolektivní výchovy dětí u nás, což potvrzují i výsledky průzkumů profesora Matějčka z padesátých a šedesátých let. V té době sledoval několik tisíc dětí v zařízeních tzv. kolektivní výchovy, dětí v adopci, v pěstounské péči, v dětských vesničkách. Rozdíl byl veliký, samozřejmě ve prospěch dětí vyrůstajících mimo kolektivní výchovu.

Kromě toho rodina také vytváří generační kontinuitu a solidaritu. Rodina se stává těžko postradatelnou i pro dospělého člověka. Mít stálého partnera a mít děti stále patří mezi nejvýznamnější životní hodnoty, které dávají smysluplnost vlastní existenci. Rodina je ovšem také *ekonomickou jednotkou*, která má společné hospodaření. V době, kdy je žena s malými dětmi doma, zajišťuje obživu rodiny většinou muž. Když už jsou děti větší, podílejí se na finančním zabezpečení chodu domácnosti většinou oba rodiče (Matoušek, 1997, s. 8-11).

Rodina plní zejména tyto základní funkce:

- Biologickou - uspokojení sexuálního pudu spojené s reprodukcí
- Výchovnou - primární socializace
- Emocionální - ochrana a láska
- Ekonomickou - materiální zabezpečení

4.1.2 Vývojově významné etapy v rodině

Z hlediska dlouhodobého vývoje v rámci rodiny představuje rodinný cyklus podle Tučka „neustálé předávání a přebírání přesně definovaných rolí různými členy rodiny, kteří jsou k tomu určeni, ale i zachovávání rodinných tradic a mýtů za předpokladu biologické reprodukce rodiny“ (Tuček, 1998, s. 117).

Z tohoto pohledu je zajímavé Tučkovo členění rodinných vývojových etap s následnými krizemi. Nazývá je „tranzitorními krizemi“, lze je očekávat a zpravidla tímto procesem prochází každá rodina. Jedná se o tyto tranzitorní krize:

- uzavření manželství
- narození prvního dítěte (komunikace často směřuje jen od matky či otce k dítěti)
- odchod posledního dítěte z rodiny (vypadne jeden článek komunikace)
- odchod jednoho z partnerů do důchodu
- odchod druhého z partnerů do důchodu (co s volným časem?)
- úmrtí jednoho z partnerů

(Nabízí se tak otázka, zda není volba tzv. alternativních forem soužití, nedůvěry k rodině a pozdního vstupu do manželství jen nedostatek odvahy, která je u mladých lidí podryvána různými vnějšími tlaky.)

4.2 Křesťanská rodina

Na rozdíl od současných trendů v české společnosti si křesťanství cení zejména hodnoty tradiční rodiny, manželského svazku a dětí.

Za určitou alternativu širší rodiny jak pro osamělé věřící, tak i pro křesťanské rodiny lze také považovat konkrétní křesťanské společenství, zejména u menších církví, kde se lidé mezi sebou dobře znají, komunikují spolu a sdílejí i různé problémy či těžkosti a poskytují si vzájemnou podporu (přirozeným způsobem tak vznikají specifické „domácí“ skupinky).

Nedá se říci, že se křesťanské rodiny nějak extrémně odlišují od rodin nevěřících, tvoří však u nás menšinu. Řeší stejné problémy, mají stejná trápení jako ostatní rodiny. Křesťanští manželé jsou však silnější tím, že manželství a rodina jsou pro ně významnou hodnotou a prioritou. Děti přijímají jako dar a proto jich někdy mívají více než bývá v současnosti zvykem. Pokud opravdu žijí z víry a jejich manželský vztah má základ v Bohu, ví, že na rodinné starosti a radosti nejsou sami a že v Bohu mají velkou oporu. Také v Bibli lze nalézt mnoho míst hovořících o významu rodiny pro věřícího: „*Bůh stvořil člověka ke společenství. Základem společenství je rodina*“.
(Genesis 1, 27-28).

Rodina se stala nejvhodnější oficiálně stanovenou formou pro realizaci manželské lásky, ve které náleží místo nejen dětem, ale také rodičům. J. Dobson poukazuje na nezbytnost manželské lásky pro rodinný životní chod, která má svůj původ v Bohu (Dobson, 1994, s. 5). Z tohoto základního kamene vyplývá pevná oddanost manželského svazku, jako trvalého celoživotního vztahu, nehledě na zkoušky, nemoci, finanční zvraty nebo z toho vyplývající stresy (Dobson, 1994, s. 135).

Věřící rodiny také společnost obohacují tím, že drží při sobě. Důležitým záchytným a podpůrným bodem je křesťanské společenství, které je vytvářeno setkáváním podobně smýšlejících lidí se silným poutem společné víry a řešením podobných problémů. Poskytování nejen duševní, ale i fyzické vzájemné pomoci a podpory je samozřejmostí. Problémy neřeší okamžitě rozvodem, ale snaží se je vesměs trpělivě řešit a nalézt schůdnou cestu zpět k sobě. Ne všichni v těchto životních zkouškách obstojí – i křesťané se rozvádějí, ale většině z nich se oboustrannou dobrou vůlí povede vztah zachovat a posunout jej do vyšší kvality. Křesťanské rodiny nepovažují rozvod za normální stav. Protože většinová část společnosti je nevěřící, jsou děti vychovávány v křesťanské víře už od raného dětství nuceny vyrovnávat svoji odlišnost. To pak může v rodině vyvolávat napětí obzvláště v pubertě zejména tím, že škola nebo vrstevníci vidění světa dospívajícího zpochybňují, ale zároveň nenabízejí nic pozitivního výměnou.

4.2.1 Příprava na manželství

Snoubenecký vztah je časem k otevření sebe sama, odhalení emocionálních a duchovních stránek, časem pro čestnost a otevřenost, časem k diskuzi o hodnotách, očekáváních a víře, časem k ujištění, že rozhodnutí snoubenců vstoupit do manželství je správné a že mohou při svatbě stejně svobodně říci "ne" jako "ano".

Snoubenci, kteří chtějí uzavřít manželství v církvi (svatba v kostele), procházejí v posledních měsících před svatbou přípravou.

4.2.2 Manželství

Pro křesťany není manželství jenom významným osobním rozhodnutím a důležitou společenskou institucí, je zároveň svátostí. Oba manželé, spojení celoživotním svazkem lásky věří, že Bůh je přítomen zvláštním způsobem v jejich životech.

Křesťanští manželé jsou sobě navzájem, svým dětem a ostatním členům rodiny spolupracovníky milosti a svědky víry. Svým dětem jsou prvními hlasateli víry a vychovateli; slovem a příkladem působí, aby jejich život nabyl křesťanskou podobu, prozíravě jim pomáhají při volbě povolání a s veškerou péčí podporují duchovní povolání, pokud je u nich objeví. Když vstupují do manželství křesťané, je zde další rozměr. Vidí jeden druhého jako lidi stvořené Bohem, milované Bohem a milující Boží život v nich. Když se berou, stává se jejich závazek milovat jeden druhého viditelným znakem Kristovy lásky ke každému z nás. Vstupují do manželství „v Pánu“.

Manželská láska vyžaduje věrnost, slavnostní slib žít s tímto člověkem do konce života. Tato láska je proto rozhodnutím, které se týká celé osoby, tj. myšlení, srdce i svobodné vůle, jinými slovy znamená milovat toho druhého bez ohledu na to, co se stane.

Manželským slibem se manželé odevzdávají jeden druhému a také jeden druhého přijímají. Znamená to, že se sobě navzájem odevzdávají se vším všudy i se svou budoucností. Tímto slibem uzavírají cestu zpět a chtějí jít společně pouze dopředu. Z tohoto i tělesného odevzdání vyplývá vědomí možnosti vzniku nového života, který potřebuje zázemí obou rodičů. Křesťané proto věří, navzdory jejich opačné pověsti, že sex, manželství a rodina jsou dobré dary od Stvořitele.

4.2.3 Vlastnosti manželské lásky u křesťanů

- Je věrná (duchovně, fyzicky a psychologicky):
 - přijímá Boží plán s manželstvím jako náš způsob manželského života,
 - chce, aby křesťanské hodnoty a pravdy byly i našimi hodnotami a pravdami,
 - neporušuje důvěru a neodhaluje intimnosti přátelům,
 - nestěžuje si, ani nepomlouvá partnera před rodinou nebo přáteli.
- Je obětavá (někdy svádí rovnost v manželském vztahu k tomu, dostat zpět tolik, kolik dáváme):
 - zaměřuje se na druhého,
 - uvědomuje si potřeby druhého a klade je na první místo,
 - chce dobro pro druhého; nikdy nedělá nic, co by škodilo nebo zraňovalo.
- Dávající duchovní i fyzický život:
 - má úctu a respekt k citlivým místům, hodnotám a vlastnostem druhého,
 - odhaluje na druhém to nejlepší a dovoluje mu nebo jí odhalovat to nejlepší ve mně,
 - je otevřená k dětem,
 - dívá se na děti jako na viditelné znamení lásky.
- Je výlučná duchovně i fyzicky:
 - intimita: nedává sexuálně nebo emocionálně jinému to, co náleží partnerovi,
 - neuzavírá se do sebe, je otevřená k partnerovi,
 - nedovolí, aby se vnější činitelé, práce, přátelé, příbuzní dostali mezi nás (potřebujeme širší rodinu, ale nedovolíme jim, aby narušili náš manželský vztah).
- Je bezpodmínečná:
 - miluje jako miluje Bůh, ať už ten druhý lásku opětuje nebo ne,
 - přijímá druhého pro to, co je, a ne co dělá.

(<http://manzelstvi.cz/Priprava-na-manzelstvi/7-Manzelska-laska.html>)

4.2.4 Postavení a role věřícího muže a ženy v manželství

Již v Bibli je řečeno, že Bůh stvořil člověka jako muže a ženu, tedy jako pár, jako polaritu. Je Bohem chtěná a je tedy základní, má svůj odraz v chování člověka.

Bůh daroval muži a ženě stejným způsobem osobní důstojnost a zároveň jim dal také nezcizitelná práva a odpovědnost, jaká přísluší jediné lidské osobě. Muž i žena mají pro Boha stejnou významnost, mužsko - ženská polarita je Bohem zamýšlená. Tato polarita vyjadřuje zároveň plnost bytí, která souvisí s jeho hranicemi. Křesťanský pojem lidské osoby zahrnuje proto rozdíly pohlaví, aniž by je odstraňoval. Bezprostředně s tím souvisí i rozdílnost sociálních úloh muže a ženy, která není podmíněna pouze společensky. Veškeré tyto odlišnosti muže a ženy musí být v manželství respektovány a oba se mají s těmito svými odlišnými vlastnostmi v manželství uplatnit.

Role muže a ženy mají proto být v manželství odlišné. Adam a Eva si byli rovni před Bohem jako osoby, ale odlišovali se ve svém mužství a ženství. Rozdíly mezi rolí muže a ženy jsou určeny Bohem jako součást stvořitelského řádu. Adamova vůdčí role v manželství byla ustanovena Bohem ještě před pádem a nebyla tedy důsledkem hříchu. Křesťanské manželství zároveň ukládá ženě i muži tytéž náboženské příkazy a mravní povinnosti. Mít jediného celoživotního partnera a požadavek věrnosti platí stejně pro obě strany.

Pravá manželská láska vyžaduje, aby muž měl hlubokou úctu k stejné důstojnosti ženy. Láska k ženě, která je budoucí matkou nebo již matkou je a láska k dětem jsou pro muže přirozenou cestou k pochopení a uskutečnění svého otcovství. Žena má v manželství rovnoprávné postavení, zajištěné příběhem o stvoření (Mk 10, 6-9; Mt 19,4). Muž je „hlavou rodiny“ v tom smyslu, jako je Ježíš Kristus hlavou církve. Manžel má milovat svou ženu, jako Kristus miloval církev. Je mu Bohem svěřena zodpovědnost starat se, chránit a vést svou rodinu. Manželka se má ochotně podříditi vedení svého muže, tak jako církev se má ochotně podřizovat své hlavě - Kristu. Toto mužovo vedení musí však mít charakter služby, je tedy duchovní záležitostí. Žena má svého muže respektovat a být jeho pomocnicí. Úkolem manžela je starat se o rodinu a také rodinu chránit. Muž nese zodpovědnost před Bohem nejen za sebe, ale také za svoji manželku a za své děti. Je zřejmé, že jeho úkolem není jen zaměstnání a hmotné zabezpečování rodiny.

V biblickém příběhu Eva přivádí na svět děti a Adam se stará o obdělávání půdy pro získání potravy. Do obou těchto oblastí zodpovědnosti přichází jako důsledek hříchu bolest. (Gn 2,18-23; 3,16-19) Ochrana rodiny je naznačena v Ježíšově příběhu, kdy Josef v době nebezpečí odvádí svou manželku s malým dítětem do Egypta (Mt 2,13-14).

Odpovědností ženy je starat se o domov a pečovat o děti. Jestliže žena dokáže následovat muže a zároveň mu být dobrou partnerkou, vytvářet zázemí, budovat a udržovat domov, být vnímavá k vnitřnímu prostoru rodiny a pečovat o něj a zároveň dokáže být dětem matkou, pak takováto rodina vykazuje velkou stabilitu a soudržnost.

4.2.5 Děti v křesťanské rodině

Děti jsou Božími dary, jsou bohatstvím rodiny i společnosti. Proto by se neměli rodiče obávat mít více dětí. Děti mají pro křesťanské rodiče nesmírnou hodnotu a význam. Jsou pro ně velkou radostí, dávají jejich životu smysl a naplnění. Za tento dar nesou také odpovědnost nejen před sebou samými a před společností, ale zejména před Bohem.

Rodiče jsou svým dětem povinni péčí a láskou. Dle biblických principů je nesmí „popouzet“ ani „rozhořčovat“, ale „*vychovávat v kázni a v Pánově učení*“ (Ef 6, 4; Kol 3, 21). Přijetí dítěte, bezpodmínečná láska k němu, výchova ke křesťanství, uznání jeho hodnot a různé druhy podpory a pomoci – tímto především se vyznačují atributy křesťanské rodiny. Každé dítě může a má být přijato jako dar, jako jedinečná šance, kterou je každý nový život přicházející na tento svět.

Naše děti nepatří nám, ale Bohu. Nejsou neomezeným vlastnictvím rodičů. Rodiče vychovávají své děti podle Božích příkazů, vychovávají ho pro Boha. Jsou zástupci Boha a musí je tedy vychovávat podle jeho vůle a přání. To je základní určení pro vše, co ve vztahu k nim činí. Rodiče jsou odpovědní za to, kolik dětí budou mít a kdy. Pokud je dítě na cestě, jeho život je chráněn a je nepřipustné jakýmkoli způsobem tento život ukončit.

Mladé rodiny praktikujících křesťanů realizují svá životní přání, týkající se rodiny a rodičovství, ve zřetelně větší míře než ostatní. Výrazné rozdíly jsou zejména v počtu

dětí, které chtějí mít a mají. Z nějakého důvodu však tento způsob realizace rodičovských přání není společností jednoznačně akceptován a podporován.

4.3 Výchova v rodině

„Jakmile se člověk začne tvořit, je třeba péče, aby se neznetvořil a nezvrhnul“.

(Komenský, Informatorium školy mateřské)

Shodně s Komenským je v rodinách věřících uskutečňováno přesvědčení, že by člověk již od narození měl být vychováván v souladu s Božím řádem jako bytost duchovní, ne tedy pouze jako tvor orientovaný na materiální hodnoty.

Výchova je dosud chápána širší veřejností výhradně jako záležitost dětství a dorůstající generace. Ale již Komenský ve svém posledním spise Vševýchova (Pampaedia) zdůrazňuje požadavek *celoživotní výchovy* jedince. Rychle se měnící ekonomické, sociální i kulturní podmínky současného světa si přímo vynucují pojímat výchovu jako celoživotní proces.

Rodina dítěti zprostředkovává sociokulturní zkušenost individualizovaně a pro ni specifickým způsobem. Vychovává je a tímto způsobem rozvíjí jeho psychické funkce i celou osobnost. Dítě se učí mimo jiné dovednostem sociální komunikace, způsobům uvažování a hodnocení, normám a žádoucím způsobům chování ve formě rolí. Rodinná výchova je však také do určité míry podmíněna *dědičností*. Je výsledkem aktivity rodičů, na jejichž chování i celkové sociokulturní úrovni se nezanedbatelnou měrou podílejí jejich vrozené předpoklady a vlivy prostředí, ve kterém oni sami vyrůstali. Oddělit vlivy dědičnosti od vlivů prostředí je v tomto případě velmi nesnadné. Klíčová úloha rodiny je spojena s její funkcí společenského dědění neboli předávání návyků, nutných pro orientaci v poznávacích stereotypech, které jsou důležité pro regulaci zachování hodnot a norem. Zároveň veškeré aspirace, hodnoty, návyky, symboly, stereotypy a normy jsou spojeny se sociální pozicí. Opětné obsazení této pozice v další generaci *bývá považováno za hlavní funkci rodiny*.

Rodina je tedy pro dítě primárním přirozeným prostředím, kde si dítě tím, že napodobuje významné druhé a pozoruje jejich chování, osvojuje kromě jiného systém hodnot a s ním související postoje a mínění.

Také Matějček výstižně popisuje v mnoha svých knižních publikacích a studiích principy dobrého rodinného soužití. Prvním principem označuje „*vzájemné uspokojování psychických potřeb jak dětí, tak rodičů*“. Dítě přináší rodičům významné podněty, rozšiřuje jejich zkušenosti a prožitky a dává jejich životu smysluplnost i ve vzdálené budoucnosti. Dalším významným prvkem je „*trvalost a hloubka citových vztahů*“, na kterých je založena „společná budoucnost“ – vychovatel je plně angažován na osudu dítěte, plánuje a utváří jeho budoucnost, těší se s dítětem na něco a také si s něčím dělá starosti. Dalším charakteristickým rysem soužití je tzv. „*prolínání soukromí*“ – život rodičů a dětí má společný prostor a čas, nelze je zcela oddělit, probíhá komunikace, společně se plánuje a podniká, řeší se různé domácí konflikty. V rodině má dítě příležitost „*poznávat složitost různých sociálních vztahů*“ a vlastní vztahy k okolí pak podle těchto vzorů si vytváří. V neposlední řadě zvláštním rysem rodinného soužití, který nelze najít v ústavní nerodinné péči, je „*důraz na soužití místo důrazu na výchovné techniky a praktiky*“ (míněno odborné zacházení s odměnami a tresty za účely vytváření návyků). V rodině se odměny rozdávají „*bez zásluh, pro radost z radosti toho druhého*“ (Matějček, 1986, s. 23-26).

4.3.1 Výchové přístupy

Motto:

*„Kdybych měla své dítě vychovávat znovu,
vybudovala bych pro ně nejdříve sebeúctu a pak teprve dům.
Prstem bych víc malovala než hrozila.
Nedívala bych se na hodinky, ale prostě bych se dívala.
Nestarala bych se tolik o učení, ale prostě bych se starala.
Přestala bych si hrát na vážnou, ale vážně bych si hrála.
Víc bych ho objímala, a míň s ním válčila.
Viděla bych v žaludu častěji dub.
Nebyla bych jen přísná, ale i přístupná.
Neučila bych ho lásce k síle, ale naučila bych ho síle lásky.“*
(<http://www.kppp.cz/>)

Pedagogika a psychologie se již velmi dlouho zabývá různými výchovnými aspekty podmínek působících v rodině na vývoj dítěte. Principy výchovy se i v dávné minulosti odvíjely od pojetí hodnoty dítěte, od jeho postavení v tehdejší společnosti. V tomto směru je třeba zmínit velmi pokrokové výchovné principy zejména Komenského, ale i Rousseaua a Montessoriové, které znamenaly zásadní obrat ve vnímání originální hodnoty dítěte. V první polovině 20. století typologicky vymezil styly výchovy Lewin; styly rozdělil na autokratický, liberální, demokratický a integrační. Lewin však nebral v potaz významnost emočního vztahu rodičů k dětem. Například v přístupech Schaffera a později manželů Tauschových je již tato důležitá proměnná zakomponována. V současné době jsou známy dimenzionální modely způsobů výchovy, obsahující dimenzi emočního vztahu a dimenzi výchovného řízení.

Patří mezi ně v našich podmínkách vytvořený Čápův model devíti polí způsobu výchovy a model čtyř stylů výchovy (znázorněný v tabulce č. 1.). Posledně jmenovaný model dělí rodiče na „odmítající“ či „akceptující“ (projevy emočního vztahu) a tyto projevy emočního vztahu kombinuje se způsobem výchovného řízení dítěte (viz tabulka č. 1)

RODIČE	ODMÍTAJÍCÍ	AKCEPTUJÍCÍ
NÁROČNÍ A KONTROLUJÍCÍ	<i>AUTORITÁŘSKÝ STYL</i>	<i>AUTORITATIVNĚ VZÁJEMNÝ STYL</i>
NENÁROČNÍ A NEKONTROLUJÍCÍ	<i>ZANEDBÁVAJÍCÍ STYL</i>	<i>SHOVÍVAVÝ STYL</i>

Tabulka č. 1: Model čtyř stylů výchovy

Autoritářský styl je charakterizován působením náročných, kontrolujících a zároveň odmítajících rodičů, kteří příliš nerespektují potřeby a přání dítěte (např. rodiče požadují od dítěte nejlepší školní výsledky, ale nepomáhají mu, neberou v úvahu jeho reálné možnosti či schopnosti).

Autoritativně vzájemný styl vyjadřuje rovněž působení rodičů náročných a kontrolujících, ale zároveň laskavých, akceptujících přání i potřeby dítěte (např. rodiče kladou nároky na dobré školní výsledky dítěte, ale zároveň dítěti pomáhají, poskytují mu podporu).

Zanedbávající styl je charakteristický lhostejností rodičů k dítěti, rodiče nekladou na dítě žádné nároky, neprojevují dostatečný zájem o dítě a jeho rozvoj, někdy dokonce jsou k dítěti citově chladní či jej odmítají.

Shovívavý styl se vyznačuje přijímáním dítěte, emoční podporou a porozuměním, ale také tím, že dítěti jsou předkládány jen malé či žádné požadavky a tím málo jasně vymezené hranice (<http://cmps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/gillernova.pdf>).

V křesťanské rodině se shovívavý a zanedbávající styl výchovy téměř nevyskytuje. Většinou převládá styl autoritativně vzájemný, v konzervativních křesťanských rodinách se dosti často objevuje styl autoritářský.

4.4 Výchova v křesťanské rodině

„Cti svého otce i matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“ (Deuteronomium 5,16)

Křesťanská výchova se již v základech značně liší od ostatních výchovných systémů, a to zejména výchovnými prostředky, cíly a chápáním člověka jako bytosti nejen tělesné a duševní, ale zejména duchovní. Specifickým úkolem křesťanské výchovy, vedle harmonického rozvinutí celé osobnosti dítěte ve zralého a zdravého dospělého člověka, je připravit každé dítě pro jeho další cestu v následování Ježíše Krista, aby se tak z něj stal opravdový křesťan, to znamená, že rodiče nesou velkou odpovědnost za duchovní rozvoj svých dětí.

Děti jsou pro křesťanské rodiče Božím darem, jsou individualitami hodných lásky, péče a radosti, nejsou však jejich vlastnictvím. Protože rodiče dali dětem život, mají také povinnost je vychovávat a nesou tuto odpovědnost nejen sami před sebou, ale zejména před Bohem. Jejich výchovné působení je nesmírně důležité a pokud chybí, dá se jen velmi obtížně nahradit, což samozřejmě platí i v rodině nevěřící. Rodiče mají vytvářet rodinné prostředí prodchnuté láskou a oddaností k Bohu, prostředí, které je příznivé pro celkový harmonický vývoj dětí.

V křesťanské rodině se děti již od malička učí poznávat a ctít Boha a milovat bližního. V rodině jsou postupně uváděny do společenského a křesťanského života. Povinností rodičů je vést děti od malička v rodině tak, aby poznaly Boží lásku ke všem lidem a učily se zároveň vnitřnímu hlubokému dialogu v osobním vztahu s Ježíšem. Učí je zejména vlastním příkladem, aby se děti naučily zajímat nejen o sebe, ale také o hmotné i duchovní potřeby bližních. K tomu rodičům pomáhají zvláštní výchovné prostředky, zejména modlitba – tj. rozhovor s Bohem, společné čtení z Bible, otevřená komunikace a vyučování základům křesťanství i život v církevním společenství. Nezastupitelná je také úloha prarodičů v předávání rodinných tradic a duchovních hodnot.

Pokud žijí rodiče aktivním křesťanským životem, děti považují tento stav i prostředí za naprosto přirozené a správné, podle toho pak také jednají. Křesťanská výchova však není postavena na faktu, že se křesťanem člověk už rodí. Ke křesťanství nelze nikoho nutit, ke křesťanství má být člověk veden a vychováván, později se křesťanem stává

na základě svého vlastního svobodného rozhodnutí. Jen tak zůstává opravdovost, o kterou jde Bohu především.

Výše uvedené skutečnosti potvrzuje svými slovy také Křivohlavý. O křesťanské výchově se výstižně vyjádřil takto:

*„Jaký je cíl křesťanské výchovy? Můžete a nemusíte s tím souhlasit, ale já jsem si poznamenal, že cílem křesťanské výchovy dětí je v první řadě přivést děti k setkání s Ježíšem Kristem. K osobnímu setkání s Ježíšem Kristem. A zároveň ta cesta, která vede tudy? Vést děti k víře. A v první řadě **sami sebe vychovávat před dětmi**. Přátelé, není těžší úkol, než právě tento“* (<http://jaro.krivohlavy.cz/predna-ka-o-vychove>).

5 VÝVOJ JEDINCE V KONTEXTU HODNOT

5.1 Ontogeneze člověka z pohledu spirituality

V současnosti existuje více různých pohledů na členění životních vývojových etap. Používané názvy vývojových období jsou obdobné, liší se však rozsahem zejména školního věku a dospívání. Známe je rozdělení životních vývojových etap dle významných publikací Vágnerové (2005, 2008) nebo Langmeiera a Krejčířové (1998).

Zejména Erikson patří v psychologii z pohledu ontogeneze člověka k nejvýznamnějším citovaným autorům. Na rozdíl od Freuda se soustředil více na aspekty normálního vývoje dětí. Vývojové krize jednotlivých období prezentuje s optimistickými perspektivami jejich řešení, i když psychopatologické důsledky nevylučuje. Erikson vychází z předpokladu, že si jedinec musí na každém stupni řešit určitý „psychosociální konflikt“. Podaří-li se mu to, může postoupit zdárně dále, jinak je jeho vývoj pozdržen a ohrožen.

Jeho vývojová teorie je i v dnešní době stále platná, i když byla v mnohých aspektech již překonána. Jedinečnost a originalita Eriksonovy teorie však spočívá v propojení tělesnosti a složek osobnosti, které ji přesahují a zároveň jsou v ní zakotveny. Pro účely této práce byla zvolena Eriksonova osmistupňová vývojová teorie zejména pro tento duchovní přesah a následné propojení s dalšími významnými autory etap vývoje spirituality jako je James Flower a Fritz Oser. Většina Eriksonových vědeckých prací je poznamenána jeho životními a rodinnými zkušenostmi. Ve své tvorbě se stále více zaměřoval na eticko – spirituální prožívání. Zajímal se o významné náboženské osobnosti, např. Luthera, Gándhího. Ježíše představil jako náboženského génia (Říčan, 2007, s. 238-239).

5.1.1 Teorie osmi stádií celoživotního vývoje se spirituálními aspekty

- Základní důvěra proti pocitům nejistoty (asi do 1 roku)
- Autonomie proti pocitům studu (asi do 3 let věku)
- Iniciativa proti pocitům viny (předškolní věk)

- Snaživost proti pocitům vlastní méněcennosti (mladší školák)
- Iniciativa proti pocitům nejistoty o své roli mezi lidmi (dospívání)
- Intimita proti pocitům izolace (mladá dospělost)
- Generativita proti pocitu stagnace (dospělost)
- Integrita proti strachu ze smrti (stárnutí a stáří)

1. Stadium základní důvěry

Zahrnuje první rok života. Základním úkolem tohoto stádia je naučit se základní důvěře v tento svět. Zakládá se schopnost důvěřovat a plně se spolehnout na někoho, kdo je svrchovaný a dobrý, tzv. *bazální naděje*. Je třeba, aby tato zkušenost byla pozitivní, později se tato schopnost uplatní při setkání dítěte se zvěstí o Bohu. Říčan zdůrazňuje, že „*základní důvěra je nejhlubší vrstvou v lidské osobnosti a také nejhlubší vrstvou v každém náboženství*“.

2. Stadium první autonomie

Období od jednoho do tří let (náboženský a spirituální smysl autonomie). Úkolem je autonomie ve vztahu ke svému pohybovému aparátu, ve vztahu k matce a k dalším významným lidem. období prvního vzdoru a konfliktu s rodiči – zkušenost zahanbení a pochyb v přímém protikladu k autonomii. Řešením krize je v tomto období přijetí řádu a určitého omezení, dítě má pochopit, že omezení daná rodiči jsou součástí pevného vedení, které chrání před nebezpečím zvenčí (škodlivé následky vlastního jednání) a také před nebezpečím zevnitř (nespoutaná živelnost vlastního nitra). Řád dítěti zaručuje spravedlivou míru autonomie. Analogicky v náboženské sféře – Bůh dává řád (Desatero), který zároveň zdánlivě omezuje jeho svobodu a vede bezpečně člověka v jeho životě. Nevyřešená krize tohoto stadia má dvojí vyústění – člověk buď řád odmítne a podléhá agresivním impulzům a nebo jde dalším životem s nalomenou vůlí a nutkavým přizpůsobením pravidlům, které jsou náhražkou vnitřně přijatého ducha řádu (psychopatologie – různé diagnózy).

3. Stadium iniciativy

Představuje předškolní věk. Dítě miluje energický, divoký pohyb (lokomoce), poprat se, vnutit druhým svou vůli, dobývání. Znamé jsou otázky typu věčné „proč“, hlavní roli hraje fantazie a spontánní hry, tzv. *intruzivní modus*. Psychosociální úroveň = expanzivní iniciativa, je jedním ze základních témat lidského života., má však své meze – nejen vnější, ale i vnitřní (schopnost prožívat vinu, trpět výčitkami svědomí, varovný vnitřní hlas). Vytváří se napětí mezi iniciativou a prožívanou vinou, může se vyhrotit v krizi. Jsou dvě možné varianty patologického vyústění krize – Buď se svědomí nevytvoří, člověk je omezován jen strachem, anebo v druhém případě se vytvoří svědomí příliš citlivé, úzkostlivé, s přehnanou svědomitostí, které trvale podlamuje a znehybňuje iniciativu. Jedinec se bojí, že udělá něco špatného, bývá ustrašený, bojí se autorit (sadistické Superego), např. při přísné náboženské výchově. Ideálem však má být v budoucnu eticky citlivý člověk.

4. Stadium snaživosti

Toto stadium popisuje mladší školní věk. Příznačný název tohoto období představuje pro dítě svým způsobem rituální vstup do širšího sociálního prostředí s přizpůsobením se nárokům společnosti. Jedinec se má naučit smyslu pro formu. Základní vývojové napětí vzniká mezi snaživostí dítěte a pocity méněcennosti (vzbuzované nezdarem a překonávané zvýšeným úsilím; může se obrátit v druhý extrém – a to je enormní soutěživost (vede k ní současná kultura, např. známkováním).

Religiozita v tomto období – harmonický vývoj, ochotně přijímá předkládanou nauku i nabízené role a činnosti – uzpůsobené jeho rozumovému a citovému vývoji, jeho náboženský život bývá prostý, upřímný a šťastný a je základem pozitivního vývoje osobnosti a charakteru, otvírá mu budoucnost. Tyto výsledné předpoklady však platí jen v sociokulturně a nábožensky homogenním prostředí. V sekularizovaném prostředí (náboženské skupiny v menšině) vznikají pro dítě závažné vnitřní i vnější konflikty. Kognitivní konflikt je dán rozporem mezi mytologickým obrazem světa (katecheze) a vědeckými poznatky ze školy. Dítě hledá přijatelné řešení, má schopnost navzájem izolovat tyto dva odlišné světy, které se v jeho životě míjejí. Ve škole hraje roli

„světáka“ a v náboženské skupině roli věřícího (pokud je tato skupina dostatečně přesvědčivá a atraktivní, jinak jde o deformující vynucenou přetvářku).

5. Stadium identity

Dle Eriksonových vývojových stádií zahrnuje pubescenci i adolescenci, věk od 10 do 20 let. Je to období přechodu mezi dětstvím a dospělostí. Cílem dospívajícího je *stát na vlastních nohou*, završuje tak se důležitý cyklus vývoje identity. Zároveň se vyvíjí mužská a ženská role, která je součástí identity. Být dospělým však znamená nutně spojit svobodu rozhodování se zodpovědností za vlastní rozhodnutí. Ale právě zodpovědnost se v tomto čase u dospívajících setkává s jejím odmítáním.

Významným se stává vnitřní svět, který jedinec - nejprve pubescent, nově objevuje. Zabývá se vlastními city (introspekce), které jej překvapují, matou a zároveň fascinují, objevuje novou citovou kvalitu zamilovanosti. Během dalších let se postupně prohlubuje smysl pro vlastní jedinečný osud, pro téma samoty, vlastní existence i smrti. V náboženské oblasti se objevují nové prožitky plné bohatství a zároveň však vyrůstají nové pochybnosti a odpor. Často proto chybí důvěryhodný zpovědník nebo pastor, který by dokázal náboženské hledače vést (Říčan, 2007, s. 245).

Vzpouira dospívajícího nejprve začíná v rodině, mívá však ještě dětské rysy. Opravdová revoluce v konfrontaci generací se objevuje až později - v adolescenci. Kritické myšlení, které se v této době stále více projevuje, se však nedá definovat jako neúcta k autoritám. Kritika adolescentů zahrnuje téměř celou oblast žití, od názorů na konkrétní specifické věci a činnosti, až po základní otázky smyslu života. Je zřejmé, že rodina ztrácí na významu, teenager se orientuje na své vrstevníky. Se skupinou jej váže vysoká konformita, která tím víc sílí, čím větší získává uznání a potvrzení své individuality z druhé strany. Jedině správné, co mohou v tomto směru rodiče udělat, je brát dospívajícího naprosto vážně.

Tento separační proces končí většinou před dvacátým rokem obnovením pozitivního vztahu k rodičům a k jejich hodnotám. Pak, při výchově vlastních dětí, bývalí adolescenti své rodiče bezděčně napodobují, radí se s nimi a stále lépe jim rozumí. (Říčan, 2004, s. 215).

Hlavním tématem tohoto období je hledání a nalezení vlastní jedinečné identity (totožnosti). Identita znamená mimo jiné i kontinuitu a je žitým vědomím jedinečnosti: „*můj život je originál*“. Nalézt vlastní totožnost označil výstižně Říčan jako „*přijmout svou tvář*“ (Říčan, 2004, s. 178).

Tato životní fáze je charakteristická svým těžkým vývojovým úkolem, znamená „*zažitou odpověď na několik velmi osobních a nejbyťostnějších otázek typu: Kdo jsem ve svém čase mezi narozením a smrtí? Jaký jsem? Co pro mě znamená být mužem, ženou, být přítelem, soupeřem, nepřítelem? Na čem mi nejvíc v životě záleží, co dokážu? Kam patřím? V co opravdu věřím, jaký je smysl mého života?*“ (Říčan, 2007, s. 245-246).

Tyto důležité otázky představují základní osobní motivy a hodnoty (hledání smyslu života a orientace ve světě). Velmi významným prvkem se stává prožitek chaosu, který představuje nezbytnou formující zkušenost pro další vývoj. Dospívající musí podniknout riziko experimentování, musí mnoho odmítat, opustit jistoty svého dětství, které nelze přenést přes práh opravdové dospělosti. Pokud nejsou splněny či dokončeny úkoly předchozích stádií, tzn. i závažné úkoly adolescence, hrozí, že dospívající propásne svou šanci a na podstatné otázky si neodpoví, uvázne ve zmatku různých rolí, z nichž žádnou nepřijme plně, zůstane „*věčným pubertákem, který hluboce a pomstychtivě odmítá příležitosti a povinnosti, jež před něj staví společnost*“. Zápas o identitu také nemusí vůbec proběhnout, pouhým povrchním napodobováním rodičů, významných osob nebo vzorů z médií vznikne jen falešné zdání dospělosti.

Vágnerová pohlíží na toto období poněkud kritickým pohledem. Píše, že pro mnohé adolescenty není nastávající dospělost atraktivní, protože je spojena se zodpovědností a mnoha omezeními, na jejichž zvládnutí nejsou dostatečně zralí a specifikuje potřebu oddálení dospělosti jako tzv. „*adolescentní moratorium*“ (Vágnerová, 2005).

Nezvládnutý proces emancipace se může později projevovat různým způsobem - setrváním v infantilní roli, přerušením kontaktů s rodiči nebo předčasným uzavřením manželství.

Hledání identity má dle Říčana náboženský charakter. K víře vedou existenciální motivy, které nabývají na významu právě v adolescenci. Je to nejčastěji hledání smyslu života, hledání absolutně platných, trvalých hodnot a potřeba přesahu vlastního života.

Potřebu vztahu k něčemu, co člověka přesahuje a čemu se může plně odevzdat definoval již Jung jako „*bytošně lidskou*“ a pokud se tuto potřebu nepodaří naplnit, může být v druhé polovině života jedince příčinou velké části neuróz.

Náboženská skupina se snaží navodit prožitek obrácení, různé skupiny spontánně vytvářejí programové proklamace, mající charakter závazné pravdy, čímž vzniká tzv. „*ideologická ritualizace stadia identity*“. Adolescent je silně disponován k přijetí takového náhledu na svět a společnost, která je pro něho přesvědčivá. Adolescentní hledání identity na vlastní pěst je víceméně charakteristické pro naši západní kulturu (individualismus). V jiných kulturách poskytovala společnost své mládeži v tomto směru pomoc formou zvláštních až drastických rituálů. Nebyly to však projevy krutosti, ale usnadňovaly dospívajícímu radikální rozchod s dětstvím a možnost přijetí nové identity dospělého (Říčan, 2007, s. 244-247).

V dospívání nabývají na významu setkání zejména s pozitivními vzory ušlechtilých a silných vůdčích osobností, kterým se mohou adolescenti s důvěrou otevřít a s nimiž se budou moci identifikovat. Tak i hledání spirituální identity se stává pro značnou část adolescentů základem jejich celkové životní orientace. V současné sekularizované společnosti je však toto hledání významně ztíženo proto, že není pro mladé lidi dostatek vůdčích spirituálních osobností a institucí, které by je dokázaly oslovovat. Na druhé straně mají však dostatek svobody pro svoji volbu bez jakéhokoli nátlaku, pokud pomineme působení sekt.

6. Stadium intimacy⁵

Stadium intimacy koresponduje s obdobím ranné dospělosti Vágnerové a vymezuje vývojovou fázi mezi 20 a pak 30 až 35 rokem věku. Počátek dospělosti není v naší společnosti určen žádným rituálem či mezníkem. Biologická dospělost je vázána na věk, psychosociální vymezení dospělosti je však složitější – každý jedinec jí dosahuje v odlišnou dobu. Formálně je právní dospělost dána dosažením 18 roku, právo být zvolen je však možný až po dosažení 21 let. Ukončení vysokoškolského studia ve 23 až 25 letech je považováno za definitivní konec předchozí etapy adolescence. Dospělost

⁵ Z latin. „*intimus*“ - nejvnitřnější

psychická se vyznačuje samostatností, svobodou v rozhodování a chování, zodpovědností za svá rozhodnutí a činy a zodpovědností ve vztahu k druhým lidem. Tato zodpovědnost ve vztazích souvisí zejména se schopností vytvořit trvalý partnerský vztah a založit vlastní rodinu, současně se projevuje i v profesní oblasti.

Kolem třicátého věku dochází k prvnímu bilancování. Mladý člověk má tendenci hodnotit to, co se mu z jeho plánů podařilo realizovat a co by ještě chtěl dokázat, uvažuje nad svými dalšími možnostmi a směřuje k nějaké změně. Muži většinou bilancují svou profesní dráhu a ženám, pokud ještě nemají rodinu a děti, nastává nejvyšší čas se rozhodnout, zda rodinu založí. Veškeré tyto aktivity vedou k vyhranění osobnosti; Jung nazval celý tento proces „*individuací*“.

Dle Vágnerové člověk ve stadiu intimity má svoji identitu již pevně vybudovanou a proto je připraven na sdílení společné, párové identity s milovanou bytostí (Vágnerová, 2004, s. 238).

Intimita je všeobecně definována jako intenzivní, hluboká a rozsáhlá vzájemnost. Intimita znamená blízkost, zejména milostnou (lat. *intimus* = *nejvnitřnější, nejhlubší, nejtajnější, nejdůvěrnější*) a tělesnou i duševní něhu, která není bržděna strachem ani jinými negativními zábranami či společenskými konvencemi.

Proto k intimitě patří sebeotevření s bezvýhradnou důvěrou druhému s rizikem poznání slabých i silných stránek své osobnosti a zároveň respekt ke svobodě a osobnosti toho druhého. Hledání partnera však obsahuje i riziko zranitelnosti v podobě odmítnutí a samoty. Období intimity proto klade velký nárok na již vybudovanou pevnou identitu obou jedinců ve vztahu. Musí si být jisti sami sebou a *být si vědomi* vlastní identity. Toto období je proto velmi obtížné v tom, že v jeho průběhu může docházet k četným zklamáním a konfliktům a proto je nutné se naučit činit nutné kompromisy a vyrovnávat se s bolestí a zklamáním.

Religiozitu stadia intimity přibližuje Bible v Šalamounově *Písni písní*. Vždy byla vykládána duchovně jako oslava vztahu mezi starým Izraelem a Hospodinem, později mezi věřící duší a ženichem – Kristem.

7. Stadium generativity⁶

Období intimity přirozeně přechází do další vývojové fáze – generativity. Je charakteristická vysokou produktivitou a výkonností se zájmem o plození a vedení příští generace. V tomto životním období dochází k posílení odpovědnosti jednak ve výchově vlastních dospívajících dětí, tak ve vztahu ke stárnoucím rodičům i v zaměstnání. Kolem 40 až 45 let dochází k tzv. „*krizi středního věku*“, člověk je ve svém životním středu a tak rekapituluje svou minulost, zpětně posuzuje svůj život a hledá skutečný smysl života. Zároveň je v pracovní oblasti na vrcholu své kariéry (Vágnerová, 2008). Generativita představuje obecně být původcem se silně pudovou tendencí pečovat o to, co bylo zplozeno, a to i v přeneseném slova smyslu zejména u jedinců, kteří díky životnímu osudu nebo proto, že mají speciální a opravdové nadání v jiných směrech, nevyužijí tohoto pudu pro své vlastní potomstvo.

Také Říčan (2007) v tomto smyslu upozorňuje na frustraci generativity v dnešní době, kdy je ceněna zejména kontrola plodnosti. Tato frustrace generativity podle Říčana může být stejně patogenní jako sexuální frustrace. Rodiče potřebují děti stejně, jako děti potřebují rodiče. Nemohou-li mít dospělí jedinci vlastní děti, měli by generativní potenciál uplatnit v péči (v širším kontextu) o mladou generaci. Jinak hrozí regrese ve formě obsedantní potřeby pseudo-intimity -klamné, zdánlivé blízkosti s křečovitým hájením této iluze, nebo nutkavého zabývání se sebou samým s převládajícím pocitem stagnace (Říčan, s. 250).

Generativita může a má zůstat trvalou životní polohou s tím, že aspekt plození a tvorby ustupuje do pozadí ve prospěch péče a později empatické starostlivosti. Religiozita v období generativity se projevuje orientací na láskyplnou rodičovskou péči, jejíž přirozenou součástí je předávání duchovní tradice. Tento aspekt se objevuje také v širší náboženské skupině, který je výrazným rysem zvláště v protestantismu (princip všeobecného kněžství pro muže i ženu), podílením jedince na této úloze (Říčan, 2007, s. 250).

⁶ Z latinského *genero* – plodit, rodit, tvořit = být původcem

8. Stadium integrity⁷

Ke konci života ke generativitě přibývá a postupně nabývá na důležitosti integrita. Do tohoto stádia vývoje spadá věk od 60 let až do smrti. Jde o integritu „já“, nejde již o bilancování života, ale o shrnutí všech předchozích stádií v jakémśi nadhledu a o vyrovnávání s touto bilancí a zároveň s konečností života – s realitou smrti. V důsledku stárnutí organismu ustává sexuální život, zjemňuje se a prohlubuje schopnost „užívat života všemi smysly“ (tzv. senzualita).

V celistvosti života jsou nyní propojeny a zharmonizovány všechny sebeostřejší protiklady, tato celistvost je konečným cílem duchovní cesty každého člověka, vyjádřená dosti často slovy „*vše bylo tak, jak mělo být*“. Jde o pochopení smyslu života a řádu věcí, o nabytí jakési moudrosti, o umění dívat se na svět z různých úhlů. Proto starý člověk žije hodně vzpomínkami, aby „*pochopil celý svůj příběh*“ v kontextu nejen vlastních dětí, ale i svých rodičů a v kontinuitě celého rodu i lidstva jako celku (Říčan, 2007, s. 251).

Zoufalství a úzkost jsou protipóly integrity a zároveň patří k tématům tohoto vývojového cyklu. K zoufalství vede zejména dezintegrace vlastního „já“ a chorobný strach z nevyhnutelnosti vlastní smrti. Pokud však člověk i přes pocity beznaděje, samoty a opuštěnosti, chátrání těla i ducha dokáže vnímat kontinuitu a smysluplnost svého života, stává se osobností se skutečnou zralou integritou. Ctností tohoto období je moudrost a spiritualita, protipólem se stává pohrdání (Říčan, 2007, s. 251).

Religiozita ve stáří je velmi významnou variantou duchovního přesahu a nabývá spíše meditativní formy. Člověk se odpoutává od starostí i radostí každodenního života a přes rozjímání, ztišení a modlitbu hledá vnitřní pokoj, smíření a odpuštění, snad i prožívá v Božské přítomnosti věčnou blaženost. Zde jde podle Říčana o významnou práci seniora na vlastní integritě. Erikson potvrzuje závažnost této práce pro společnost slovy: „*Děti se nebudou bát života tam, kde staří lidé mají dost integrity, aby se nebáli smrti.*“ Důležitost integrace ve stáří pro budoucí generace vyjadřuje také Yalom (2006): „... *poslední dar, který může rodič svému dítěti dát, je naučit je na vlastním příkladě,*

⁷ Z latin. *integer* = úplný, celý

jak vyrovnaně čelit smrti“. Konstatuje, že způsob, jakým se člověk s ní vyrovnává, je do značné míry dán modelem, který nám nastavili rodiče.

Výše uvedené životní cykly - zejména počáteční vývojová období, z pohledu výzkumu hodnot jsou přímo propojeny „s *procesem interiorizace různých druhů hodnot z nabídky společnosti*“, tyto skutečnosti se projevují i v pozdějších analýzách životního cyklu Alana a Říčana (Prudký, 2009, s. 41).

Sociolog Prudký zároveň v této souvislosti upozorňuje právě na klasické fáze Eriksonových životních cyklů, které mohou být zároveň chápány jako různé fáze utváření osobnosti s různou mírou socializace (2009, s. 41).

5.2 Vývoj myšlení a obraz Boha

Teolog a psycholog Fowler zajímavým způsobem propojil vývojovou teorii Piageta s teorií Eriksonovou, přičemž se také inspiroval etikou vývoje Kohlberga. Výsledkem jeho práce a bádání bylo stanovení šesti vývojových stádií víry. Víru definoval jako „*způsob poznávání a odevzdávání se centřům hodnot a moci, jež jsou silou v lidském životě*“. Víra je postoj, který se dotýká všech vrstev člověka.

5.2.1 Fowlerovy stupně víry

1. Intuitivně - projektivní víra raného dětství ve spojení s řečí

Tento vývojový stupeň má základ v prvotní dětské víře a zahrnuje období zhruba do sedmi let věku. Tato prvotní víra raného dětství spočívá na základní důvěře a vzájemnosti, vzniká z příkladu významných dospělých a z dětské katecheze. Charakter víry je podmíněn rozvíjející se schopností imaginace. Na jejím základě vznikají obrazy, které orientují dítě k realitě. Fowler poukazuje na nebezpečí, které v tomto období může hrozit, a to na vznik obrazů destruktivních a děsivých, případně vnucujících dítěti poddanost vůči moralizujícím autoritám.

2. Myticko – doslovná víra

Toto období začíná kolem 7 let, kdy dítě vstupuje do fáze konkrétních logických operací. V určitém systému si začíná osvojovat tradice své komunity v narativní formě. Dle Flowera je úroveň tohoto osvojování limitována dětským antropomorfickým myšlením a *morálkou typu „něco za něco“*. Z dětské fantazie se nyní stává Bůh, který nese lidské rysy. Proto lze s tímto Bohem vyjednávat a má smysl o něco jej prosit. Hrozí však do budoucnosti, že se u dítěte rozvine *pokrytecký perfekcionismus, nebo pocit hříšnosti a bezcennosti* a v tomto stadiu může jedinec setrvávat i v dospělosti.

3. Synteticko – konvenční víra

Stadium se datuje přibližně od 12 let, kdy v kognitivním vývoji jedinec dospěje k formálním operacím a do popředí se dostává potřeba víry poskytující novou orientaci ve světě, s kterým je nyní konfrontován. Hlavním ziskem tohoto období se stávají hodnoty a přesvědčení, které jsou zpracovány v osobní mýtus s možnými budoucími rolemi a vztahy. Flower zde upozorňuje na dvě nebezpečí. První spočívá v tom, že mladý jedinec si tak zvnitřní očekávání a přesvědčení pro něj významných lidí, že se již od nich nedokáže ani v budoucnu odpoutat, druhé nebezpečí může vzniknout z prožité zrady v interpersonálním vztahu – buď jedinec může ve vztahu s Bohem spadnout do zničujícího zoufalství, nebo tato zrada může vést ke „*kompenzační intimitě*“ v tomto vztahu, která jej bude izolovat od ostatních lidí.

4. Individuačně – reflexivní víra (mladší dospělost)

V tomto stadiu hraje velkou roli rozpor mezi osobní zkušeností mladého člověka a respektovanou autoritou. Tento rozpor vede dále k tomu, že si ostře uvědomují relativitu náboženského přesvědčení z dětství a na autority přestávají spoléhat; hledají sami na vlastní zodpovědnost a kriticky promýšlejí své osobní mýty, názory a postoje (zvnitřnění hodnot). Hlavním nebezpečím se jeví přílišné vlastní kritické myšlení a sklon vidět druhé lidi dle svých nových představ.

5. *Spojující víra* (střední věk)

Do tohoto stadia spadá druhá polovina života člověka. Uvědomování rozporů a paradoxů z předchozího období vede některé jedince k otevření se „hlubšímu Já“ a k hledání nové Jednoty za všemi protiklady. Jedinec poznává, že je schopen nechat se unášet symboly a že i rozpory sdílené rozumem jsou relativní a zkreslené, uvědomuje si paradoxy života. Je znovu objevena schopnost duchovně žít jako individualita i jako člen skupiny. Nebezpečím je příliš ostré vědomí relativity, které může ochromovat a vede jedince k samolibé nebo k cynické pasivitě.

6. *Víra směřující k univerzalitě* (všezahrnující víra)

Do stadia univerzality se dostávají jen někteří výjimeční jedinci typu Matky Terezy či Martina Luthera Kinga. Tito lidé si uvědomili, že nejsou středem a odpoutali se od svých osobních priorit. Cele oddáni všeobjímající lásce a spravedlnosti (jednota s Bytím) zasvětili svůj život pomoci druhým. I v tomto stadiu se vyskytuje nebezpečí. Tím jak věří ve svou vizi a jdou za ní, ruší *zaběhaný nespravedlivý a krutý pořádek světa* a mohou zemřít rukou těch, kteří se tím cítí ohroženi (Flower in Říčan, 2007, s. 253-254).

Říčan dále zdůrazňuje, že dílo Flowera zajímavě doplňuje Eriksonovou teorii. Ovšem setkává se také se silnou kritikou zejména ortodoxních teologů, kteří Flowera považují za liberála. (Říčan, 2007, s. 255)

Velmi zajímavou se v této souvislosti jeví koncepce Fritze Osera, popsaná a upravená Říčanem dle Ryšavého. Ryšavý ověřil funkčnost Oserova modelu v odlišných podmínkách pro české děti a svými výsledky Oserovu teorii podpořil, pouze čtvrtý stupeň se jevil v našem prostředí díky kulturní podmíněnosti odlišně (korelace s Ultimem). (Říčan, 2007, s. 256-257)

5.2.2 Vývojová koncepce náboženského úsudku Fritze Osera

Na základě spolupráce s Kohlbergem vytvořil švýcarský profesor pedagogiky a etiky Oser při respektování Piagetových výzkumů unikátní soustavu šesti stupňů vývoje

náboženského úsudku. Pojem *Ultimum* představuje v jeho soustavě to, co považujeme za „nejvyšší“, zákonitou součást našeho života.

Stupeň 1: ***Deus ex machina***⁸ (předškolní až mladší školní věk), ***absolutní cizí určení***

Prvotní náboženský úsudek je odvozen zkušenostmi z rodiny, v které rodiče mají autoritu, moc, iniciativu i schopnosti (Ultimum aktivní, člověk reaktivní).

Typické výroky pro toto období: „*Pán Bůh však ví, co dělá. On to tak určil, tak musíme poslouchat*“.

Stupeň 2: ***Do ut des***⁹ (kterýkoli věk od puberty), ***vztah výměny na základě smlouvy***

Velkou úlohu hraje zkušenost dítěte/dospívajícího, že chování dospělých lze ovlivnit poslušností, zásluhami, manipulacemi. Tato zkušenost dále vytváří názor, že i Boha může člověk svými činy ovlivnit a dosáhnout toho, na čem jedinci záleží. Modlitba, dobročinnost, účast na bohoslužbě, mravnost jsou prostředky, které umožňují dosažení přání. Nejde však o čistou manipulaci vůči Ultimu.

Stupeň 3: ***Deismus*** (mladá dospělost, možnost zastoupení i v jiných věkových úsecích)

Sebeurčení, člověk chce své jednání sám posuzovat a zodpovídat za ně - „*Bůh je pryč*“.

V důsledku odpoutání od autorit a rodičů dochází k výrazné změně i ve vztahu k Ultimu. Dochází k představě, že Ultimum je odděleno od lidského světa a je naprosto vzdálené lidskému životu. Oser používá pro tento jev výrazu „*distance mezi člověkem a Ultimem*“. Vytváří se postoj, že člověk se sám vnímá, že je zcela zodpovědný za dobro a zlo a za utváření svého života, protože Bůh nemůže zasahovat do dění ve světě, a to ani jako trestající, ani jako pomáhající. Tento postoj může mít formu ateistickou nebo deistickou.

Stupeň 4: ***Korelace s Ultimem***

Svoboda a prozřetelnost (sebeurčení na straně jedné a vnímání Božího plánu na straně druhé)

⁸ Lat. „*bůh ze stroje*“, obrazně zásah shůry, řešící jakýkoli problém

⁹ Lat. „*Dávám, abys dal*“.

V tomto stupni člověk přirozeně prožívá v mezilidských vztazích určité hodnoty a životní zkušenosti, které „samy“ přicházejí a dávají předpoklad pro životní smysl a naplnění (např. prožitek rodičovské role při narození dítěte. Jedinec si uvědomuje svoji zodpovědnost a svobodu v rozhodování, ale Ultimatum je vnímáno jako „*nezbytný zdroj těchto předpokladů*“, je spatřován jako poslední příčina a původ světa. Má pro svět plán spásy.

Stupeň 5: *Autonomie skrze bezpodmínečnou intersubjektivitu*

Mezilidské vztahy

Tato fáze, obdobná u stupně šest Flowera, se objevuje u výjimečných osobností. V předchozích stupních vztahu k Ultimu jej člověk vnímal v odstupu jako svůj protějšek. Tento distanc však zde chybí. Jedinec prožívá přítomnost Ultima skrze žitou svobodu, službu a setkávání s druhými. Lidská svoboda a láska se stávají rozhodující místem, na němž se ukazuje Bůh.

Stupeň 6: *Komunikativní praxe s Ultimem*

Univerzální komunikace a solidarita

Poslední a nejvyšší možný stupeň je brán jako ideál a je pouze hypotetický, odvozený z předchozích. je dosažen tehdy, když je prožívána skutečná solidarita bez hranic. To znamená, když je spoluzažita a překonána vina, bezpráví, smrt a utrpení.

(Říčan, 2007, s. 255-256)

6 REALIZOVANÉ EMPIRICKÉ VÝZKUMY HODNOT V ČR

Doba před *sametovou revolucí* nebyla příznivá pro sociologii, natož pak pro sociologické výzkumy. Přesto vznikaly určité teorie, metodologie a měřicí nástroje, ovšem veškerá sociologická práce na vědecké bázi byla poznamenána „*duchem*“ oficiální marxistické ideologie. Tato skutečnost do značné míry omezovala a deformovala výsledky sociologických zkoumání a vědeckých publikací. I přesto lze nalézt inspirativní teorie a empirické studie, které přispívají k poznání naší společenské minulosti.

Na konci šedesátých let 20. století v Ústavu pro filozofii a sociologii byla uskutečněna výzkumná šetření na základě vytvořené metodologie výzkumu hodnotových orientací D.O.S.A.¹⁰ (Fišera, Vlácil, Vodáková, Kaláb). Výzkum si kladl za cíl zjistit významné hodnoty československé populace, nebyl však nikdy plně realizován.

V sedmdesátých letech proběhlo několik výzkumů zaměřujících se na mládež (Čermáková, Holda), jejich koncepce i realizace byly však příliš zatíženy komunistickou ideologií.

Významnou osobou ve výzkumu hodnot byl Slejška. V rámci několika vědeckých institucí vedl řadu empirických výzkumů na nejrůznějších úrovních. Jeho analýzy a závěry průzkumů poskytovaly východiska pro koncepty nových postupů sociologických výzkumů hodnot. Za zmínku stojí také výzkumy, které se uskutečnily v osmdesátých letech pod vedením Tučka (rok 1984). Po roce 1989 s tímto týmem začal opět spolupracovat český sociolog Machonin, který se zabýval zejména analýzou sociální stratifikace. Změněná společenská situace tak přinesla nová témata výzkumů i nové přístupy a umožňovala mezinárodní spolupráci se západní Evropou i s ostatními bývalými „*kapitalistickými*“ státy, která byla za bývalého režimu nepředstavitelná.

Důležité dlouhodobé průzkumy hodnotového systému a hodnotových orientací občanů uskutečnil v letech 1997-2007 Prudký, sociolog specializující se na výzkum hodnot ve společnosti. S kolektivem autorů vydal zajímavou publikaci *Inventura hodnot*, která obsahuje analýzy a výsledky těchto uskutečněných sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky. Dle Prudkého došlo v letech 1997 - 2007 v hodnotových

¹⁰ (zkratka pro označení slov důležitost, očekávání, spokojenost, aktivita)

orientacích k podstatným změnám. Největší nárůst zaznamenal hédonismus. V roce 1997 se k hédonismu hlásily tři čtvrtiny populace, v letech 2005 a 2007 to bylo víc než 91 procent. Z empirických výzkumů Prudkého také vyplynulo, že Česko patří k nejateističtějším zemím Evropy, v podstatě ho už v žebříčku následují jen Pobaltské státy. Velmi nízká míra náboženského přesvědčení v Česku však podle sociologa koresponduje s vysokou mírou individualismu a pragmatismu v populaci souvisící s tím, že velké procento lidí považuje například ekonomickou kriminalitu a podvody za nutnou součást individualistického přístupu k životu¹¹.

V souvislosti s vírou a náboženstvím je třeba zmínit *Pražský dotazník spirituality* Říčana (Říčan, Janošová, 2004; 2005). Při tvorbě položek kladl důraz na obraznost, metaforu, určitý pathos, prožitky tajemství a fascinace – vše, co považoval za charakteristické pro spiritualitu. Faktorová analýza identifikovala pět faktorů: mystickou zkušenost, eko-spiritualitu, pospolitost, mravní zaujetí a transcendentálně-monoteistickou zkušenost.

Zajímavou studii sociálního statusu a hodnotové orientace mladé generace uskutečnili v roce 2000 Řehan a Cakirpaloglu. Studovali vztah mezi sociálním původem a strukturou terminálních a instrumentálních hodnot v generaci mladých lidí ve věku 18-22 let, kteří vstupují do produktivního života. Výsledky ukázaly, že v České republice v té době patrně není sociální příslušnost k určité vrstvě rozhodující pro utváření rozdílné hodnotové orientace.

(<http://cspsyh.psu.cas.cz/result.php?from=204&to=204>)

(<http://rican.sweb.cz/clanky/Spiritualita%20jako%20klic%20k%20osobnosti%20a%20k%20lidskym%20vztahum.htm>)

Snad nejkomplexněji se hodnotami mladých lidí v České republice zabývá ve své výzkumné činnosti Petr Sak. Pro své výzkumy vytvořil 23 položkový soubor hodnot, který respondenti posuzují na pětistupňové škále. Průzkum uskutečnil v letech 1993, 1997, 2000 a 2002. Zjištěné výsledky porovnával a zjistil, že dochází k poklesu významu hodnot životního prostředí a hodnoty být nápomocný a prospěšný druhým lidem. Zjistil, že naopak roste význam vzdělání ve smyslu zajistit si dobrý výdělek

¹¹ (zdroj: Marek Kerles, Lidové noviny http://www.elabs.com/van/Ateismus_v_Cesku_LN2009.htm)

a karierní postup, rostou hodnoty spojené s vlastněním majetku. Ucelené studie těchto výzkumů hodnotových orientací prezentoval v publikaci *Proměny české mládeže*; později navazuje společně s Karolínou Sakovou v roce 2004 publikací *Mládež na křižovatce*. Poznatky uvedené v této knize pocházejí z mnoha empirických průzkumů a jejich analýz i z dat získaných v rámci grantů řešených autory. Z výsledků analýz vyplývá, že u mládeže posiluje hodnotová tendence směřující k liberalizmu, hédonizmu, individualizmu, egoizmu a k materiálním hodnotám.

Na závěr je třeba zmínit unikátní, rozsáhlé výzkumy hodnotových orientací dětí a mládeže ve věku 6 až 15 let autorů Bocana, Hoškové a Michalíka. Výzkum v rámci projektu „*Klíče pro život*“ probíhal v letech 2010 – 2011 a realizoval jej Národní institut dětí a mládeže MŠMT. Reprezentativní vzorek tvořilo 2 238 dětí z celé ČR. Tento výzkum byl zaměřen na oblast rodiny, školy, kamarádů a volného času a zjišťoval, jak velkou roli tyto oblasti v životě dětí mají. Cílem výzkumu bylo zjistit a popsat, jak děti samotné vnímají a hodnotí různé oblasti života a prostředí, v kterém se nachází, jaké jsou jejich hodnoty a postoje, jak jsou spokojeny se svým životem, co od něj očekávají a čeho se obávají. Výsledky těchto analýz byly publikovány pod názvem *Děti v ringu dnešního světa*. Poskytly realistickou sondu do života těchto dětí a přinesly zajímavá zjištění i alarmující závěry¹²

(<http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/vyzkumy/cile-a-vystupy/deti-v-ringu-dnesniho-sveta>).

¹²Výsledky výzkumu viz: www.kliceprozivot.cz a v Národním registru výzkumů o dětech a mládeži na www.vyzkum-mladez.cz

B PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část obsahuje popis šetření kvalitativního charakteru, které bylo zaměřeno na zkoumání hodnotových orientací mladých lidí vyrůstajících v křesťanských rodinách.

7 REALIZOVANÉ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

7.1 Východiska šetření

Základním východiskem praktické části bakalářské práce je zjištění hodnotových priorit a spirituálních hodnot mladých lidí, kteří vyrostli v křesťanských rodinách a byli vedeni ve víře k Bohu. Tato východiska také zahrnují specifické zkušenosti a hodnocení účastníků šetření, jakým způsobem a jak dalece rodinné prostředí jejich dětství a křesťanská víra ovlivňuje život a budoucnost informantů. Z tohoto základu vycházejí níže uvedené, konkrétní výzkumné otázky.

Klíčovou podmínkou uskutečnění celého šetření je stanovení vhodného výzkumného postupu. Při jeho stanovení musely být brány do úvahy specifickosti vybraného tématu práce, zejména realita toho, že křesťané jako skupina jsou v současné společnosti výraznou menšinou a že pro většinu veřejnosti jejich život a osobní víra jsou velkou neznámou. Byl zvolen přístup kvalitativní, protože umožňuje hluboký vhled do problému a jeho pochopení, umožňuje flexibilitu a pružnost v průběhu šetření. Jako vhodná metoda se jevila metoda dotazování s technikou rozhovoru. V rámci šetření proběhl předvýzkum, který umožnil více specifikovat konkrétní oblasti následného kvalitativního šetření. Byl realizován v prostředí křesťanské komunity pomocí standardizovaného dotazníku. Z tohoto předvýzkumu byli vybráni dobrovolní účastníci následného šetření. Z vyhodnocení předvýzkumu se dalo předpokládat, že i analýza kvalitativního šetření prokáže podobné výsledky jako vyhodnocení dotazníků; tedy, že výstupními významnými hodnotami v hodnotovém žebříčku informantů budou hodnoty zejména rodinné, vztahové a duchovní, které budou upřednostňovány před hodnotami materiálními. Závěry kvalitativního šetření tyto předpoklady potvrdily a jsou podrobně rozpracovány v závěrečné interpretaci dat.

7.2 Cíle výzkumného šetření a formulace výzkumných otázek

Obecným cílem bakalářské práce je popsat utváření a význam hodnot v životě člověka.

Práce se zabývá rodinou jako základní sociální skupinou, ve které si jedinec osvojuje hodnoty, utváří postoje a názory tím nejpřirozenějším a nejúčinnějším způsobem.

Specifickým cílem této práce je seznámit se, popsat a analyzovat význam a vliv křesťanských hodnot pro utváření života jedince.

Hlavním cílem šetření je zjistit a popsat, jaké jsou životní priority věřících lidí v mladém dospělosti a jak vnímají vliv rodiny a víry na jejich utváření.

Z tohoto výzkumného cíle jsme přirozeně vycházeli při formulaci výzkumných otázek.

V empirické části bude zkoumán vliv těchto hodnot na další utváření života informantů, jejich cílů a priorit.

Tento úzce specifický průzkum bude hledat odpověď na otázku:

Jaké jsou významné životní priority lidí v pozdní adolescenci a mladém dospělosti, kteří pocházejí z křesťanských rodin a byli vedeni ke křesťanským hodnotám?

V závislosti na hlavní výzkumné otázce byly stanoveny specifičtější výzkumné otázky:

- *Jaký je vliv křesťanské rodiny na duchovní vývoj dítěte, jakým způsobem křesťanství ovlivnilo jeho vztahy s rodiči i s vrstevníky?*
- *Je křesťanská víra vnímána za přínos pro život?*
- *Jaký je vliv výše zmíněných aspektů na partnerství, manželství?*

Výše stanovené otázky byly dále rozvedeny do těchto tří dílčích výzkumných otázek, které doplňují celkový obraz výsledků šetření:

- *Může systém hodnot současných křesťanských rodin uspokojovat a naplňovat potřeby a hodnoty jejich dětí, a tak podporovat jejich všestranný, harmonický rozvoj?*
- *Poskytuje dobrý a bezpečný základ pro jejich život?*

- *Stali se tyto mladí lidé aktivními křesťany a vedou ke křesťanské víře případně i své děti?*

Pro získání dat potřebných k realizaci výzkumu byly stanoveny na základě předvýzkumu tyto tématické celky:

1. oblast – původní rodina, dětství, rodinné vztahy, výchova
2. oblast – partnerství, vlastní rodina, budoucnost, smysl života
3. oblast – vztah ke křesťanství, víra

7.3 Metodika výzkumného šetření

Pro realizaci praktické části této bakalářské práce bylo využito kvalitativní výzkumné šetření, které mělo zjistit významné životní priority lidí v pozdní adolescenci a mladé dospělosti, kteří pocházejí z křesťanských rodin a byli vedeni ke křesťanským hodnotám. Práce se pokouší objasnit význam těchto hodnot pro utváření života jedince a mapuje zkušenosti vybraného vzorku informantů ve věku 18 až 33 let.

V závěru teoretické části práce byly prostudovány již zpracované výzkumy a šetření, které se zabývaly stejnou či obdobnou tematikou a tak praktická část práce obdobným tématem navazuje. Základní náplní empirické části práce bylo shromažďování a vyhodnocování informací o hodnotových prioritách mladých křesťanů a o vlivu křesťanské výchovy a rodinného prostředí na tyto hodnoty, zdali a jak se „*projevovaly a projevují*“ tyto křesťanské hodnoty v jejich každodenním životě.

V rámci výzkumného šetření byl také realizován předvýzkum pomocí dotazníku, jehož účelem bylo nejen přesnější vymezení témat a z toho vyplývající následné zaměření polostrukturovaných otázek, ale také srovnání výsledků šetření vyplývajících z hlavní části kvalitativního šetření s výstupem dat z předvýzkumu..

7.4 Použité metody a technika výzkumu

Pro potřeby této práce byl zvolen kvalitativní přístup, a to z několika důvodů. Hlavním důvodem je specifické téma bakalářské práce, které bylo třeba zkoumat zejména více

do hloubky, což tato strategie umožňuje. Dalším, neméně významným důvodem je úzká specifikace prostředí a sociální skupiny, ze které informanti pocházejí a ve které se pohybují. Díky této metodě bylo možno reagovat na vzniklé spontánní situace, na myšlenky a témata, která se nově objevovala. Protože se výzkum zaměřoval především na specifickou skupinu osob a konkrétní jedince, byla zvolena kvalitativní metoda i přes její nevýhodu nezobecnitelnosti takto získaných poznatků na jiné prostředí a širokou populaci.

Glaser a Corbinová o kvalitativním výzkumu uvádějí, že se jím rozumí „*jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur, nebo jiných způsobů kvantifikace*“ (1999, s.10).

Na rozdíl od negativního vyjádření Glasera a Corbinové autoři Švaříček a Šed'ová definují kvalitativní metodologii jako „*proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu; záměrem výzkumníka je pomocí metod a řady postupů rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu*“ (2007, s.17).

V kvalitativním šetření není tedy předem stanovena hypotéza, ale pomocí indukce získaných dat se vytváří teorie. Tato tzv. „měkká data“ vycházejí z pozorování, nestrukturovaných či polostrukturovaných rozhovorů (interview) nebo z analýzy příslušných textů.

7.5 Předvýzkum

Předvýzkum jsme realizovali pomocí standardizovaného dotazníku pro výzkum hodnotové orientace. Tento předvýzkum umožnil jasnější a konkrétnější formulaci otázek při uskutečněných rozhovorech.

7.5.1 Realizace předvýzkumu

Kvalitativním postupům předcházela malý předvýzkum pomocí dotazníkového šetření. Jak již bylo zmíněno v předchozím, předvýzkum byl zvolen proto, aby cíleněji

nasměroval a zpřesnil navazující kvalitativní průzkum a napomohl validaci výsledků. K tomuto účelu byl použit *Dotazník výzkumu hodnot určený pro mládež od 15 let* (s laskavým svolením PhDr. Miloslavy Dvořákové, CSc.). Do závěru dotazníku byly záměrně přidány otázky týkající se víry, věku, dosaženého vzdělání a pohlaví; dotazník obsahoval celkem 9 otázek. Participanti odpovídali na osm strukturovaných otázek - s výběrem z uvedeného výčtu a stupnice možností, na jednu otázku polostrukturovanou, opět s možností určení důležitosti pořadí¹³.

Výzkumným vzorkem měli být informanti pocházející z křesťanského prostředí, proto byl dotazník záměrně distribuován osobně či zprostředkovaně přes známé, do prostředí Bratrské církve v Plzni a Stříbře a také do vzdálenějších oblastí (jižní Čechy) pomocí elektronické pošty. Základ výběrového vzorku představují mladí křesťané z blízkého okolí autorky tohoto výzkumu, další informanti byli vybráni metodou „sněhové koule“. Ze 16 zaslaných a předaných dotazníků byla návratnost od 13 účastníků.

7.5.2 Vyhodnocení předvýzkumu

Všichni kontaktovaní jedinci byli v úvodu informováni o použití a významu dotazníku pro další výzkumné šetření a byli požádáni o jeho vyplnění. Dále byli také osloveni, zda by byli ochotni opět na základě dobrovolnosti se účastnit i dalšího podrobnějšího výzkumu. Předvýzkum byl zcela anonymní a probíhal od poloviny dubna do poloviny května 2013.

7.5.3 Dílčí zhodnocení dotazníku

Dotazník obsahuje devět otázek, první čtyři otázky jsou zaměřeny na zjištění hodnotových preferencí, další se týkají víry a poslední tři uzavřené otázky zjišťují věk, pohlaví a dosažené vzdělání.

¹³ Viz příloha č.1

Otázka č. 1: *Co si myslíte, že je zapotřebí k tomu, aby byl člověk šťastný?(zamyslete se a napište 5 okolností podle sebe v rozmezí: co je na 1. místě – nezbytné, na 5. místě – bez čeho by jste se mohli v nejhorším případě obejít)*

Dvě třetiny dotazovaných (8 osob) popsalo, že naprostou nezbytností je pro ně láska v nejširším pojetí – tj. schopnost milovat druhé i sebe a zároveň být milován + vztah s Bohem (duchovno, víra).

Nezbytnou pro štěstí byla na druhém místě udávána rodina a domov, současně se smyslem života a vnímáním vlastní hodnoty a užitečnosti.

Na třetí příčce opět téměř dvě třetiny respondentů (7 osob) uváděly přátelství, vztahy („šťastí na lidi“) a láskyplné prostředí s podporou okolí.

Na čtvrtém místě se objevily hodnoty jako je dobrá práce a její smysluplnost, zdraví a volný čas.

Jako postradatelné (bez čeho by se dalo obejít) uvedla většina dotazovaných kariéru a dostatek či nadbytek peněz.

Otázka č. 2 (nejvíce – nejméně): *Seřad'te hodnoty podle toho, jak jsou pro Vás důležité (zdraví, spravedlnost, láska, rodina, volný čas, sex, přátelství, peníze, kariéra)*

První dvě místa jasně obsadily hodnoty láska a rodina (10 a 7 osob), na místě 3., 4. a 5. téměř 50% dotazovaných uvádělo zdraví, přátelství a spravedlnost. Legraci, volný čas a sex umístili informanti v polovině škály a jako nejméně důležité byly většinou dotazovaných opět označeny hodnoty peníze a kariéra.

Otázka č. 3: *Proti čemu se vyplatí bojovat?(sociální nespravedlnosti, autoritám, politikům, ničení životního prostředí, diktátorům, společenské nudě)*

Na předních místech byly uváděny pojmy: 1. sociální nespravedlnost (50% dotázaných), 2. ničení životního prostředí (opět 50% dotázaných), 3. boj proti diktátorům, 4. a 5. proti autoritám a politikům, 6. společenská nuda + autority.

Otázka č. 4: *Z čeho máte největší strach?(z války, z kriminality, z rozvodu rodičů, z ekologických katastrof, z nezaměstnanosti, ze samoty, nevím, jiné)*

Dotazovaní měli zakroužkováním vybrat pouze jednu možnost ze šesti, nebo uvést jinou verzi. Tato část dotazníku přinesla zajímavá zjištění. Polovina dotazovaných se nejvíce obávala samoty, jeden dotazovaný označil všechny možnosti. Jako hrozbu vnímal stejný počet informantů válku, kriminalitu a jiné (po 2 osobách). Velmi zajímavým se jeví

zjištění, že věřící mladí lidé pocítují také strach z dožití se konce světa a z pronásledování křesťanů.

Otázky č. 6, 7, a 8 byly zaměřeny na víru dotazovaných.

Na otázku č. 5: *Jste věřící?* odpovědělo 11 dotazovaných ano, pouze jedna odpověď se lišila („*stále jsem na půlce cesty, abych mohla odpovědět ano*“).

Otázka č. 6: *Myslíte si, že Vás k Bohu přivedli (naučili věřit v Boha) – rodiče, někdo jiný, já sám(a)?*

Polovina dotazovaných označila verzi rodiče + kombinace dalších dvou možností, ve třech odpovědích se objevil výběr „*někdo jiný*“, dvě odpovědi zněly „*já sám(a)*“ a pouze jeden dotázaný odpověděl: „*víra se nedá naučit*“.

Otázka č. 7: *Dle náboženského přesvědčení jste: praktikující věřící; věřím v Boha, ale do kostela nechodím; moje víra není věcí církve, jsem však věřící; nejsem věřící.*

V odpovědích byly použity pouze dvě možnosti, deset informantů uvedlo, že jsou praktikujícími věřícími a pouze dva informanti zaškrtnuli, že jejich víra není věcí církve, ale jsou věřícími.

7.5.4 Vyhodnocení

Celkem odpovídalo devět žen průměrného věku 25,5 let (rozpětí od 20 do 33 let), z tohoto množství bylo pět osob se vzděláním VŠ, dvě ženy s VOŠ a dvě studentky vysokých škol. U zbývajících čtyř mužů se pohyboval průměrný věk kolem 27 let (rozpětí od 19 do 32 let), z nichž tři muži měli ukončené VŠ vzdělání a jeden muž je začínajícím vysokoškolským studentem. Všichni dotázaní byli věřícími a většina z nich také aktivními křesťany. Jejich hodnotové orientace a prioritní životní cíle odpovídají křesťanskému duchovnímu, humanistickému zaměření a významně ovlivňují prosociální chování informantů, což se při cílené distribuci dotazníků do křesťanského prostředí předpokládalo.

Dá se říci, že dotazník splnil účely, pro který byl aplikován. Podle zjištěných výsledků byly specifikovány 3 související oblasti důležité pro následující kvalitativní šetření křesťanských hodnot – *rodina a dětství, partnerství a budoucnost, aktivní křesťanství a víra*. Dle těchto oblastí byly formulovány hlavní body pro interview.

Preference hodnot jsou seřazeny pro přehlednost dle počtu voleb a nejčastějších typů odpovědí respondentů v dotaznících.

číslo otázky	umístění v pořadí	hodnota
1	1. nezbytné 2. místo 3. místo 4. místo 5. místo	cítit se být milován a milovat druhé, osobní vztah s Bohem rodina, domov, vztah, smysl života šťěstí na lidi dobrá práce a její smysluplnost, zdraví, koníčky a volný čas kariéra, mít peníze a dostatek
2	seřazení hodnot	
	1. nejdůležitější 2. místo 3. místo 4. místo 5. místo 6.místo 7. místo 8. místo 9. postradatelné 10. postradatelné	láska rodina zdraví (přátelství) přátelství (legrace, zdraví, spravedlnost) spravedlnost (přátelství) legrace volný čas (peníze) sex (volný čas) peníze kariéra
3	proti čemu se vyplatí bojovat	
	1. místo 2. místo 3.místo 4. místo 5. místo 6.místo	proti sociální nespravedlnosti ničení životního prostředí diktátorům společenské nudě politikům autoritám
4	z čeho máte největší strach	
	1. místo 2. místo 3. místo 4. místo 5. místo	ze samoty z války z kriminality jiné (sobectví, pronásledování křesťanů, z dožití se konce světa) ze všeho vyjmenovaného

Tabulka č. 2: Vyhodnocení preferencí hodnot

7.6 Hlavní výzkumné šetření

7.6.1 Použitá výzkumná metoda

Kvalitativní přístup dává participujícím jedincům více prostoru k jejich vyjádření a pracuje s malým vzorkem informantů. Proto pro realizaci takto směřovaného výzkumného šetření byla zvolena v souladu s cílem metoda dotazování s technikou polostrukturovaného rozhovoru. Díky této metodě bylo možno reagovat na vzniklé spontánní situace, na myšlenky a témata, která se nově objevovala a zároveň takto připravované interview dávalo určitou jistotu, že se nezapomene na důležitá, předem vybraná témata a daný čas k rozhovoru se využije co nejefektivněji.

Před uskutečněním rozhovorů byl připraven scénář rozhovoru¹⁴. Ten byl rozdělen na základě získaných informací z předvýzkumu na jednotlivé oblasti (témata), přičemž ke každému tématu byly připraveny polostrukturované otázky. Během některých rozhovorů se otevírala i nová témata, proto bylo třeba průběžně upravovat připravený scénář a vkládat dílčí otevřené otázky.

V průběhu sběru dat bylo pořízeno celkem sedm rozhovorů. Rozhovory byly s předchozím, informovaným souhlasem účastníků zaznamenávány na diktafon.

7.6.2 Informanti

Vzhledem k danému tématu této bakalářské práce, který je věnován určitému pohledu utváření a významu zejména křesťanských hodnot na život člověka, nebyl výběr informantů náhodný, ale zcela záměrný. Cílem výzkumu nebylo zjistit údaje zobecnitelné na celou populaci, ale jen údaje o určité specifické skupině. Výzkumným vzorkem se stali mladí lidé vychovávaní v křesťanských rodinách. Všech sedm informantů se účastnilo předběžného dotazníkového šetření a souhlasilo s pokračováním svojí účasti v dalším kvalitativním výzkumu.

Rozhovory probíhaly od konce května 2013 do konce července 2013 v Plzni a ve Stříbře a uskutečnily se na různých místech dle možností informantů, nejčastěji však v prostředí

¹⁴ Viz příloha č.2

kavárny a čajovny, v prostorách plzeňské evangelické církve a také v domácím prostředí informantů. Průměrná délka jednoho rozhovoru byla v rozmezí 30 až 40 minut. Podařilo se získat celkem sedm rozhovorů.

Informanti byli vybíráni tak, aby představovali věkovou skupinu pozdních adolescentů a mladých dospělých, kteří mají svůj původ v křesťanských rodinách. Výzkumu se účastnili tři muži a čtyři ženy ve věkovém rozpětí od 19 do 34 let. Z této skupiny jsou dva informanti ženatí - s vysokoškolským vzděláním, čtyři informanti svobodní - studující vysokou školu, jedna informanta rozvedená, s vyšším odborným vzděláním. Všichni se prezentovali jako věřící. Díky tomu byl získán zajímavý vhled do daného tématu jak od žen, tak i od mužů.

7.6.3 Etická stránka výzkumu

Všichni informanti byli seznámeni s účelem a cílem výzkumu ještě před uskutečněním rozhovorů. Každý účastník souhlasil s nahráváním rozhovoru na diktafon a s následným jeho přepisem do písemné formy. Dotazovaní byli ujistěni o pozdějším vymazání veškerých nahrávek a o použití výsledků šetření jen pro studijní účely této bakalářské práce.

7.6.4 Stručné představení informantů

Informantka č. 1: Aneta

Informantka je dvaadvacetiletá svobodná žena, věřící – není však členkou žádné církve, ani se nezúčastňuje bohoslužeb, říká o sobě, *že je věřící na půlce cesty*. Studuje třetím rokem na ZF JCU v Českých Budějovicích, obor speciální zootechnika. Má přítele, který studuje také na této univerzitě. Plánují společný život, rodinu.

Orientační rodina:

Tři mladší sourozenci – dvě sestry a bratr – nejmladší, osm let. Matka je aktivní evangelickou křesťankou. Dle výpovědi informantky otec není věřící, pracuje v zahraničí a domů dojíždí pouze na víkendy. Výchovu všech dětí zajišťovala vesměs matka (vede děti v křesťanském duchu), otec se mohl věnovat dětem jen o víkendech.

Výchova dětí nebyla jednotná, matka vedla děti k víře, otec je spíše zaměřený na materiální hodnoty, rodinu zabezpečoval po finanční stránce a pro duchovní záležitosti neměl pochopení. Informantka tvrdí, že zásady pro život jí dala matka a ovlivnila tak její žebříček hodnot. Rozhovor proběhl v klidném, příjemném domácím prostředí informantky; doba rozhovoru 40 minut.

Informantka č. 2: Eliška

Eliška je dvacetiletá studentka 1. ročníku ZČU FPE oboru psychologie v Plzni. Se svým přítelem je již tři roky, oba dva bydlí dosud u rodičů na Prachaticku. Přítel má dobrou práci v blízkosti svého bydliště, Eliška je přes týden v Plzni na koleji. Na víkendy jezdí domů, s přítelem se vidí pouze v této době. Oba dva jsou aktivními křesťany katolíky, plánují spolu budoucnost, chtějí velkou rodinu.

Orientační rodina:

Rodiče věřící, katolíci, Eliška má ještě další dva sourozence. Dle výpovědi informantky byl otec velmi zřídka doma (pouze víkendy), za prací dojížděl. O děti neměl zájem, nedokázal si s nimi vytvořit vztah - i společné činnosti probíhaly ve stresu. Dětství prožily děti bez něj a nestýkají se ani v současnosti. Otec ani jeho rodiče nejeví o rodinu zájem, ani v dospělosti se s nimi nestýkají. Výchova ležela víceméně na matce. Děti vedla ve víře a dala jim dobré základy pro život. Eliška i její sourozenci má s matkou hezký vztah, důvěřuje jí, rozumí si spolu, taktéž s prarodiči z matčiny strany.

Rozhovor se uskutečnil v poměrně hlučném prostředí malé čajovny v Plzni, délka rozhovoru přibližně 35 minut.

Informantka č. 3: Hedvika

Informantka je svobodná dvacetiletá dívka, v současnosti bez vážné známosti. Studuje prvním rokem na ZČU FZS obor radiologický asistent, chce později pokračovat ve specializačním studiu technického směru. Je praktikující křesťankou římsko-katolické církve. Hedvika pochází z jižních Čech, kde bydlí i její rodiče. Domů cestuje o víkendech, přes týden je ubytovaná na vysokoškolských kolejích v Plzni. Po dokončení odborného studia, do kterého dává nyní veškerou svou energii, by měla ráda vlastní rodinu s více dětmi, které určitě povede v křesťanské víře.

Orientační rodina:

Rodiče i starší sestra jsou aktivními křesťany – katolíky. Dle výpovědi má s nimi informantka velmi dobré vztahy, cítí k nim důvěru, zvláště s matkou má důvěrný vztah s otevřenou komunikací. Tvrdí, že v základním nasměrování životem a v hodnotách ji ovlivnili jak rodiče, tak zejména později křesťanští přátelé a vrstevníci.

Rozhovor proběhl v poklidné kavárně v centru města, doba interview 30 minut.

Informantka č. 4: Jitka

Třiatřicetiletá informantka je rozvedenou ženou se dvěma dětmi ve stáří 7 a 12 let. V současnosti bydlí všichni společně i s jejím přítelem v pronajatém bytě v Plzni, pracuje jako laborantka. Přítel jí pomáhá jak s výchovou dětí, tak finančně. Informantka se prezentuje se jako věřící, není členkou žádné církve ani jiného náboženského seskupení. Vyznává duchovní filozofii hinduizmu, tvrdí, že v této filozofii jsou obsaženy všechny základní otázky života. Jejím cílem je vychovat z dětí charakterní lidi, dát jim dobrý základ pro život.

Orientační rodina:

Informantka pochází z Domažlicka, z tradiční křesťanské rodiny. Zde bydlí všichni její příbuzní, včetně její matky a sestry s rodinou. Dle výpovědi informantky matka, otec, starší sestra i celá její vlastní rodina jsou aktivními křesťany - katolíky. Matka vedla obě děti v ortodoxní křesťanské víře. Otec, ač věřící, se v křesťanské výchově svých dětí příliš neangažoval. Zemřel, když bylo Jitce 29 let. Informantka tvrdí, že si s ním nerozuměla, nevznikla mezi nimi příliš silná emoční vazba, nedůvěřovala však ani matce; k rodičům chová úctu. Přiznává, že základ životních hodnot získala od nich.

Rozhovor probíhal v pracovním prostředí informantky, v rámci její polední přestávky. Z důvodu nedostatku času bylo interview rozčleněno do dvou částí v délce 20 a 19 minut, celkem trvalo 39 minut. V jeho průběhu se často u informantky projevovala značná nejistota a nerozhodnost v odpovědích, potřebovala více času na jejich promýšlení.

Informant č. 5: Filip

Filipovi je dvaatřicet let, ženatý, společně s manželkou se starají o devítiměsíční holčičku. Povoláním je evangelický pastor, vede velký sbor věřících. Vzdělání – dopravní průmyslová škola, ukončené teologické vysokoškolské studium. Manželka je také vysokoškolačka, křesťanka evangelička, nyní na mateřské dovolené. Po ukončení studia VŠ vedl Filip menší křesťanský sbor v jižních Čechách, kde se také oženil. Po několika letech působení byl vedením vlastní církve, v rámci pravidelné výměny duchovních, přesunut do krajského města a pověřen vedením zdejšího sboru křesťanů.

Orientační rodina:

Tradice křesťanství v rodině – věřící oba rodiče, z matčiny strany návaznost na několik předchozích generací křesťanů, dva mladší bratři. Rodina pochází z Litoměřicka, později se přestěhovala do Prahy. Vztahy s rodiči i sourozenci uvádí Filip jako velmi dobré, otevřené, důvěrné, rodina se stmelovala i společnou činností. Dle výpovědi informanta se jeho rodiče rozvedli, když mu bylo 12 let. Snažili se zůstat spolu, ale nešlo to. Matka se později znovu vdala - opět za křesťana. S otcem udržovala celá rodina i po rozvodu velmi dobré vztahy (zejména děti), později také včetně nového manžela. Informant tvrdí, že díky tomu, že byli všichni aktivní křesťané, proběhl rozvod i následné období v klidu, bez stresujících okolností pro děti. Informant vyzdvihuje tuto zkušenost jako velmi přínosnou právě v praktickém příkladu rodičů, jako dobrých vzorů v řešení životních problémů.

Rozhovor se uskutečnil v příjemném a klidném prostředí v prostorách evangelické církve, délka rozhovoru 35 minut.

Informant č. 6: Martin

Devěťadvacetiletý informant je ženatý od září 2012, zatím bezdětný, plánují však větší rodinu. On i manželka jsou aktivními evangelickými křesťany a také, až budou mít děti, povedou i je v křesťanském duchu. Tvrdí, že fungující rodina pro něj představuje vysokou hodnotu, je pro něj velmi důležitá. Dosažené vysokoškolské vzdělání mu umožňuje pracovat jako inženýr - programátor.

Orientační rodina:

Martin pochází z evangelické křesťanské rodiny, má starší rodiče, kteří jsou již poměrně dlouho v důchodu. Je nejmladší z pěti sourozenců. Vyrůstal na faře, v klasickém křesťanském prostředí, jelikož jeho otec byl evangelickým pastorem místní komunity. Informant vypověděl, že měl nejlepší dětství, protože nemusel nikdy pochybovat o lásce svých rodičů. Jejich křesťanská víra jim do vztahů přinášela schopnost včasného řešení konfliktů a schopnost odpuštění; byli tak pro své děti velmi dobrým vzorem. Martina jako křesťana charakterizuje velmi intenzivní vztah s Bohem a silné prosociální cítění, tato skutečnost dává jeho životu naplnění a vyšší smysl. Nejprve Bůh a pak rodina u něj zaujímají v žebříčku hodnot pozice nejvyšší.

Tento zajímavý rozhovor probíhal v poměrně hlučném prostředí vyhlídkové kavárny v centru města; interviu v délce 35 minut bylo se souhlasem informanta nahráváno na diktafon.

Informant č. 7: Matěj

Jedná se o devatenáctiletého studenta 1. ročníku VŠ strojnické. Tento svobodný mladý muž se charakterizuje jako klasický křesťan. Do budoucna je pro něj důležité (vedle profesního zaměření a růstu) uzavření manželství s věřící partnerkou a založení vlastní rodiny; děti povedou k Bohu. V současnosti se soustřeďuje zejména na své studium, také rád sportuje.

Orientační rodina:

Oba rodiče věřící evangelíci, matka je aktivní křesťankou, pomáhá s vedením mládeže v církvi. Martin je nejstarší ze tří sourozenců, má mladšího bratra a sestru. Velmi oceňuje křesťanskou výchovu svých rodičů, zejména citlivé vedení matky. Říká, že díky tomu má s matkou tak otevřený vztah a dokáže rozeznat základ toho, co je správné a co nesprávné. Tvrdí, že rodinné denní rituály a společné činnosti v rodině stmelují. Ve vztazích si cení zejména tolerance, pochopení a empatie. O konkrétním smyslu svého života již přemýšlel a tvrdí, že určitě v něm bude hrát velkou roli Bůh.

7.7 Analýza dat

Zvukové záznamy z rozhovorů byly přepsány na psaný text pomocí transkripce, aby bylo možno dále s textem pracovat a provádět jeho analýzu. Analýza získaných dat byla prováděna pomocí metody zakotvené teorie.

Tato metoda byla vyvinuta v šedesátých letech 20. století. Dle autorů Glasera a Strausse představuje sadu systematických postupů pro vedení kvalitativního výzkumu, zaměřeného na vytváření teorie. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 84)

Jan Hendl charakterizuje zakotvenou teorii „*jako určitou strategii výzkumu a také jako způsob rozboru získaných dat*“. Základy vznikající teorie jsou založeny v datech získaných během tohoto výzkumu (2005, s. 125). Díky této metodě se tak spontánně vytváří to, co je pro danou oblast významné.

Při analýze dat byla snaha dostat určitým podmínkám zakotvené teorie, jako je validita a soulad mezi teorií a pozorováním.

Na rozdíl od Glasera definují Strauss a Corbinová (1999) tři základní kódovací procedury – otevřenou, axiální a selektivní.

Pro účely tohoto výzkumného šetření bylo použito otevřené kódování.

7.7.1 Otevřené kódování

Data získaná metodou polostrukturovaného rozhovoru byla analyzována metodou otevřeného kódování. Švaříček a Šed'ová charakterizují obecně kódování jako operace, jejichž pomocí „*jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem*.“ (2007, s. 211)

Otevřené kódování jasně definují Strauss a Corbinová (1999, s. 42) jako „*proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů*“.

Získaná data jsem tedy prozkoumávala, porovnávala a na základě toho jsem pak vybírala významné kódy a jednotky, které byly následně dále analyzovány a označovány. Dalším krokem otevřeného kódování je kategorizace. Z rozhovorů jsem nejprve vyčlenila jednotlivé pojmy, které byly podle svého významu seskupovány do kategorií, někdy

i do subkategorií. Takto vytvořené kategorie byly dále rozvíjeny pomocí hledání jejich vlastností a jejich dimenzionálního rozsahu.

7.8 Kategorie a subkategorie

Označení informantů v otevřeném kódování:

- informantka 1 - Aneta, 22 let
- informantka 2 - Eliška, 20 let
- informantka 3 - Hedvika, 20 let
- informantka 4 - Jitka, 34 let
- informant 5 - Filip, 32 let
- informant 6 - Martin, 29 let
- informant 7 - Matěj, 19 let

Kategorie č. 1

„NARODIT SE DO KŘESŤANSKÉ RODINY JE DAR“

vlastnost	dimenzionální rozsah
Dar víry	celoživotní
Bůh hodnotou	nejvyšší, nejcennější
Děti darem	nenahraditelným
Rodiče příkladem	nejsilnějším
Zásady pro život (hodnoty)	pevné, základní
Láska	bezpodmínečná

U většiny informantů se v rozhovorech objevovala vděčnost za to, že se narodili věřícím rodičům, kteří svou víru skutečně žili a pro které byl charakteristický hluboký osobní vztah s Bohem. A to dokonce i tam, kde se během rozhovoru ukázalo, že v rodině byla věřící jen matka (u č. 1 Anety), nebo byl uplatňován křesťanský styl výchovného působení necitlivým způsobem (č. 4 Jitka). V křesťanských rodinách se děti považují

za dar od Boha, proto je jich v těchto rodinách více, než je v dnešní době obvyklé. Za tento dar rodiče nesou před Bohem určitou odpovědnost.

*„...připadá mi to snazší, že jsem byl v křesťanské rodině, že jsem měl ten příklad v těch rodičích, že to tak funguje. Když se třeba rozvedli, že jsem si to neidealizoval – ani to křesťanství ... a že se to dá zvládnout – takový krize a těžkosti, tak mi to přišlo takový opravdový, ze života...” (č. 5 **Filip** 1/2013)*

*„Ted’ zpětně, když se na to dívám, tak jsem tomu moc rád, že jsem měl takovou výchovu; otec mě sice nenaučil opravovat auto, ale otevřeně mluvil o emocích a o tom, že mě má rád.” (č. 6 **Martin** 1/2013)*

*„V něčem je to složitější, ...ne vždycky je to nejsnazší cesta být s Bohem, ale znát ty věci už od malička je dobrý, asi to má víc výhod než nevýhod, ty hodnoty jsou nějak daný...” (č. 7 **Matěj** 2/2013)*

*„Rodiče pro mě znamenají oporu, zázemí ...určitě od mamky víc, máme spolu otevřený vztah ...úplná důvěra. Jsem vděčná, že nás vedla určitým směrem ...” (č. 1 **Aneta** 1/2013)*

*„Jsem za to ráda, že jsem vyrůstala v křesťanské rodině, v podstatě jsem to měla snazší...I když na druhou stranu – nevadí, že člověk přijme nějaký vzor, ale potom je to zavádějící, že pak těžko hledá svoji vlastní cestu.” (č. 2 **Eliška** 1/2013)*

*„Určitě jsem ráda, že jsem se do takové rodiny narodila a ten dar dostala už společně s tou rodinou. Kdybych vyrůstala v nevěřící rodině, tak bych ten dar dostala, ale nevěděla bych o tom a tak by to bylo o hodně těžší – nemuseli by mě v tom podporovat. Kdežto takhle je to nádherný...” (č. 3 **Hedvika** 1/2013)*

*„Spíš jsem ráda, že jsem vyrůstala ve věřící rodině, mamka měla prostě jiný přístup k životu.” (č. 4 **Jitka** 1/2013)*

Kategorie č. 2

„KŘESŤANSKÝ SKLENÍK“

vlastnost	dimenzionální rozsah
Dětství v křesťanském prostředí	ideální, nenahraditelné
Informace o Bohu	ucelené, fungující v praxi
První předěl (vstup do školy)	jsme „divní (odlišní)“
Příprava a propojení s novým prostředím, podpora rodičů	vysoce potřebná

V průběhu rozhovorů se u některých zúčastněných spontánně objevilo další zajímavé téma. Z rozhovorů vyplynulo, že důležitým předělem v životě dítěte se ukázal vstup dítěte do jiného významného prostředí, než na jaké bylo dosud zvyklé. Při tvoření názvu této kategorie jsem se inspirovala označením použitým v interview pana Martina. Jednalo se o to, že křesťanské rodinné prostředí, zejména pokud je tím správným - opravdovým a ne pouze předstíraným či silně autoritářským a konzervativním, pozitivně ovlivňuje každé dítě v jeho prvních letech života. Děti, vyrůstající v milující péči v určitém výchovném systému s jistým řádem a disciplínou, s emočně příznivým klimatem a mezi kamarády s podobnými zájmy i potřebami, sdílejí stejné spirituální základy a hodnoty. Mají základní představu toho, co je špatné a co je dobré. Křesťanské rodiny se navštěvují a podporují se, docházejí do stejného církevního společenství, pořádají společné akce pro děti. Pak většina těchto dětí přichází do školy v podstatě s ideálními představami a zkušenostmi o tom, jak funguje okolní svět, který dosud poznaly. Se vstupem dítěte do základní školy pak u některých informantů docházelo ke konfrontaci s novým prostředím a později k odmítání odlišného jedince, které hraničilo až se šikanou.

„Tak to byl problém ...asi bych to určitě porovnala věkově – nejprve děti a potom ta puberta ... je to strašně znát. Tam prostě fakt stačí být trošičku jinej a už je tam výsměch a všechno, ... tam jsem to určitě pociťovala.“

(č. 2 *Eliška* 3/2013)

„Na základce mi to vadilo, tam se mi smáli...ale to byly malý děti, to mi bylo dost nepříjemný. Až na druhém stupni postupem času jsem si začala uvědomovat – no tak co, jsem věřící, komu se to nelíbí ...Nic s tím nenadělám.“

(č. 3 Hedvika 3/2013)

„To je docela choulostivá otázka, rozpovídám se, ale ne každému - oni většinou neví, že jsem věřící.“

(č. 1 Aneta 5/2013)

„Mám ve škole většinu kamarádů nevěřících, neví to, že věřím. Ale dneska by to bylo už asi v pohodě, jen by se divili...“

(č. 7 Matěj 5/2013)

„Na základní škole ve třídě asi nebyl nikdo věřící... ani nevím, jestli věděli...A na střední většina spolužáků s tím neměla problém, já jsem se v ničem extra neodlišoval. Když jsem se ale přihlásil na tu vejšku (studium teologie), tak se divili i učitelé...“

(č. 5 Filip 3/2013)

„Mně přijde, že jsem se nějak styděl za to, že jsem křesťan, že jsou moji rodiče věřící...Pamatuju si ze základní školy, že jsem vlastně od začátku rozlišoval, že jsme tak jako lidi takový divný, připadalo mi, že jsme vnímaný jako nějaká menšina. Možná to bylo tím, že jsem vyrůstal na faře, kde byla spousta věcí a akcí a byl to trošku „křesťanský skleník“, kde jsme byly samý děcka věřící a pak jsem najednou přišel do školy, kde byly věci jiný a byl to pro mě trošku šok...Možná by pomohlo nějak otevřít tyhle věci...opravdu víc to propojit.“

(č. 6 Martin 3/2013)

Kategorie č. 3

„CO NÁM PŘEDALI VĚŘÍCÍ RODIČE ...ZKUŠENOSTI, SPRÁVNÝ SMĚR, ZPŮSOB ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ A KRIZÍ“

vlastnost	dimenzionální rozsah
Rodina hodnotou	vysokou, nezbytnou pro život
Vztahy mezi rodiči	základní stavební kámen rodiny
Vztahy s rodiči	otevřené, naplněné x nevyrovnané, s odstupem
Podpora rodičů	důležitá
Komunikace	důvěrná a otevřená x uzavřená

Otázku vzpomínek na dětství a na rodiče informantů jsem musela poněkud více rozpracovat, protože každý z informantů měl jiné dětství a z toho vyplývající jiné zkušenosti. Je však naprosto zřejmé, že vliv rodičů, a to jak pozitivní tak negativní - včetně jejich bezprostředního vlivu na dětství informantů, na formování jejich osobnosti, určitých životních hodnot a na celý jejich další život, byl a je obrovský a nezastupitelný.

Rodina hodnotou nezbytnou pro život

Všichni informanti se shodli na tom, že rodina zaujímá v jejich životě hodnotu nesmírně cennou, bez rozdílu jak pro děti tak pro dospělé, zároveň bezprostředně souvisí s jejich životními cíly, s budoucností a dodává životu smysluplnosti. Tento fakt plně potvrzují též výše uvedené výsledky předvýzkumu.

„Kdybych si měl vybrat, jestli bych chtěl nějakou kariéru na úkor toho, že nebudu znát pořádně svoje děti, že jim nebudu moct věnovat dostatek času, ... ale že budu mít hodně peněz, dobrou pozici a moc, prostě někam to dotáhnout ...a mít tím pádem rodinu, na kterou nemám čas a mít špatný vztah, který se díky tomu pak rozbije – tak si určitě vyberu rodinu. Jsou věci, který lidi naplňují ...a pro mě je to opravdu rodina.“

(č. 6 Martin 6/2013)

„V žebříčku hodnot je určitě moje vlastní rodina na prvním místě ...to jo ...i před kamarádkami... (č. 4 Jitka 7/2013)

„Rodina je mezi mými základními hodnotami, zaujímá u mě vysokou pozici...“

(č. 1 **Aneta** 3/2013)

„K rodičům mám důvěru, můžu jim říct cokoliv ...můžu přijít úplně s čímkoliv, ale já to moc nedělám, protože to nemám v povaze, jsem introvert...

(č. 3 **Hedvika** 5/2013)

„Vidím hodně rozdílů mezi nevěřícími rodinami ...nemyslím si, že je nevěřící rodina něco horšího, ale záleží na tom, jak má postavený to hodnocení, že to nemusí být jen na základě víry, ale může to být na základě nějakého morálního přesvědčení...Beru to jako výhodu, že jsem se mohla otevřít doma – ty osobní věci, s kamarádkami i těmi věřícími to nemusí být tak otevřený, ...že mě berou všichni doma takovou, jaká jsem.“

(č. 2 **Eliška** 12/2013)

„Od narození dcery mám rodinu na čím dál vyšší příčce hodnot, vlastně se to mění v tom, že do té doby pro mě hodně znamenala práce, ale teď se mi to ještě posunulo výš ... rodinu upřednostňuji před ostatním ...je to dobrý.“

(č. 5 **Filip** 5/2013)

„Určitě bych chtěl rodinu, ...myslím si, že je důležitý mít svoji ženu a nějak s ní prožít život, ...Chtěl bych natrvalo, oženit se a mít taky děti ...

(č. 7 **Matěj** 12/2013)

Vztahy mezi rodiči

Výzkum potvrdil, že vztahy mezi rodiči i jejich víra tvoří základní rámec rodiny a jsou velmi důležité pro harmonické rodinné prostředí. Také bezprostředně ovlivňují spirituální vývoj dítěte a jeho pozdější fungování v partnerských vztazích.

Nebylo pravidlem, že oba rodiče mají stejnou úroveň víry nebo jsou oba věřící. Velikost těchto rozdílů byla různá, od těch zcela nepatrných až po největší - jeden z rodičů věřící - druhý nevěřící. Tam, kde byl věřící pouze jeden rodič nebo se ve víře neprojevoval, tento fakt zásadním způsobem ovlivnil také víru jejich dětí. Informanti, kteří pocházeli z těchto rodin, vnímali citlivě oba rozdílné přístupy a v otázce vlastního aktivního křesťanství projevovali velkou nerozhodnost (č.1 Aneta) nebo úplný odklon (č.4 Jitka). Zajímavou se jeví praktická zkušenost jednoho z informantů s rozvodem svých věřících rodičů. Přesto, že rozvod je normálně velmi traumatická událost v životě dítěte, v tomto případě se z traumatu stala také pozitivní zkušenost v řešení rodinné krize a s ní spojených problémů. Situaci tak rodina zvládla díky své opravdově žité křesťanské víře,

navzdory tlaku ostatních křesťanů a vžité představě toho, jak by měla jednat dle tradičního křesťanského ideálu (č.5 Filip).

„Oba dva rodiče byli a jsou věřící ...přesto se rozvedli. V něčem jim to pomohlo a v něčem to bylo zase těžší – právě v tom tlaku toho ideálu křesťanského manželství, v tlaku lidí ze společnosti, ...já jsem to s nimi nikdy do hloubky nějak nerozebíral, moc jsem se v tom nechtěl pitvat. Snažili se, aby zůstali spolu, ale někdy to nejde. Byl to takový paradox, že si mamka vzala pak druhého tátu – taky křesťana a že pak i s mým otcem vlastním si ten nevlastní rozuměl. Jde to asi jenom v křesťanství tímto způsobem, že si odpustili a jede se dál, že si pak i vzájemně pomáhali, že ty dopady na děti nebyly tak hrozný. Že byli křesťané, pomohlo jim to v jejich rozchodu...”

(č. 5 **Filip** 2, 3, 4, 5, 6, 7/2013)

„Pocházím z rodiny, kde věřící nejsou oba rodiče. Mamka nás vedla v křesťanské víře, táta zajišťoval rodinu po materiální stránce. Mamka si s námi povídala ...hodně se hádali...ideální by bylo, kdyby byli věřící oba rodiče... tak v tom vidím trošku zápor. Když stáli rodiče při sobě, tak jsem se cítila dobře, jejich ale vztah nebyl úplně ideální ... “ (č. 1 **Aneta** 4, 5, 6/2013)

„Mně se na tom hodně líbí, že si na nic nehráli (rodiče), že byli opravdoví... takoví, jaký jsou ...a že, když je něco mrzelo nebo švalo, tak to řekli. “

„Vidím příklady lidí, vidím moje rodiče, vidím další lidi, kterých si vážím, kteří prožili nějak život ... a podle mě to hodně ovlivňuje. “

(č. 6 **Martin** 4, 20/2013)

„Mamka měla prostě jinej přístup k tomu životu, vlastně byla věřící jenom mamka, tatka se neprojevoval, ... mamka je taková ortodoxní, nic jiného neuznává. “

(č. 4 **Jitka** 2/2013)

„Rodiče jsem vnímala odlišně ...jejich vztah nebyl dobrý, tatínek s námi nebyl a vlastně není dodnes, ...on byl takový spíš z té tradice, tam se pak projevovaly ty rozdíly...”

(č. 2 **Eliška** 2/2013)

„Rodiče to mají docela srovnaný, určitě víc mě ale ovlivnila mamka co se týká křesťanství, táta není takovej, že by s náma o tom mluvil – je víc uzavřený...”

(č. 7 **Matěj** 4/2013)

Vztahy s rodiči

Přesto, že se u některých informantů objevily neuspokojivé vztahy s některým z rodičů, vždy se však zároveň vůči nim objevuje určitý respekt, úcta a vděčnost za to, co jim rodiče předali do života. Velmi významným činitelem v rozvoji a v hloubce křesťanské spirituality informantů, jejich morálních hodnot a skladby hodnotového systému je matka a to zejména tam, kde otec v otcovské roli selhal nebo se v rodině nevyskytoval. Z kvality vztahu s rodiči se také odvíjí komunikace v rodině a emoční klima. Z výzkumu vyplývá, že komunikace v rodině je spíše doménou matek, než otců.

„Rodiče pro mě znamenají oporu, zázemí ...určitě od mamky víc, mám v ní psychickou oporu a plně jí důvěřuji...máme spolu otevřený vztah. Jsem vděčná, že nás vedla určitým směrem...Táta byl přes týden pryč, zajišťoval rodinu po materiální stránce ... Komunikace mezi námi trochu drhla – někdy lepší, někdy horší. Nenašla jsem si k němu takovou cestu, ... spíš chápu mamku, při hádkách jsem spíš s ní. Ale vím, že nás má táta rád, vnímám to od něj. Snaží se nás zabezpečit, priorita je zabezpečení finanční... S bráchou mají jiný vztah ... “

(č. 1 **Aneta** 2/2013)

„Myslím si, že taky ty věci, co jsou s tím spojený (s křesťanskou vírou rodičů), že díky tomu máme s mamkou takový otevřený vztah. Mamka je citlivá a vnímavá...a s tím, že je věřící, to může souviset. ...Určitě víc mě ovlivnila mamka, co se týká křesťanství, táta není takovej, že by s námi o tom mluvil... “

(č. 7 **Matěj** 1,4/2013)

„Co mně vadí zpětně na tátovi, že mě nepustil k práci, když se něco dělalo, mrzí mě to...v některých praktických věcech mi to chybí, že jsem si to nemohl vyzkoušet... bál se, že něco zkazím, byl puntičkář a radši si věci dělal sám – to mám asi taky po něm, že si věci nejraději udělám sám. Ale jeho vztah k nám se ani po rozvodu nezměnil – každý týden jsme se viděli, pravidelně se stýkali, jezdili na dovolenou ...Mamka dělala, co mohla...ona byla ta přísnější. “

(č. 5 **Filip** 4/2013)

„Rodiče asi vnímám normálně ...můžu jim říct cokoli. Maminka se mi snaží poradit, co by bylo nejlepší, jak to vidí ona...ale že by mi něco nařizovala, tak to ne... S tatškou je

to trochu složitější ... on je takový typ, že pracuje a snaží se nás zabezpečit, aby doma bylo všechno v pořádku...svou lásku projevuje skrze práci, není to takovej citovej člověk, chce nás zabezpečit. “

(č. 3 Hedvika 2/2013)

„Tatínek s námi nebyl a vlastně není dodnes... vztah s ním nebyl tak osobní a vřelý...Ale otevřít jsem se mohla s maminkou, takže bych řekla fakt hodně kamarádský vztah, dodnes mohu s čímkoliv za ní přijít ...takže vyloženě hodně otevřený vztah. “

(č. 2 Eliška 2/2013)

„Rodičů si vážím, ale nemáme úplně důvěrný vztah, nemůžu jim říct všechno – třeba jiný lidi jsou s rodiči přátelé,...tak u mě ne. Chovají se ke mně pořád jako k dítěti – teda mamka – pořád mi mluví do života, tatka už nežije – zemřel, když mi bylo 29 let, ani jsme si nestihli vybudovat nějaký vztah... Ale mamky si vážím a v leccems ji obdivuju... “

(č. 4 Jitka 3/2013)

„Mně se na tom hodně líbí, že si rodiče na nic nehráli, že byli opravdoví...takoví, jaký jsou a že, když je něco mrzelo nebo štválo, tak to řekli...Na začátku ale byly věci, který jsem nechápal a který mě štvály – vytáčely: Proč bych měl dělat něco, co jsem nemohl v tom věku pochopit, proč je to špatně , když ostatní (nevěřící) mohou ...

Ted' jsem za ně (rodiče) strašně rád. Myslím, že jsem měl vůbec nejlepší dětství – zjišťoval jsem to postupně, když jsem slyšel, co říkali ostatní o svém dětství...Najednou je z toho vztahu přátelství, moc si jich vážím...můžu se jich zeptat na názor, mají hodně zkušeností...

(č. 6 Martin 5/2013)

Kategorie č. 4

KŘESŤANSKÁ VÝCHOVA RODIČŮ

vlastnost	dimenzionální rozsah
Rodiče vzorem	nejsilnějším; stálé a nepřetržité působení
Určitý řád a stálost	nutnými
Morální a duchovní hodnoty	velmi důležité, pevně zakotvené, smysluplné
Bezpodmínečná láska a podpora	nutná a nenahraditelná
Odpovědnost rodičů	veliká

Z uskutečněných interviu vyplynulo, že předávání jak důležitých hodnot (případně odmítnutí některých), tak životních zkušeností od rodičů fungovalo převážně na principu pozorování jejich příkladu jednání a chování jak mezi rodiči, tak v různých situacích a problémech, čímž se u informantů vytvářely bezprostřední zkušenosti. Toto zjištění potvrzuje všeobecně známý fakt, že děti napodobují své rodiče, imitují své vzory. Informanti oceňovali u rodičů zejména schopnost jejich vlastní sebereflexe, pokory a odpuštění („věděli, že nejsou dokonalí“ – č. 6 Martin), což ještě více posilovalo jejich autoritu. V rozhovorech většina informantů vyjadřovala spokojenost a vděčnost za způsob výchovy svých rodičů, pouze ojediněle se vyskytl nesouhlas s jejich principem vedení a bagatelizování významu výchovy, a to v případě velmi konzervativně a nešťastně uplatňované, formálně vedené výchovy v křesťanském duchu, kdy ani jeden z rodičů nedokázal získat ve vztahu s dítětem jeho důvěru a dát mu lásku s bezpodmínečným přijetím (č. 4 Jitka).

V interviu se většina informantů shodovala na tom, že nezbytnou podmínkou správného fungování křesťanské výchovy je přiměřená dávka určité kázně a řádu s předem danými pravidly chování a odpovědnosti za své činy (nesení následků za své chování) – což bylo označováno jako nepříjemné, dokud byli informanti malými dětmi;

to vše správnou mírou skloubené s láskou k dítěti a s potřebnou dávkou svobody pro zdárný vývoj jejich osobnosti. Většina zúčastněných se téměř identicky shodovala v názoru, že základní vliv na schopnost rozeznávat zlo od dobrých věcí získala křesťanskou výchovou svých rodičů, později vlivem vrstevníků a okolí. Zaznělo také, že nezbytným stmelujícím prvkem v křesťanské výchově je jednotné vedení obou rodičů, nejlépe obou věřících (viz č. 1 Aneta: „*ideální by bylo, kdyby byli věřící oba rodiče*“).

„Když jsem byl dítě, tak jsem vnímal, že mám víc zákazů a méně volnosti než ostatní děti ... a nedocenil jsem jiný věci - např. to, že se u nás mluvilo otevřeně...Na ty zákazy se nyní dívám jako na dobré věci, protože v té době jsem nemohl vědět, co je pro mě dobré. Myslím, že (rodiče) byli ovlivněni vědomím toho, že nejsou dokonalí a nehráli si na ty, co nedělají chyby... věděli, že potřebují také odpuštění...Vím, že fungoval princip odpuštění – že se taky občas omluvili a věděl jsem, že je to prostě proto, že věří Bohu a chtějí pro nás to nejlepší. Poslouchám je ne proto, že jsou neomylní, ale proto, že mě mají rádi...

(č. 6 **Martin** 2/2013)

„Já si myslím, že výchova hraje pořád menší procento ve vlivu na dítě než to, co už je v člověku zakódovaný. Rodiče třeba mají dvě, tři děti, všechny vychovávají v stejném duchu a každý to dítě může být úplně jiný...Naši dělali co mohli, no ...určitě bych se snažila ve výchově vlastních dětí, aby se mi nebálo říct něco, co není úplně v pořádku, aby mělo ke mně větší důvěru, ale zároveň, aby mělo k rodičům úctu ...Já mám teda na výchovu v duchu křesťanství špatný vzpomínky ...

(č. 4 **Jitka** 4/2013)

„„Křesťanskou výchovu jsem bral jako normální součást života. Výchova rodičů ovlivnila i můj žebříček hodnot, mám to nastavený asi stejně jako oni...oni mě nasměrovali a pak jsem si to vyprecizoval – vyhodnotil sám...mění se to také s věkem, ten základ určitě...“

(č. 5 **Filip** 6/2013)

„...v tom, co je pro mě v životě důležité, mě ovlivnili rodiče, ale i okolí má výraznou stopu na tom ...kamarádi...Kdybych vyrůstala v nevěřící rodině, určitě bych neměla ty hodnoty co mám teď, určitě by to bylo těžší ...“

(č. 3 Hedvika 4/2013)

„Nejvíce mě asi ovlivnili rodiče, postupem času taky získávání nějakých zkušeností s kamarády ...To, v jakém prostředí jsem, tak se nějak utvářím ...“

(č. 7 Matěj 3/2013)

„Cítím, že nás vychovala spíše mamka ...Ovlivnila můj žebříček hodnot, dala mi zásady pro život...získala jsem schopnost rozeznávat správné od nesprávného také od babičky...“

(č. 1 Aneta 3/2013)

„Co je a co není špatné nebo dobré - ta schopnost mi byla dána nejdříve výchovou a pak přijde člověk do styku se společností a pak je to trošku jiná situace – takže oba dva vlivy. Určitě ty hodnoty jsou ovlivněny křesťanstvím, někdy je to i proti většinovým názorům...“

(č. 2 Eliška 4/2013)

Subkategorie 4.1

„DESATERO ? ...TO MI DÁVÁ SMYSL“¹⁵

vlastnost	dimenzionální rozsah
Desatero jako příkazy pod hrozbou trestu	nepravdivé
Schopnost rozeznat zlo od dobra	dobrá
Závaznost pro věřícího	nutná
Jako pomoc a rady pro život	významné
Desatero – základní morální hodnoty	životně důležité
Desateru naučit děti	základní důležitost

Desatero je možná v dnešní době v povědomí většiny nevěřících zapsáno jako něco, co brání člověku v jeho rozletu a svobodě, co ho omezuje; je vnímáno jako příkazy

¹⁵ Při tvoření názvu jsem použila výstižné vyjádření pana Martina (č. 6)

a zákazy, kterými se musí věřící řídit, pokud nechce, aby je postihl trest od Boha. Ze získaných rozhovorů však vyplynulo, a to od všech informantů bez výjimky, že tento pohled je zkreslující a nepravdivý. Všichni vypovídali o tom, že Desatero je důležitou oporou a pomocí pro jejich každodenní život i směrovkou v orientaci při těžkých či problematických rozhodováních. Shodli se na tom, že je velmi důležité a pro křesťany závazné učit děti již od malička těmto Božím přikázáním, protože děti potřebují znát mantinely a potřebují vědět, co je v životě důležité.

„Když se bavím o hodnotách, tak morálka mezi ně určitě patří a hodně souvisí s křesťanstvím..., když je v tom člověk vychovávaný, tak to má nějak seřazený...Právě u nevěřících rodin nevím, jak hluboko tyhle morální zásady sahají a jestli je tam možná taková sebereflexe.“

*(č. 7 **Matěj** 6, 7/2013)*

„...morálku s Desaterem vnímám naprosto propojeně. Je to takový vodítko při řešení různých problémů, ale zároveň si říkám, že kdyby to člověk nevěděl, tak to má možná jednodušší, ...že by se s tím nějak lehčeji vypořádal...“

*(č. 5 **Filip** 7/2013)*

„Desatero? ...Tak to je určitě dobrý základ“

*(č. 4 **Jitka** 7/2013)*

„Uvědomil jsem si, že Desatero jsou vlastně rady z lásky a také i zkušenosti generací lidí před námi, že je dobrý se z toho poučit... To, co když budu dělat a čím když se budu řídit, tak se vyvaruji spoustě problémů a pomůže mi to dosáhnout naplnění a spokojenosti. Obsahuje důležité věci, když si je člověk uvědomí a nějak promítne do života, tak získá pomoc při rozhodování i v nějaké konkrétnější věci... Myslím si, že kdybych vzal Desatero a předložil je před nevěřícími lidmi, tak by spousta z nich řekla – tohle mi dává smysl ...“

*(č. 6 **Martin** 7, 8, 9, 10/2013)*

„Spojení morálky s Desaterem? ... je tam prostě daný všechno ...Věřící mají ve srovnání s nevěřícími oporu v tom, že to mají nějak daný a poznají, že jim to pomáhá a podle toho jednají, takže to mají jednodušší ...Nevěřící to mají o hodně těžší – neví a musí sami zjistit, jak to je...“

(č. 2 **Eliška** 7, 8, 9/2013)

„Morálka s Desaterem? ...určitě jo, je to takhle zažitý od doby, kdy křesťanství vzniklo...morálka jde ruku v ruce s desaterem, v povědomí lidí je to hodně zažité a pro dnešní dobu je morálka takové zjednodušené Desatero.“

(č. 3 **Hedvika** 12/2013)

Kategorie č. 5

RODINNÉ TRADICE A RITUÁLY

vlastnost	dimenzionální rozsah
Generační přenos hodnoty víry	silně ovlivňující
Rodinné rituály	stmelující
Společné činnosti	posilující soudržnost

Dalo by se očekávat, že účastníci šetření, vyrůstající v tradičních křesťanských rodinách, budou pokračovat ve šlépějích svých rodičů či prarodičů a stanou se automaticky křesťany jako oni. Z rozhovorů vyplynulo, že tradice víry a výchova ke křesťanství v těchto rodinách každopádně velmi silně ovlivňuje další spirituální vývoj dětí takto vedených, jak pozitivně - v tom smyslu, že také našli svoji duchovní cestu v křesťanském způsobu života, tak ovšem negativně – pokud se křesťanská praxe v rodině tvrdě vyžaduje a uplatňuje bez ohledu na osobnost dítěte. Pak tyto děti nejsou nijak motivováni k tomu, ji přijmout za svou (viz č.4 Jitka).

„Oba dva rodiče byli a jsou věřící ...strejda byl farářem, s ním jsem si taky občas povídal.“ (č. 5 **Filip** 21/2013)

„Mamka je z věřící rodiny, z typicky křesťanské...tam se to dochovalo, její bratři tak žijí a jejich děti se také drží té víry, jsou pokřtěni, chodí na ta spolča ...A mamka to právě cítí tak, že jsem se jí v tomhle směru nepovedla, že jsem se trhla ...a tím trpí...“

(č. 4 **Jitka** 26, 27/2013)

„My bydlíme ještě s babičkou a s dědou – z mamky strany, babička přivedla k víře mamku a mamka zase nás ...“ (č. 2 **Eliška** 28/2013)

„...nebezpečí může někdy být v tom, že i v křesťanském prostředí se dá hrát nějaká hra, protože chtějí zapadnout – že přijde neděle a že by mělo být vše v pohodě,... že funguje taková nějaká utkvělá představa, která je špatná...Viděl jsem rozdíl u svých vrstevníků, kteří vyrůstali v nevěřících rodinách a uvěřili později – byli svobodní právě tím, že od malička nebyli broušený v nějakým stylu ... právě hrát nějakou hru...

(č. 6 **Martin** 20, 21/2013)

Velmi záleželo na tom, jak citlivě rodiče vedli své děti ke křesťanství. Při každodenním praktikování víry byl důležitý nejen příklad rodičů, ale zejména skutečnost, že zažitých rituálů se účastnila celá rodina společně. Velkou roli hrála i důvěrná rodinná atmosféra, umožňující otevřenou komunikaci, povídání si o duchovních věcech, společné čtení Bible a vysvětlování různých nejasností. Informanti se shodli na tom, že tyto rodinné rituály rodinu ještě více stmelovaly a posilovaly, prohlubovaly jejich vztahy; v negativním prožívání pak ovšem s opačným efektem.

„Společné rituály – všechno jsme doma dělali společně, byli u toho oba dva ...Spolu jsme si četli, společné modlitby...i před jídlem, zpívání, příběhy z Bible...byl jsem na to zvyklý...Měl jsem Bibli psanou formou komiksu, tu jsem strašně rád prohlížel – nezajímala mě zatím hloubka textů, ale spíš jako příběhy, vyprávění...

(č. 5 **Filip** 23, 24/2013)

„Vedla nás mamka ... jako dítě jsem vnímala vyprávění příběhů z Bible, povídali jsme si ...“ (č. 1 **Aneta** 11/2013)

„Chodili jsme na mši...také jsme se modlili před jídlem, ale ne úplně pravidelně – třeba příležitostně a o vánocích ...a tak...Taky jsme si četli z Bible a nebo z jiných knížek a povídali jsme si různě takhle, měli jsme debaty. I jsme potom třeba probírali naši osobní krizi – co si kdo myslí...To jsem byla hodně za to vděčná, že se člověk dozví o něčem, co není zase tak běžné ... je to úžasný...“

(č. 2 **Eliška** 18, 19, 20/2013)

„Společné akce...každý rok na dovolenou, celá rodina společně...k moři a taky tady v Čechách do Adršpachu. Cestovali jsme a užívali si...to bylo fajn.“

(č. 3 Hedvika 8/2013)

Celkem výrazná shoda panovala v prožitku „povinných“ nedělních bohoslužeb. Informanti je pak ve starším školním věku vnímali jako nutnost, která však patří k rodinným zvyklostem. Shodli se na tom, že je to užitečné a že se děti v určitém období do této záležitosti trochu „nutit“ musí (určitý rodinný řád a systém, pospolitost).

„...prostě, že tu neděli jdeme do kostela, bral jsem jako samozřejmost. Ze začátku jsem neprotestoval, později jo – pak se mi nechtělo třeba vstávat...v nějakém období mě museli i nutit - párkrát...Napadlo mě, že až budu velkej, že tam nebudu muset chodit – nebo, že jsem tam byl, ale myšlenkami jsem byl jinde.“

(č. 5 Filip 1/2013)

„Je to asi hodně podobný u těch, co vyrůstali v křesťanských rodinách...V dětství to probíhalo tak, že se prostě chodilo do kostela ... nějaký modlitby a tak...spíš tradiční. Někdy jsme protestovali – teda spíš postupně a spíš třeba brácha, tam to bylo výraznější...Zpětně jsem si pak říkala, jestli je dobrý děti nutit nebo nenutit, že prostě jednou budou za to rády,...ale je to těžký. Úplně násilím to nebylo, ale nátlakem trochu jo – prostě jdeme všichni, tak pojd' taky...“

(č. 2 Eliška 5 /2013)

„...špatné vzpomínky - každou neděli...ne, že by se muselo, ale když se nešlo, tak byla mamka potom strašně nepříjemná, takže jsem byla emocionálně dotlačena k tomu, abych šla...Fakt jsem tam šla jen kvůli ní, abych měla pokoj...mamka je taková ortodoxní, nic jiného neuznává...Kromě té neděle jsme pak třeba taky děkovali za jídlo.“

(č. 4 Jitka 12/2013)

„Chodili jsme už jako děti do sboru (neděle), ...ale nějak jsem nikdy úplně nechodil do sboru rád. Ale na besídkách jsme třeba něco vyráběli a něco jsme tam i slyšeli ...Jinak, co se týká nějakých křesťanských tradic, tak je to modlitba...třeba, když se sejdeme u společného jídla.... Musím říct, že to není vždycky pro mě příjemný,

ale...myslím si, že je to dobrý, že to stmeluje...A pak taky občas, když mamka přijde, tak nějaký čtení z Bible...

(č. 7 Matěj 10/2013)

Kategorie č. 6

JAK PROŽÍT VLASTNÍ ŽIVOT ... A S KÝM?

vlastnost	dimenzionální rozsah
Životní plány a cíle	motivující, směřující
Volba životního partnera(ky)	velmi důležitá
Společné duchovní hodnoty	nezbytné pro dobré fungování rodiny
Odpovědnost	velká
Založení vlastní rodiny	naplňující

Plány a představy o životě se u informantů někdy lišily. Záleželo na tom, jakou životní fázi tito jedinci zrovna procházeli a co v tomto období potřebovali nejnmutněji řešit. Jiné životní úkoly řešili dvacetiletí – většinou studenti VŠ a jiné pak jejich kolegové, starší o deset let. U studujících vystupovalo do popředí úspěšné dokončení vzdělání, případně řešení zaměstnání a partnerský vztah; u starších informantů pak hlavním životním tématem se jeví založení rodiny a výchova dětí. Všichni však chtěli založit vlastní rodinu a mnoho z nich si přálo mít více dětí než je současný průměr.

„...chtěla bych rodinu a právě tohle téma řeším, protože jsme s přítelem spolu tři roky... Jinak děti plánujeme...přemýšlela jsem o pěti, ale mamka mi řekla, že jsem blázen asi ...jako je těžký je uživit ...a celkově... i po výkonný strážce to zvládat...“

(č. 2 Eliška 54, 55/2013)

„...Tak teď se všechno u mě točí kolem školy – vybral jsem si dobře...to je období pěti let...a pak si najít nějakou dobrou práci...“

Jinak do budoucna bych chtěl vlastní rodinu, mít svoji ženu a nějak s ní strávit život... a mít taky děti ...a říct jim o Bohu, vést je – byl jsem tak vychovávaný já, určitě to nepřinese nic špatného, když něco uslyší o Bohu a tak...“

(č. 7 Matěj 39, 40/2013)

„Určitě chci dostudovat, dokončit bakaláře a ještě víc se odborně vzdělávat - specializovat v oboru radiologie – to znamená pokračovat v inženýrském studiu v Praze...“

(č. 3 Hedvika 46/2013)

„Děti ještě nemáme, ale určitě chceme... plánujeme,...každý z nás pochází z větší rodiny – vlastně ze čtyř dětí oba dva. ...Takže děti by jsme chtěli ... a dvě děti je málo.“

(č. 6 Martin 56/2013)

„...Takovej klidnější život - chtěla bych mít rodinu, mít farmu se zvířaty, mít svoji práci a schopného manžela...a navštěvovat se s blízkými a aby tady dlouho byli, abych nebyla osamocená...“

(č. 1 Aneta 52/2013)

„Vážný vztah zatím nemám,...ale do budoucna bych chtěla rodinu a tak tři děti, chtěla bych je vést v křesťanské víře.“

(č. 3 Hedvika 45/2013)

„Ted' mám rodinu, tak jsem všechno přehodnocoval...Rád bych se vrátil, odkud pocházím – do Litoměřic, líbí se mi tam...Jeden z mých cílů a snů je, tam bydlet natrvalo..., ale nejsem na to zase úplně vázaný.“

(č. 5 Filip 72/2013)

Všichni informanti i ti dosud svobodní, měli velmi reálnou představu o svém partnerovi, partnerce. Přesně popsali, jaké vlastnosti a chování by v partnerském vztahu neunesli a nemohli tolerovat a naopak, čeho si na svých drahých polovičkách budou cenit, případně již oceňují. Velký důraz kladli na jednotný přístup k dětem a vyjádřili přání vést je v křesťanské víře. Důležitost přikládali také stejnému filozofickému pohledu na svět a z toho plynoucí shodě v duchovních i jiných hodnotách. U životních partnerů (partnerek) byla nejvíce oceňována schopnost vlastního úsudku a věrnost, tvořivost a pracovitost, odpovědnost a spolehlivost, smysl pro humor. Nepřekonatelnými nedostatky pak byly žárlivost, agresivita, lhaní a nepoctivost, závislosti.

„Na vlastní ženě si cením to, že má svůj názor...to se mi strašně líbí...“

(č. 6 Martin 55/2013)

„Na příteli si cením toho, že je odpovědný, že se na něj mohu spolehnout, je pravdomluvný,...nebalamutí, je spolehlivý...Nesnesla bych u něj třeba lži, nevěru, kdyby třeba pil, byl agresivní... a nebo dělal něco, co bych nevěděla...“

(č. 4 Jitka 38/2013)

„U manžela bych nesnesla žárlivost. Měl by být pracovitý a umět naslouchat...měli bychom být schopni se domluvit na jednotné výchově dětí,...nevadil by mi ani nevěřící, ale měl by respektovat moji víru a nedávat ultimáta...“

(č. 3 Hedvika 47/2013)

„Cením si na příteli nejvíc toho, že máme společný pohled na hodnoty a na svět,...on je taky věřící, že jsme postupně tak nějak dali naše víry dohromady –že máme stejný názory. U přítele je pro mě důležitá jeho odpovědnost, spolehlivost, tolerance, upřímnost...Nesnesla bych neupřímnost,...to lhaní...“

(č. 2 Eliška 56/2013)

„Aby byla budoucí partnerka věřící - je to v takovém vztahu přínosem, je to lepší...Měla by být věrná, mít zájem o rodinu, být tolerantní ... a abychom měli nějaké společné zájmy...Nesnesl bych asi žárlivost a nesoudnost...“

(č. 7 Matěj 42/2013)

„Nemám podmínku, že by měl být přítel věřící...ale měli bychom mít společné názory na výchovu dětí...nevím, jestli je budeme vést ke křesťanství...v této svojí pozici nevím.... Netolerovala bych ale lhaní, alkohol, kouření, závislosti...také pokud by vážla komunikace a neměli bychom společné zájmy.“

(č. 1 Aneta 48, 49/2013)

„Na manželce se mi líbí taková její tvořivost a pak, ...že je taková multidisciplinární, je šikovná a taky se chce pořád vzdělávat, posouvat se dál,...že je pracovitá. Bylo by těžké, kdyby měla úplně jiný názor na svět, jinou filozofii...je důležitý mít základní směřování stejné...a kdyby neměla smysl pro humor. Děti povedeme v křesťanském duchu...“

(č. 5 Filip 57, 58, 59/2013)

Velmi zajímavé bylo zjištění, jakých chyb ve výchově vlastních dětí se informanti chtějí vyvarovat, protože je zažili oni sami na vlastní kůži od svých rodičů.

„...dávat pozor na to, co říká desetileté dítě svým rodičům – nebagatelizovat, nezlehčovat,...aby rodiče brali vážně to, co jim dítě říká...“

(č. 3 Hedvika 48/2013)

„...aby mělo dítě ke mně důvěru...“

(č. 4 Jitka 40/2013)

„...asi nic takového nemám ...“

(č. 7 Matěj 33/2013)

„Sourozenecké spory řešit spravedlivě – ne že za to může automaticky ten nejstarší a dostane hned facu, aniž by si uvědomoval za co...“

(č. 1 Aneta 45/2013)

Kategorie č. 7

CESTA K OSOBNÍ VÍŘE

vlastnost	dimenzionální rozsah
Hodnota víry v Boha	duchovní, vysoce ceněná
Řešení problémů a krizí pomocí víry	možné, lépe zvládnutelné
Vývoj víry	nutný a zlomový
Vliv rodičů na víru dětí	velký v dětství
Vliv vrstevníků v pubertě	velký
Vliv prostředí	motivující

Všichni účastníci šetření byli rodiči již od útlého dětství seznamováni se základy křesťanského života a byli vedeni k navázání vnitřního vztahu s Ježíšem Kristem. Také z výzkumu vyplývá, že osobní víra se nedá předat, naučit nebo nacvičit jako znalosti či dovednosti, má svá specifika a úskalí. Pro setkání s Bohem mohou rodiče své děti připravit správnou výchovou, svým životem, ale nemohou je za ně uskutečnit. Pokud jsou děti malé, vnímají křesťanské vedení rodičů jako naprosto normální a přirozenou věc, vše funguje jak na principu trest – odměna, tak na základní tezi „rodiče a Bůh ví, co je pro mě nejlepší = milují mě, proto poslouchám“. Velký vliv má také prostředí farnosti a způsob vedení bohoslužeb. Výsledky z interview podporují již známou skutečnost - to,

jak rodiče dítě zažívá, má v budoucnu velký vliv na jejich představu Boha, vztahu k němu a na formování víry vůbec. V jednom případě byl tento vliv tak negativní, že informantka našla své duchovní hodnoty v hinduizmu (viz č. 4 Jitka).

„Jsem teď věřící tak napůl cesty, věřím v Boha, ale bohoslužeb se nezúčastňuji, nejsem v žádné církvi,...ale víra mi pomáhá – to ano...A chtěla bych být dobrým člověkem i kdybych nevěřila...“

(č. 1 **Aneta** 54, 55/2013)

„Já si právě nejsem úplně jistej, jestli jsem věřící ...jestli se to dá takhle říct. Nevím, jestli mám úplně ten vztah s Bohem jako třeba mamka...“

(č. 7 **Matěj** 42/2013)

„Moje víra? ...Myslím, že úplně ovlivnila můj žebříček hodnot. Vnímám to tak, že moje hodnoty jsou vlastně propojeny s Bohem, s vírou...není nic, co by bylo nad nimi...“

(č. 2 **Eliška** 48/2013)

„Z mojí zkušenosti to křesťanství není úplně... top. Je to všechno o lidech...Vybavuju si, že na bohoslužby chodili jen starý lidi a fakt byli třeba až zlí,...když jsem šla třeba od přijímání, tak jsem je slyšela, jak mě pomlouvají – to, co by neměli podle křesťanských zásad dělat...a o tom to vůbec není...Zajímám se o hinduizmus...to je taková celá filozofie o životě“

(č. 4 **Jitka** 45, 46/2013)

„Víra maminky a její spory s otcem...Má oporu v Bohu, kdyby nevěřila, tak by rodiče byli dávno od sebe. Když má oporu v Bohu, tak mi připadá, že je taková silnější, díky tomu to zvládá...“

(č. 1 **Aneta** 36, 37/2013)

Subkategorie 7.1

VÝVOJ VÍRY

vlastnost	dimenzionální rozsah
Období puberty	zlomové
Předání víry	nemožné
Nalezení vlastní cesty	nelehké
Rozhodnutí pro víru	naprosto svobodné
Věřící vrstevníci, kamarádi	velmi důležití, podporující
Křesťanské akce	velmi důležité, společně prožívané
Úloha rodičů	podporující, naslouchající

Velkým a důležitým mezníkem ve víře bylo u většiny dotazovaných období puberty. V této době přestávaly fungovat rodiči předávané a prezentované hodnoty, ať byly jakkoli žádoucí, smysluplné a duchovní. Nefungovala vnější motivace pro odpovědné křesťanství, doposud zažitá normy a pravidla se začínají „ověřovat“ v praxi, do popředí zájmu se dostává otázka smysluplnosti života. Ve vnímání víry nastává zlom - jakýsi předěl, který je velmi důležitý pro další vývoj a růst osobní víry. Účastníci šetření popisovali velkou krizi, kterou prožívali při hledání, porovnávání, ověřování a rozhodování „co bude s vírou dál“. V této fázi jde u každého jedince o nalezení osobního, velmi niterného vztahu důvěry a respektu k Bohu, který je jakýmsi jádrem křesťanské víry. Vztah důvěry k Bohu a ochotu nechat se jím vést, nemohli rodiče svým dětem předat. Pro tento vztah se lze pouze svobodně rozhodnout. V této době byla nezastupitelná úloha věřících vrstevníků a přátel informantů a dostupná nabídka zajímavých křesťanských akcí.

„Jak člověk vyrůstal, tak asi každý si projde takovou tou krizí ve 12-13 letech, kdy prostě odmítne chodit do kostelaTo jsme zažili všichni tři sourozenci....

(č. 2 Eliška 47/2013)

„Úplně v těch začátcích mě ovlivnili rodiče ...a potom, ve 12-13 letech, když jsem se rozhodovala co a jak bude s tou vírou, tak mi hrozně pomohl tábor pro křesťanskou

mládež...neskutečně mně pomohl, ...měla jsem tam hroznou krizi. Pomohl mi pochopit spoustu důležitých věcí...byla jsem tam každý rok – asi třikrát po sobě...a vždycky mi to nesmírně moc dalo v duchovním směru... “

(č. 3 Hedvika 52/2013)

„Křesťanství mně prostě nedokázalo dát na spoustu věcí smysluplnou odpověď, hinduizmus ano...Vznikl pro aktuální dobu a lidi, aby jim Bůh v tu chvíli něco přinesl a vysvětlil... “

(č. 4 Jitka 51/2013)

„...člověk vyrůstá jako malej, chodí do nedělní školy, má všechny informace, všechno se dozví a ví...a prostě pak je tam někde ten předěl, kde se všechny tyhle rady a věci musí přerodit a zapadnout do té svojí vůle. A myslím, že k tomu dochází u různých lidí různě... “

(č. 6 Martin 65/2013)

„Konec té základky byl zlomovej, ...když mi bylo 13-14 let, chtěl jsem od víry odejít... Tam to začalo, tam byla ta osobní konverze ...osobní cesta s různými změnami a pohledy. Celkově jsem přemýšlel, co se stane, kdybych nevěřil...začal jsem porovnávat a celkově o světě přemýšlet – proč jsme tady a jestli je nějaký dobro...Ovlivnil mě kolektiv těch mých kamarádů, kteří byli věřící, tábory a společný zážitky...a pak strejda – farář. “

(č. 5 Filip 64, 65, 66, 68/2013)

Kategorie č. 8

OSOBNÍ VZTAH S BOHEM : „BŮH JE PŘÍTELEM“

vlastnost	dimenzionální rozsah
Bůh hodnotou	nejvyšší, nejcennější
Vztah s Bohem	naplňující, tvořivý, niterný, inspirující
Důvěra	naprostá
Bůh přítelem	nejbližším, nejvěrnějším
Bůh autoritou	nejvyšší, nechat se vést

Živý vztah s Bohem je u většiny informantů hodnotou vysoce ceněnou. Pomáhá jim řešit konflikty a problémy, dodává sílu a jistotu v těžkých situacích, také je povznáší, dodává každodenní radost a inspiruje k dobrému životu. Tito mladí lidé ve svých výpovědích uváděli, že tento vztah je celoživotní a dynamický – že se vyvíjí jako jakýkoliv jiný vztah. Tím, že Bohu důvěřují a nechávají se jím vést, posilují zároveň schopnost Bohu naslouchat. Tento niterný vztah prožívají jako přátelský; Bůh je zároveň pro ně velkou autoritou, ale neodsuzuje.

„Já to беру tak, že věřím Bohu a věřím tomu všemu, co prostě řekl, že to platí...“

(č. 3 **Hedvika** 53/2013)

„Bůh je vlastně největší přítel člověka...a jedině On člověka chápe...“

(č. 4 **Jitka** 56/2013)

„Pro mě má Bůh význam hodně osobní...Je dobrý promluvit si i sama se sebou – co mám s Bohem řešit...“

(č. 2 **Eliška** 58/2013)

„Věřím tomu, že mě Bůh povede...“

(č. 7 **Matěj** 69/2013)

„Setkal jsem se s mladýma lidma... tady na univerzitě, který žili křesťanský život, který žili podle Bible ...a...jak bych to řekl,...ne, že se jim to dařilo, oni byli v tom šťastný... A věřím, že tohle se dá najít jen v opravdu živém vztahu s Bohem...“

(č. 6 **Martin** 71, 72/2013)

„Pro mě je Bůh nejbližší v Ježíši – vyjádření jeho vlastností...A zároveň Ho vidím v těch lidech...mám Ho spíš jako svého přítele než jako nějakého soudce, nebo toho, který čeká, až udělám nějakou chybu...“

(č. 5 **Filip** 69, 70/2013)

Subkategorie 8.1

MODLITBA, ANEB „SVĚŘOVAT SE NA TĚCH NEJLEPŠÍCH MÍSTECH JE PARÁDA“¹⁶

vlastnost	dimenzionální rozsah
Jako dialog, rozhovor s Bohem	nenahraditelné
Potřebnost	vysoká
Upřímnost, otevřenost	nutná
Duchovní prostředek	ulehčující život
Osobní zkušenost s modlitbou	nezbytná

V každém vztahu je důležitá komunikace. Není tomu jinak ani ve vztahu s Bohem. Slovo modlitba však může nevěřícím připadat i dosti nesrozumitelné, nebo že jde už o přežitou a zastaralou věc. Jak ukázalo výzkumné šetření, prostředkem modlitby může být specifický rozhovor, prosba, či přimluva. Všichni dotazovaní se o modlitbě vyjádřili jako o prostředku ulehčující jim život, upevňující jejich osobní vztah s Bohem, dávající jim pokoj a naději ve vypjatých a těžkých chvílích, přinášející uvolnění.

„...Modlitba pomáhá...třeba, když jdu na zkoušku ...“

(č. 1 **Aneta** 63/2013)

„Modlitba funguje...Asi je to jeden z mých skvělejších objevů v životě. Je pro mě nejen to, co bych měl, ale líbí se mi, že mohu říkat cokoli...“

Jestliže se mohu svěřit někomu, kdo vím, že má tu moc s tím taky něco udělat, tak to je úžasný ...svěřovat se na těch nejlepších místech je paráda...

(č. 6 **Martin** 75/2013)

„Mamka je hodně starostlivá, hodně se o nás bojí...V tomhle jí hodně pomáhá modlitba...je to velká pomoc pro mamku... i pro mě...“

(č. 2 **Eliška** 62/2013)

„V něčem modlitba pro mě funguje, ale je to spíš pro ty druhé...“

(č. 5 **Filip** 73/2013, pozn.: autor citátu je pastorem)

¹⁶ Při tvoření názvu jsem se inspirovala vyjádřením pana Martina (č. 6)

„Člověk si většinou vzpomene na Boha nebo ho volá, když je mu těžko. Snažím se uvědomit si pozitiva v životě a za to děkuju, takový ten vnitřní duchovní život...“
(č. 4 **Jitka** 58/2013)

Kategorie č. 9

KŘESŤANSKÉ SPOLEČENSTVÍ - ŠIRŠÍ RODINA

vlastnost	dimenzionální rozsah
Podpora	důležitá
Sounáležitost	silná
Škola vztahů	významná
Inspirace, zkušenosti	nové
Duchovní hodnoty	podobné, společně prožívané

Nevěřícím není příliš známo, jaký význam křesťanské společenství pro věřícího může mít. Až na výjimky, se většina informantů shodla na tom, že společenství pro ně znamená pospolitost, širší rodinu. Setkávají se zde lidé různých charakterů a zvyků, s odlišným způsobem jednání, prožívající diametrálně odlišné životní příběhy. Proto vzájemný respekt a tolerance nebyly pro dotazované jednoduchou záležitostí a samozřejmostí. Potvrdili, že společné duchovní cíle a společně prožívané duchovní hodnoty stírají tuto rozdílnost a stmelují celé společenství. Na základě principů křesťanství zde funguje i vzájemná podpora a pomoc v nouzi. Shodli se také na tom, že osobnostní rozdílnosti a různorodost názorů jsou velmi dobrou školou vztahů.

„Společenství pro mě znamená, že na to nejsem sama, ...že i ostatní prožívají krize a řeší podobné věci...cítím tam podporu. U nás už však nikoho ze společenství neznám... A tady v Plzni máme skupinku věřících studentů.“
(č. 3 **Hedvika** 56, 57/2013)

„No, ...já se nestýkám s nikým takovým... před tím jo, než jsem se rozvedla...“
(č. 4 **Jitka** 62/2013)

„Církevní společenství? ...Je to u mě trošku deformovaný tým, že jsem ten farář, pro mě je to hlavně služba, práce a zodpovědnost. Je to i břemeno, spíš bych řekl, že je to nepříjemný...Ale když jsem vyrůstal, tak se za mě hodně lidí ve sboru modlilo – zpětně to vidím tak, že jsem díky tomu dost věcí docela lehce zvládnul...“

*(č. 5 **Filip** 74, 75, 76/2013)*

„Společenství ...takový je to jako stmelující – ta jednota tam...Ne všechno mně tam třeba sedí, přeci jen, každý má svůj styl...Ale je to dobrý, že poznám jiný způsoby komunikace...a taky si ujasním nějaký věci sama pro sebe v hlavě...“

*(č. 2 **Eliška** 65, 66/2013)*

„Nějak jsem nikdy nechodil do sboru rád...Když porovnáám společenství v místě bydliště a v Plzni, tak mně o hodně víc sedí ty lidi v Plzni...Cítím se tam líp, atmosféra tam na mě o hodně líp působí, lidé jsou tam přirozenější a jsou tam taky mladší lidi, což je mi samozřejmě bližší...“

*(č. 7 **Matěj** 75, 76/2013)*

„V církvi je hodně lidí, kteří by se jinak nikdy nepotkali a jsou hodně různí ...Myslím si, že je snadný mít rád lidi, který jsou mi blízký, protože jsem s nimi vyrostl a nebo se pro ně rozhodl. Ale pak je širší rodina – to je dobrá škola...obrovská inspirace...a pak jsou tam zase křesťanský věci. Je to velká moc, když jsou lidi takhle pohromadě a funguje to...Jako věřící můžeme prožívat společný věci, máme stejný cíl, podobně poskládané hodnoty...Ideální by pro mě bylo, kdyby v církvi byli všichni lidé – všichni jsou bližní...“

*(č. 6 **Martin** 77, 78, 79, 80/2013)*

„Když jsem byla dítě, chodila jsem tam kvůli kamarádům a hrám, zajímavému programu, výletům...Stmeluje to lidi...Církvi je hodně...nejsou příliš dobré...Kromě babičky z otcovi strany, mám také tetu jehovistku – jsou zmanipulované. To vymyslel člověk, není to pravý a čistý...Proto také nechci být v žádné konkrétní církvi... U evangelíků cítím trochu něco jiného, je to čistější...“

*(č. 1 **Aneta** 66, 67, 68/2013)*

Kategorie č. 10

ZÁKLADNÍ HODNOTOU A SMYSLEM ŽIVOTA JE ... ANEB, CO NÁS PŘESAHOJE

vlastnost	dimenzionální rozsah
Hodnota dobře vychovat děti	odpovědnostní, základní potřebou člověka
Hodnota být dobrým člověkem, být užitečný	osobní i společenský, odpovědnost za sebe
Hodnota být bližním pro druhé, pomoc druhým	nesmírně cenné pro okolí, sociální
Štěstí jako životní proces	pozitivní styl života
Hodnota naplněný život	následování hodný
Hodnota následování Boha	objevující životní smysl, přesahující dimenze
Hodnota poslání člověka	duchovní, nezaměnitelnost každého člověka, originalita žití

Potřeba prosociálního citění a jednání - potřeba být dobrým člověkem, touha něco předat ze sebe druhým, být nápomocen a potřeba duchovních hodnot, je patrná u všech dotazovaných. Právě udržování, předávání a sdělování duchovních a morálních hodnot již v dětství od rodičů bylo typické pro všechny informanty. Bůh hraje ve smysluplnosti života rozhodující roli. Z výpovědí dotazovaných často zaznívalo, že jako opravdoví křesťané na něho spoléhají a důvěřují Bohu, že je povede. Věří, že jejich životu dává vyšší smysl, že má pro každého člověka připraveno určité poslání, pro které se každý z nás narodil. Tak, jako pro nevěřící, tak i pro křesťany je nesmírně důležité vychovat dobře své děti a prožít naplněný život, být spokojený a šťastný v tom, co od života dostanou.

„V téhle fázi života se zaměřuji spíš na to, co já a Bůh...Zaměřuji se především na svoje vztahy v rodině... a na svůj osobní růst...Chci určitě dostudovat, mít pak vlastní rodinu a vést svoje děti ke křesťanství...“

(č. 3 Hedvika 89/2013)

„Chci dobře vychovat svoje děti – prostě dát jim dobrý základ...A potom sebe zdokonalovat, chtěla bych být lepším člověkem - když dojdou lidi k nějakému duchovnímu poznání, když je prostě člověk spokojený a moudrý...To nejvyšší je vlastně to, že člověk miluje Boha úplně čistě...a nejen Boha, taky lidi...“

(č. 4 Jitka 90/2013)

„Být pro ty druhé jejich bližním, pomoci jim, ...provázet je životem, projít s nimi kus jejich životní cesty...Je to určité poslání, ale je těžký pro mě si představit, že bych tohle dělal pořád, to bych asi nevydržel...Pánubohu se dá sloužit různě...i jiným způsobem, v jiné pozici, než je ta, na kterou mám papíry...“¹⁷

(č. 5 Filip 80, 81/2013)

„Úplně obecně – smyslem života je být šťastná. Myslím si, že je to úplně nejvíc, čeho může člověk tady dokázat...Když je člověk šťastnej, tak nemá potřebu někomu škodit, závidět, ...když je šťastnej, tak je vlastně nejsvatější, jak jen může být. Jde o to, prožívat, co prožívám a být v tom šťastná... Tady jde o štěstí jako životní proces... A konkrétně ... určitě něco předat jiným ze sebe a být nějak užitečná...“

(č. 2 Eliška 90, 91/2013)

„Nějaký konkrétní smysl nevím... i když jsem už o tom přemýšlel...Určitě tam bude hrát roli Bůh...“

(č. 7 Matěj 82/2013)

„Žít spokojený život... žít život takovým způsobem, za který bych se nemusela stydět. ...Také, aby moje okolí blízkých bylo spokojené – pak budu taky šťastná...“

(č. 1 Aneta 98/2013)

„Chtěl bych žít život dobře, a proto jsou pro mě vzory věřící lidi, kteří následovali Boha a kteří umírají s radostí, že život neprožili zbytečně.... A pak – následovat Boha. Věřím, že Pánbůh mě stvořil a že pro mě něco má. To je pro mě velká vzpruha, že to má smysl...Chtěl bych žít život, kterej mě naplní – a to je pro mě být s lidma, pomáhat

¹⁷ Pozn.: Filip je evangelickým farářem

*jim...Ale úplně nejvíc ...chci se dostat na místo, kde mě Pánbůh chce mít a moct dělat to,
pro co jsem se narodil...“*

*(č. 6 **Martin** 104, 105/2013)*

8 ZÁVĚREČNÁ INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Na základě kódování textů rozhovorů během výzkumného šetření bylo stanoveno deset kategorií, z nichž tři obsahují další subkategorie. Vzniklé kategorie a subkategorie, kromě stanovení jejich vlastností s dimenzemi, byly podloženy a doplněny citacemi z rozhovorů. Za každou citaci je uváděno číslo se jménem informanta, číslo citace a rok jejího získání.

Názvy kategorií a subkategorií

Kategorie č. 1: Narodit se do křesťanské rodiny je dar

Kategorie č. 2: „Křesťanský skleník“

Kategorie č. 3: Co nám předali věřící rodiče...zkušenosti, správný směr, způsob řešení problémů a krizí...“

Pojmy: rodina hodnotou nezbytnou pro život, vztahy mezi rodiči, vztahy s rodiči,

Kategorie č. 4: Křesťanská výchova rodičů

Subkategorie 4.1: „Desatero?...to mi dává smysl“

Kategorie č. 5: Rodinné tradice a rituály

Kategorie č. 6: Jak prožít vlastní život...a s kým?

Kategorie č. 7: Cesta k osobní víře

Subkategorie 7.1: Vývoj víry

Kategorie č. 8: Osobní vztah s Bohem: „Bůh je přítelem“

Subkategorie 8.1: Modlitba aneb „svěřovat se na těch nejlepších místech je paráda“

Kategorie č. 9: Křesťanské společenství – širší rodina

Kategorie č. 10: Základní hodnotou a smyslem života je...aneb, co nás přesahuje

Realizované kvalitativní šetření ukázalo, že rodina, ve které informanti vyrůstali, má pro ně nejen velmi osobní hodnotu, ale významně ovlivňuje jejich celý další život. Většinou byla velmi pozitivně hodnocena skutečnost, že se narodili a vyrůstali v rodině křesťanské. Většina z nich označovala tuto skutečnost za velký životní vklad. Bylo pro

ně snazší, že byli ke křesťanské víře již od dětství vedeni a měli proto dostatek informací („víra je dar“), na druhou stranu byla zmiňována větší obtížnost při hledání vlastní cesty.

Novým, zvláštním tématem, které se ukázalo až v průběhu rozhovorů u některých účastníků šetření, byl přechod z čistě křesťanského prostředí do reálného prostředí školy. Byla popisována konfrontace s novým prostředím, později možnost ústků a výsměchu, než se děti adaptovaly. Zaznělo i podnětné vyjádření, že dobrým řešením by bylo větší propojení kontaktů a navázání těsnějších vztahů mezi křesťany a nevěřícími.

Výzkumné šetření potvrdilo, že v dětství se hodnoty dětí rovnají či splývají s jejich potřebami. Většina informantů své dětství hodnotila velmi kladně, u dvou informantů se však objevily negativní nebo dosti rozporné vzpomínky, a to v případě, kde byla věřící pouze matka a otec neměl pro křesťanskou výchovu dětí pochopení. V jiném případě rodiče nedokázali vytvořit s dítětem láskyplný vztah, nedokázali získat jeho důvěru i přesto, že byli věřícími. Vztahy s rodiči byly proto hodnoceny velmi rozdílně. Z výzkumu vyplynulo, že základní rámec rodiny - rodinné vztahy a víra rodičů jsou velmi důležitými prvky, evokujícími harmonii a důvěru, či napětí, nedůvěru a obavy. Jsou hodnotami, které bezprostředně ovlivňují další spirituální vývoj dítěte a mají vliv na funkční partnerské vztahy v pozdějším věku.

Příklad rodičů je pro děti tím nejúčinnějším prostředkem výchovy. Informanti získali od nich nejen správné životní nasměrování a zkušenosti, ale i příklady opravdově žité křesťanské víry. Sebereflexe rodičů, jejich pokora a vědomí toho, že nejsou neomylní a potřebují odpuštění, byly možné jen na základě jejich skutečného křesťanství. Toto byl dobrý základ budoucí víry dětí a jejich osobního vztahu s Bohem. Tato skutečnost však neplatila v případech ortodoxně vedené křesťanské výchovy. Velmi pozitivně byly hodnoceny kladné způsoby řešení velkých těžkostí a krizí v rodině a snaha rodičů je vyřešit. Informanti potvrdili, že tato velká snaha spojená se schopností řešení byla možná jen díky tomu, že byli křesťany.

Předpokladem výchovy k žádoucím hodnotám a k hodnotám duchovním je dobrý hodnotový systém rodičů. V rozhovorech většina informantů vyjadřovala spokojenost

a vděčnost za křesťanský způsob výchovy svých rodičů a jejich citlivé, ale pevné vedení k morálním a duchovním hodnotám, pouze ojediněle se vyskytl nesouhlas s jejich výchovnými principy a to v případech vynucování poslušnosti zjevnou manipulací. Z jednání svých rodičů se informanti poučili – v kladném případě převzali stejný způsob jednání a výchovy s tím, že se snažili vyvarovat rodičovských chyb. V interview se informanti shodovali v názoru, že nezbytnou podmínkou správného fungování křesťanské výchovy je přiměřená dávka určité kázně a řádu s předem danými pravidly chování a odpovědností za své činy, umožňující v určitých mezích i svobodnou volbu, což nemusí být pro dítě vždy příjemné. Nejdůležitější potřebou dítěte (jeho hodnotou) není však dostatek kázně a pravidel, ale pravá rodičovská láska bez jakýchkoliv podmínek a bezpečný domov. Z výzkumu dále vyplynulo, že dobrou výchovou rodičů k morálním hodnotám na základě Desatera získali informanti základní schopnost rozeznávat zlo od dobrých věcí.

Později sílil vliv přátel, vrstevníků a okolí na rozvíjení této schopnosti. Stmelujícím prvkem v křesťanské výchově je jednota vedení obou (ideálně) věřících rodičů.

Dále ze šetření vyplynulo, že pro rodinný život jsou velmi důležité a ceněné dobré rodinné tradice a rituály. V rodinách, kde aktivní křesťanství tvořilo duchovní základ všech činností a vztahů, byl patrný tradiční přenos těchto spirituálních hodnot z předchozích generací na generace současné i budoucí. Pravděpodobnost přenosu víry byla velká, ne však automatická.

Pro rozvíjení křesťanské víry u dětí se ukázala v této roli nezastupitelnou matka, a to zejména v případě, kdy otec věřící nebyl. Informanti potvrdili, že díky citlivosti a vnímavosti matky na základě toho, že byla křesťankou, mohl být vztah s ní tak otevřený a důvěrný.

Pro informanty byly velmi důležité společné činnosti, jako modlitba, čtení z Bible, povídání o duchovních věcech a jejich vysvětlování, nezanedbatelný vliv měly také společná zábava a rodinné dovolené. To vše působilo na zrání jejich víry a mělo vliv na preferenci hodnot v pozdějším věku. Takto společně prožívané rituály a činnosti stmelovaly celou rodinu a posilovaly její soudržnost.

S hodnotami a jejich preferencemi úzce souvisely životní plány a cíle informantů. Obecně vzato, až na výjimky většina z nich si přála založit vlastní rodinu, žít v manželství, mít více dětí než je současný trend ve společnosti a vychovávat svoje děti v křesťanském duchu, vést je k Bohu. Nerozhodnost v otázce výchovy vlastních dětí se objevila tam, kde buď nebyli věřícími oba rodiče, nebo výchova ke křesťanství byla vedena odrazujícím způsobem. Odpovědi se lišily také v otázce posloupnosti cílů, dle toho, v jaké životní etapě se dotyčný nacházel. Pro studující bylo nejbližším cílem dokončení vzdělání a profesní růst, vysokoškolačky řešily často dilema dlouhé profesní přípravy a touhy mít vlastní rodinu. Všichni dotazovaní měli velmi reálnou představu o svém partnerovi. Věděli přesně, co by u partnera nemohli tolerovat a jaké charakterové rysy by naopak nechtěli u něj postrádat. Byla oceňována zejména věrnost, schopnost vlastního názoru, tvořivost a pracovitost, odpovědnost a spolehlivost. U jedné třetiny informantů nebylo nutností, aby byl partner věřící.

Zajímavým tématem se ukázalo téma osobní víry. Ze šetření vyplynulo, že osobní víra a živý vztah s Bohem jsou pro účastníky šetření základem duchovních hodnot. Tyto hodnoty se nedají naučit, nacvičit či předat. Pro křesťanství mohou rodiče své děti připravit, mohou jim vštípit morální hodnoty vycházející z Desatera, mohou jim předat veškeré informace a zkušenosti. Velký vliv má také prostředí, ve kterém rodina žije a její vztahy s místní křesťanskou komunitou i okolním světem.

U všech informantů došlo v období puberty k jakémusi zlomu ve vývoji jejich osobní víry. Je to období, kdy doposud nabyté znalosti, informace, rady a rodiči uznávané hodnoty se začínají ověřovat v praxi. Mladí lidé na prahu dospělosti potřebují, aby veškeré takto získané informace „zapadly“ do jejich vlastních zkušeností. Nastává krizové období hledání vlastního významu, hledání smysluplnosti života, hledání vlastního vztahu s Bohem. Informanti potvrdili, že v tomto období mají nezastupitelnou úlohu věřící kamarádi a dostupná nabídka křesťanských akcí pro mládež.

Živý vztah s Bohem je informanty vysoce ceněnou hodnotou. Tento vztah jim pomáhá v řešení konfliktů a problémů, povznáší a naplňuje radostí a inspiruje k dobrému a spokojenému životu - je jeho předpokladem. Byl dotazovanými charakterizován jako vztah dynamický, který se vyvíjí a zraje. Předpokladem fungování tohoto duchovního vztahu je důvěra v Boží vedení a vnímání Boha jako svého nejbližšího přítele.

Informanti popsali jako velmi důležitou věc v tomto vztahu s Bohem komunikaci, tou je pro všechny věřící modlitba. Všichni dotazovaní se o modlitbě vyjádřili jako o duchovním prostředku jim nesmírně pomáhajícím a usnadňujícím život, přinášejícím jim pokoj a naději ve vypjatých chvílích, upevňujícím jejich niterné spojení s Bohem a posilujícím spirituální hodnoty. Nezbytností je pevná víra a důvěra v Boží pomoc.

Velký význam má dle informantů také křesťanské společenství, církevní sbor. Významný je svou pospolitostí, představuje společenství stejně duchovně založených lidí, kteří vyznávají podobné spirituální hodnoty. Představuje hodnotu samu o sobě, má pro věřícího velký význam. Lze v něm nalézt mnoho jedinců s rozdílnými charaktery a s odlišnými způsoby chování a jednání; dle tvrzení informantů to byla velmi dobrá škola vztahů, protože vzájemné toleranci a respektu se musí i tady lidé učit, není samozřejmostí. Společné duchovní cíle a společně prožívané spirituální hodnoty však stírají rozdílnosti a stmelují celou komunitu. V tomto společenství se také dostává potřebným podpory a pomoci.

Častým životním cílem a naplněním smyslu života je pro informanty mít fungující rodinu, dobře vychovat své děti, aby se staly vyrovnanými a zralými osobnostmi, předat jim to nejlepší.

Bůh hraje ve smysluplnosti života věřících informantů rozhodující úlohu. Stává se pro ně nejvyšší možnou hodnotou, je symbolem života naplněného, dává jejich žití vyšší smysl. Informanti věří, že Bůh má pro každého z nich připraveno určité osobní poslání, pro které se narodili a že je Bůh bezpečně provede celým jejich životem.

9 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce popisovala utváření a význam hodnot v životě člověka. Práce se zabývala rodinou jako základní sociální skupinou, ve které si každý jedinec osvojuje hodnoty, utváří postoje a názory tím nejpřirozenějším a nejúčinnějším způsobem.

Cílem práce bylo seznámit se, popsat a následně analyzovat význam a vliv křesťanských hodnot pro utváření života jedince.

V teoretické části byly objasněny základní pojmy hodnot a jejich rozdělení a specifika hodnot v křesťanství. Dále byly popsány hodnoty z pohledu pedagogického, psychologického, filozofického a sociologického. Teoretická část byla doplněna o pohled na křesťanství, na jeho význam. Bylo zmíněno postavení církve v současné společnosti. V těchto souvislostech byla popsána hodnota křesťanské rodiny, její fungování v dnešním sekularizovaném světě a vliv křesťanské výchovy na osobnost dítěte. Důležitou součástí teoretické části bakalářské práce byl stručný pohled na stadia celoživotního vývoje člověka v souvislosti s jeho spirituálními aspekty. V souvislosti s tématem a cílem bakalářské práce byla podrobněji rozpracována etapa adolescence a mladé dospělosti. Závěr teoretické části byl věnován zajímavým vývojovým koncepcím náboženského úsudku a víry. Teoretickou část práce uzavírá přehled dosud realizovaných empirických výzkumů hodnot v ČR.

Výše zmíněná témata se stala východisky pro empirickou část této bakalářské práce.

Hlavním cílem kvalitativního šetření bylo zjistit a popsat životní priority lidí v pozdní adolescenci a mladé dospělosti, kteří pocházeli z křesťanských rodin a byli vedeni ke křesťanským hodnotám. Výzkumné šetření bylo realizováno mezi mladými lidmi z prostředí křesťanských komunit evangelických církví a také z některých komunit církve římskokatolické. Součástí výzkumného šetření byl malý předvýzkum, který byl realizován pomocí standardizovaného dotazníku. Umožnil přesně vymezit oblasti a významná témata následného kvalitativního šetření a usnadnil výběr konkrétních účastníků tohoto šetření.

Výsledky kvalitativního šetření prokázaly, že významné životní hodnoty mladých lidí, kteří vyrůstali v křesťanských rodinách, jsou ve svém základu skutečně založeny na spirituálních hodnotách, tyto hodnoty tvoří jakýsi základ a podtext všech ostatních.

Jejich konkrétní životní cíle se však příliš nelišily od toho, co v životě potřebuje a buduje většina lidí v jejich věku; tyto cíle měla každá věková skupina (rozpětí věku informantů 19-34 let) v jiné časové posloupnosti. Přáli si odborně se vzdělávat, najít patřičné uplatnění ve své profesi a být skutečnými odborníky. Na rozdíl od zjištěných výsledků výzkumů hodnot z posledních let nebyly u této skupiny upřednostňovány hedonistické hodnoty. Prvořadou prioritou informantů po ukončení vzdělání se stává manželství a založení vlastní rodiny, a to zejména u žen. V partnerském vztahu si velmi cenili vzájemné lásky, věrnosti, tolerance a porozumění; měli v podstatě reálnou představu o svém celoživotním partnerovi, partnerce a výchově svých dětí. Většinou jejich představa počtu vlastních dětí rozhodně přesahovala běžný statistický průměr v dnešní společnosti. Děti pro ně představovaly jednu z nejvýznamnějších hodnot, velké štěstí, rodinné bohatství a Boží požehnání; narození dětí neodkládali na pozdější dobu. Rodina se u informantů umístila na předních místech hodnotového žebříčku, což zároveň koresponduje s výsledky předvýzkumu.

Překvapovala celková úroveň zralosti jejich osobnosti, odpovědnost za sebe, schopnost sebereflexe, a to i u informantů studujících a poměrně velmi mladých.

Všichni informanti se prezentovali jako věřící lidé i když ne všichni se stali křesťany. Následování v křesťanské víře bylo nejen otázkou generačního přenosu rodinných hodnot, ale zejména otázkou dobrého rodinného prostředí, citlivé rodičovské křesťanské výchovy a příkladu rodičů, jako nejsilněji ovlivňujícího prvku ve výchově. Projevovali také přání vést své děti v křesťanské víře a k Bohu. Otázka víry byla pro většinu informantů stěžejní, jejím základem byl důvěrný, přátelský, velmi niterný a hluboký vztah s Ježíšem.

Informanti umístili ve svém systému hodnot domov a rodinu vysoko, ovšem na první příčce se nacházel Bůh jako duchovní hodnota nejvyšší, dávající a milostiplná, pomáhající v krizích a těžkostech, přesahující chápání lidského života, naplňující život smysluplností. Tato hodnota se stala základem stmelujícím jejich rodiny a usměrňujícím jejich životy.

Z hodnocení výsledků výzkumného šetření lze usuzovat, že cíle bakalářské práce byly naplněny. Byla zodpovězena otázka významných životních priorit mladých lidí vychovávaných křesťanskými rodiči. Výsledky šetření prokázaly, že v první řadě vliv rodiny a později vrstevníků i křesťanských komunit na duchovní vývoj dítěte je obrovský a ovlivňuje jeho budoucnost. Křesťanská víra, postavená na osobním vztahu s Bohem, pokud je žita upřímně, je vnímána jako životní nezbytnost a opora, pomoc, radost a inspirace. Dává těmto lidem sílu překonávat různé překážky, je zdrojem naděje a stává se tak velkou životní výhodou v porovnání s nevěřícími lidmi.

Křesťanství chápe manželství jako osobní rozhodnutí a závazek vlastní svobodné vůle, které není závislé na citech. Je postaveno na pevných základech víry a křesťanských hodnotách, nepodléhá proto tak snadno rozpadu a více odolává i vnějším vlivům.

Výsledky výzkumného šetření ukázaly, že i křesťanské partnerství a manželství prochází krizemi a problémy. Křesťané se však více snaží vzniklé konflikty a problémy řešit, neutíkají od nich a nepoužívají tak často rozvodu, jako prostředku běžného legitimního řešení problémů, jako je tomu v případě manželství nevěřících.

V závěrech kvalitativního šetření jsou obsaženy odpovědi na všechny výzkumné otázky. Závěry potvrdily, že základním a rozhodujícím místem, kde se vytváří představa o hodnotách a životních principech je rodina, v níž člověk od malička vyrůstá. To platí i v případě křesťanské rodiny. Dítě může zakoušet věrnou a nerozlučnou lásku rodičů, může vyrůstat ve vzájemném sdílení celoživotního společenství otce a matky, může pocítit, že jako dítě bylo bezpodmínečně přijímáno, nebo se může také setkat se zkušeností právě opačnou. Platí stejný princip - co se do dítěte vložilo, to nějakým způsobem pak napodobuje. Model rodiny, v níž dítě vyrůstalo, pak v hlavních rysech určuje model rodiny, kterou dítě v dospělosti vytvoří. Rodina je tedy nejdůležitějším činitelem, který ovlivňuje a formuje osobnost jedince a jeho hodnotovou orientaci od raného dětství. Pokud je křesťanské rodinné prostředí harmonické, plně uspokojuje potřeby a hodnoty jak dětí, tak dospělých. Taková rodina poskytuje dítěti bezpečné zázemí a domov a plně rozvíjí jeho žádoucí schopnosti a dovednosti. Má vliv na formování jejich svědomí a odpovědnosti, podporuje zdravý vývoj dítěte a dává mu velmi dobrý základ pro celý jeho život. Určité nebezpečí je viděno v možném stereotypu

žití podle ideální představy křesťanského stylu života, silnou roli proto může hrát konformita na úkor vlastního spirituálního prožitku a zkušenosti.

Výsledky šetření potvrdily důležitost správného vedení dětí v křesťanské víře. Takto vedené děti se z velké většiny později staly také aktivními křesťany se silným prosociálním cítěním a s velkou schopností pomáhat všude tam, kde je potřeba. Zjištěné výsledky bakalářské práce zároveň korespondují s jinými výzkumy hodnot věřících jedinců. Ovšem výsledky ostatních sociologických výzkumů hovoří v poslední době o výrazně jiném trendu ve vývoji dětí a mládeže. Jde o klesající vliv *jakýchkoli sociálně duchovních systémů*, význam těchto systémů klesá. Odborníci tvrdí, že tento trend souvisí s vývojem hodnotové orientace mládeže, kterou charakterizuje hédonismus a pragmatismus. Tento trend je podporován mimo jiné také médii; mladí lidé jsou médii manipulováni do té míry, že přijímají takto prezentované hodnoty za své. O to více je důležitá hodnotová orientace a rozvoj svědomí, který se utváří nejvíce v rodině.

Tato práce si nedávала za cíl podat hluboký odborný vhled do problematiky hodnotového systému křesťanů, ani nebylo jejím smyslem propagace křesťanství či jeho oslava. S vděčností přijímám, pokud může být pojmána jako skromná sonda do života současných mladých věřících lidí a jejich originálního pohledu na život v současném světě. Proto také díky úzké specifikaci daného předmětu šetření nelze takto získané poznatky zobecňovat na jiné prostředí a širší populaci.

Přínos této práce může však být v obecné rovině viděn v získání určitého nového náhledu na současné aktivní křesťanství, v kterém je možno sledovat vliv inovujících prvků reálného světa na základě zachování všech biblických principů. Toto křesťanství je proto možná lépe srozumitelné a více uchopitelné pro mladé lidi než tomu bylo dříve.

Z profesního hlediska sociálního pedagoga může být tato bakalářská práce užitečným náhledem do problematiky křesťanský vedených dětí, může poskytnout určité vodítko při jejich začleňování do školního kolektivu a také může pomoci nově vnímat jejich potřeby a problémy s ohledem na jejich spiritualitu.

Informace a závěry šetření bakalářské práce se mohou stát také zajímavými pro dobrovolníky i odborníky pomáhajících profesí, pracujících v dobročinných

organizacích, v hospicích, v krizových centrech či na linkách důvěry, neboť všude tam lze potkat věřícího člověka, který potřebuje pomoci a kterému dokáží tito profesionálové rozumět a chápat ho.

Budoucnost společnosti závisí na mladé generaci, na každém rodinném společenství. Pro správný vývoj dítěte nejsou až tak rozhodující materiální statky, jakými disponují rodiče dítěte, ale především morální a duchovní hodnoty, které rodiče vyznávají a k nimž děti vedou. O hodnotách se v české sekularizované společnosti hodně hovoří, velmi často však v souvislosti s ekonomikou, ziskem či ztrátou, s kariérním úspěchem či nezdarem. Tradice duchovních hodnot jako by přestala existovat.

V této souvislosti slyšíme často o bezcílnosti a ztrátě smysluplnosti života, o existenciální úzkosti. Přesto v poslední době lze vysledovat zvýšení zájmu o vedení mladé generace k morálním a duchovním hodnotám, o výchovu k etice a kulturním hodnotám. Toto téma je aktuální zejména ve školách a výchovných zařízeních.

Křesťanství je jednou z možností, jak současný neblahý stav společnosti alespoň z části začít měnit. Nabízí především duchovní atributy, nabízí možnost zakotvení, novou identitu ve víře a sounáležitost. Umožňuje přesah každé lidské bytosti, nabízí plnost života a bezpodmínečnou lásku, dává lidskému životu naději a smysl, obohacuje existenci člověka o nový rozměr, o novou dimenzi. Nabízí hodnoty, pro které je možné žít i umírat. A nabízí je bez rozdílu všem lidem.

Pro každého člověka je v životě důležité něco jiného. To, co je však pro něj důležité v životě, je důležité i na jeho konci - jak žije tak i umírá.

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Knižní publikace

AKVINSKÝ, T. a K. ŠPRUNK. *O lásce: výběr otázek z Teologické sumy*. Praha: Krystal OP, 2005. ISBN 80-85929-71-6.

CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 2. vyd. Olomouc: Tisk Servis, 2009. ISBN 978-80-244-2295-4.

ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 1998. ISBN 80-7239-010-4.

DOBSON, J. *Zdravá rodina*. Brno: Nová naděje, 1994. ISBN 80901726-0-1.

DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1998. ISBN 80-86039-79-X.

DVOŘÁKOVÁ, M. *Pedagogicko-psychologická diagnostika I*. 2. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2000. ISBN 80-7040-402-7.

EKUMENICKÉ KOMISE PRO STARÝ A NOVÝ ZÁKON (PŘEKLAD). *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 13. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2007. ISBN 978-80-85810-57-8.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HALÍK, T. *Chci, abys byl: Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-177-4.

HALÍK, T. *Vzýván i nevzýván: evropské přednášky k filozofii a sociologii dějin křesťanství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7160-692-3.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HUDEČEK, J. *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1986. roč. 96, č. 1
ISSN 0069-2298.

CHORVÁT, M. *Křesťanské pojetí rodiny a rodinné výchovy*. Brno, 2010.
Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií Brno, Fakulta mezioborových studií.

KOMENSKÝ, J. A. *Labyrint světa a ráj srdce*. Praha: Wald Press, 2005. ISBN 80-903232-3-5.

KREJČOVÁ, M. *Pohled rodičů křesťanských rodin na potřeby dětí a rozvoj hodnot u dětí*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Praha: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-33-3.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1370-5.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

MATUROVÁ, A. *Žebříček hodnot křesťansky vychovaných jedinců a člověka bez vyznání v období mladé dospělosti*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

POPELOVÁ, J. *Etika: k historické a současné problematice mravní teorie*. Praha: ČSAV, 1962.

PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-127-7.

ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.

TICHÝ, R., VÁVRA, M. *Náboženství z jiného úhlu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. ISBN 978-80-7325-275-5.

TUČEK, M. A KOL. *Česká rodina v transformaci – Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998. ISBN 80-85950-45-6.

VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2468-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.

YALOM, I. D. *Láska a její kat*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7376-193-X .

YANCEY, P. D. *Nekončící milost*. Praha: Návrat domů, 2001. ISBN 80-7255-042-X.

ZELENÁKOVÁ, M. *Rodinná a křesťanská výchova*. Brno, 2008. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

Internetové zdroje

Děti v ringu dnešního světa: Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/vyzkumy/cile-a-vystupy/deti-v-ringu-dnesniho-sveta>

Islám a křesťanství – střet civilizací?. *Hagioterapie: Společnost pro hagioterapii a pastorační medicínu* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.hagioterapie.cz/?p=54>

KOHOUTEK, Rudolf. Motivace chování a prožívání. In: *Psychologie v teorii a praxi* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0812/osobnost-jeji-zajmy-a-hodnoty>

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Labyrint světa a ráj srdce* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.labyrint.cz/>

Křesťanská pedagogicko psychologická poradna [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.kppp.cz/>

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Přednáška o výchově. In: *Prof. Jaro Krivohlavý* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://jaro.krivohlavy.cz/predna-ka-o-vychove>

Manželská láska. *Manzelstvi.cz* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://manzelstvi.cz/Priprava-na-manzelstvi/7-Manzelska-laska.html>

Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů. Polarita a vzájemné obohacování: Způsob výchovy v současné české rodině. GILLERNOVÁ, Ilona. *Českomoravská psychologická společnost* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://cmps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/gillernova.pdf>

Projevy věřících z různých církví, přednesené na protestu proti tzv. církevním restitucím dne 4.9.2012 na Klárově v Praze. *Britské listy* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/64918.html>

ŘEHAN, Vladimír a Panajotis CAKIRPALOGLU. Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. *Československá psychologie* [online]. roč. 44, č. 3 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://cspsyh.psu.cas.cz/result.php?from=204&to=204>

ŘÍČAN, Pavel. Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům. In: *Pavel Říčan: Psychologický ústav AV ČR* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://rican.sweb.cz/clanky/Spiritualita%20jako%20klic%20k%20osobnosti%20a%20k%20lidskym%20vztahum.htm>

Václav Havel a Dominik Duka: společný výslech [online]. 11. 11.2011, [cit. 2013-01-16]. © Česká televize 1996–2013/ 9. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10389664200-vaclav-havel-a-dominik-duka-spolecny-vyslech/31129838012/>

VÝBORNÝ, Marek. Perspektivy poslání křesťanů v naší společnosti. *Getsemany* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/1889>

1 K 13,1-13 A tak zůstává víra, naděje a láska: Promluva o M. Janu Husovi – studentská bohoslužba ve sboru Církve bratrské, 13. 4. 2008. *Církev československá husitská* [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.ccsb.cz/view.php?id=635>

11 SEZNAM PŘÍLOH

1. Dotazník „Diagnostika hodnotové preference“
2. Kvalitativní šetření „Podklad pro individuální rozhovor“
3. DVD s plným zněním bakalářské práce

Příloha 1: Diagnostika hodnotové preference

Dotazník výzkumu hodnot

1) Každý člověk chce být v životě šťastný. Vy jistě nejste výjimkou. Otázka:

Co myslíte že je zapotřebí k tomu, aby byl člověk šťastný?

zamyslete se a napište 5 okolností podle sebe v rozmezí: co je na 1. místě – nezbytné, na 5. místě – bez čeho by jste se mohli v nejhorším případě obejít

1.

2.

3.

4.

5.

2) Seřad'te hodnoty podle toho, jak jsou pro vás důležité:

(1. – nejvíc důležité, 10. nejméně)

Zdraví, spravedlnost, láska, legrace, rodina, volný čas, sex, přátelství, peníze, kariéra

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

Jiné (zařaďte zároveň do pořadí důležitosti 1-10):

3) Proti čemu se vyplatí bojovat? Seřaďte:

Sociální nespravedlnosti, autoritám, politikům, ničení životního prostředí, diktátorům, společenské nudě

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Jiné:

4) Z čeho máte největší strach? Vyberte jen jednu možnost tak, že ji zakroužkujete:

Z války

Z kriminality

Z rozvodu rodičů

Z ekologických katastrof

Z nezaměstnanosti

Ze samoty

Nevím

Jiné:

5) Jste věřící?

6) Domníváte se, že Vám víru v Boha předali rodiče?

- 1) *rodiče*
- 2) *někdo jiný*
- 3) *já sám (sama)*

7) Dle náboženského přesvědčení:

- 1) *ano, jsem praktikující věřící*
- 2) *věřím v Boha, do kostela nechodím*
- 3) *moje víra není věcí církve, jsem však věřící*
- 4) *nejsem věřící*

8) Vaše pohlaví?

9) Kolik je Vám let?

10) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání, povolání? (případně studentem jaké školy jste)

Příloha 2: Kvalitativní šetření – Podklad pro individuální rozhovor

(určeno pro informanty ve věku 18-35 let, kteří pocházejí z křesťanských rodin)

I. Tématický celek

Rodina, výchova

1. Jste rád(a), že pocházíte z věřící rodiny?
2. Proč?
3. Kdo nebo co si myslíte, že Vás v životě nejvíc ovlivnil, případně jaká životní situace?
4. Jak by jste charakterizoval(a) svůj vztah k rodičům?
5. Dodržujete (dodržovali jste) jako rodina společné denní rituály?
6. Ovlivnila rodičovská (křesťanská) výchova nějakým způsobem Váš žebříček hodnot?
7. Získal(a) jste schopnost rozeznávat správné od nesprávného již rodinnou výchovou?
8. Co by jste zpětně změnil(a) na výchově Vašich rodičů, kdyby jste měl(a) tu možnost?
9. Myslíte si, že v případě rodinných konfliktů či nedorozumění měla pozitivní vliv na zklidnění či vyřešení situace jejich křesťanská víra?
10. V čem si myslíte, že by případná výchova **v nevěřící** rodině mohla mít výhody?

(V čem nevýhody?)

II. Tématický celek

Budoucnost, partnerství, vlastní rodina

1. Jakou pozici ve Vašem žebříčku hodnot zaujímá rodina?
2. a) Jakou máte představu o svém budoucím partnerovi?
b) Čeho si nejvíc ceníte na své přítelkyni (příteli), manželce (manželovi)?
3. Máte představu, jak chcete vychovávat a vést svoje děti ?
4. Spojujete morálku s náboženstvím?

III. Tématický celek

Víra, vztah ke křesťanství

1. Kdy jste se poprvé setkal(a) s křesťanskou vírou?
2. Čím Vás křesťanská víra oslovila?
3. Je pro Vás křesťanská víra oporou a pomocí ve složitých životních situacích a při řešení vlastních morálních problémů?
4. Jaký význam má pro Vás modlitba?
5. Co pro Vás znamená církevní společenství?
6. Jaká je reakce okolí, když se o Vás dozví, že jste věřící?
7. Čeho chcete v životě dosáhnout?
8. Co je pro Vás smyslem Vašeho života?